

Η «ΟΡΘΟΔΟΞΗ» ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

1.Εισαγωγικά: Η επιστήμη της Ψυχολογίας

Ο όρος **Ψυχολογία** χρησιμοποιήθηκε από το Γερμανό μεταρρυθμιστή Μελάχθωνα (1497-1560) και διαδόθηκε μετά την έκδοση των βιβλίων του Ch. Wolf (psychologia empirica, psychologia rationalis 1679-1594). Η αυτονόμηση της ψ. από τη φιλοσοφία πραγματοποιήθηκε το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αι., όταν «ο θάνατος», **η έκλειψη**, του Θεού και η θεοποίηση της λογικής ανάγκασαν τον Ευρωπαίο να αντιμετωπίσει τον «ωκεανό» της ψυχής. Σύμφωνα με το Βιενέζο ψυχίατρο I. Caruso ο 20^{ος} αι. ήταν **αιώνας ψυχολογικός**. Ήδη χιλιετηρίδες πριν ο Ηράκλειτος σημείωνε:

ψυχῆς πείρατα ἰὼν οὐκ ἂν ἐξεύροιο,
παῖσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν·
οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει (Απ. 45Δ)

Παρ'όλο που «οι ψυχολογίες είναι τόσες όσοι και οι ψυχολόγοι», τρία είναι τα κύρια θεωρητικά ρεύματα της ψ.¹: **η κλασική ψυχανάλυση, η συμπεριφοριστική θεωρία και η ουμανιστική ψυχολογία**. Η τελευταία εμφανίστηκε στην Αμερική τη δεκαετία του '50 όχι μόνο ως η «τρίτη δύναμη» αλλά ως μια νέα θρησκεία. Σύνθημά της ήταν η ανακάλυψη των λησμονημένων θεϊκών ιδιοτήτων και δυνατοτήτων του πραγματικού εαυτού: Ο Θεός (η μεγενθυμένη πατρική εικόνα) είναι σύμβολο των δυνάμεων του ανθρώπου, της έμφυτης ανάγκης για τελειότητα, για αυτο-πραγμάτωση... Η ψυχολογική αυτή κατεύθυνση φιλοδοξεί να εξελιχθεί σε φιλοσοφία ζωής και σε ένα είδος θρησκείας έξω από τα καθιερωμένα συστήματα αξιών που τα θεωρεί αποτυχημένα². Κύριοι εκπρόσωποί της οι Fromm, Rogers, Maslow και R. May.

Επειδή όμως τελικά διαπιστώθηκε ότι η ψυχή –ως υπερβατική έννοια–είναι κάτι ασύλληπτο ακόμη και για την ίδια την ψυχολογία, συνήθως σε αυτήν (η ψυχολογία) ο όρος ψυχή υποκαθίσταται από **τη συνείδηση**³. Παραμένει όμως ως πρώτο συνθετικό στους όρους ψυχολογία, ψυχανάλυση/ψυχοθεραπεία, ψυχιατρική.

Η ψυχή ετυμολογικά συνδέεται με το **ψύχειν** που σημαίνει πνέω και μάλιστα ελαφρά, φνσώ, αναπνέω. Κατά συνεκδοχή **ψυχή** σημαίνει **ζωή**, αφού η αναπνοή είναι λειτουργικός όρος της ζωής. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα στον Όμηρο ο όρος χρησιμοποιείται για να δηλώσει το άτομο, **τον άνθρωπο (πολλάι ψυχαί Α3, Λ55)**. Από τους Ορφικούς/Πυθαγόρειους και τον Πλάτωνα η ψυχή ταυτίζεται με το πνεύμα και καθίσταται αυθύπαρκτη αρχή που υφίσταται ανεξάρτητα από το σώμα μέσα στο οποίο βρίσκεται φυλακισμένη. Μέσω του θανάτου ελευθερώνεται από το σώμα-σήμα (φυλακή) και θεωρεί τις Ιδέες, οι οποίες στον Πλάτωνα είναι αυθύπαρκτες νοητές ουσίες. Από τον ίδιο το φιλόσοφο (Πλάτωνα) εισάγεται η τριμερής διαίρεση της ψυχής: το αθάνατο και θεϊκό είδος της, **το λογιστικό**, (ο νους, οι φρένες) έχει έδρα το κεφάλι (εγκέφαλο) για να μη μianθεί από το θνητό «είδος», το οποίο εδρεύει στο στήθος, το

¹ Ο Σ. Κ. Τσιτσιγκός, *Η Ψυχή του Ανθρώπου κατά τον Ι. Χρυσόστομο*, (Διδ. Διατριβή) Θεσσαλονίκη 1998 κατονομάζει τη φιλοσοφική (Πλάτωνα), μεταφυσική (Αριστοτέλης), ψυχοφυσική (Στωικοί), και στα σύγχρονα κόσμα την κοινωνική (πρβλ. ομαδική: ψυχόγραμμα, κοινωνιόγραμμα), βουλευσιοκρατική, υπαρξιακή, προσωποκρατική, μορφολογική, καταληπτική, περιγραφική, πνευματοκρατική-νοολογική ή ενόρωση, του βάθους, της δομής ή των ολότητων.

² Π. Κουφογιάννη-Καρκανιά, *Η Εικόνα του Ανθρώπου στον Fromm εξ επόψεως ορθόδοξου Ποιμαντικής Ψυχολογίας*, αδημ. Διδ. Διατριβή, Αθήνα 1999, 58.

³ Γ. Κ. Παίδαρου, *Η ψυχοσωματική Υπόσταση του Ανθρώπου στον Όμηρο*, αδημ. Διδ. Διατριβή Αθήνα 2003

θώρακα. Το τελευταίο υποδιαιρείται: α/ στο **θυμοειδές (φιλόνικο)**. Αυτό σχετίζεται με τα **συναισθήματα** (ευχάριστα: μητρικό φίλτρο, αγάπη, φιλία, χαρά/ δυσάρεστα: οργή, μίσος, φόβος, ζήλεια), καταλαμβάνει τη μισή θωρακική κοιλότητα και κατοικεί στην καρδιά· Β/ στο **Επιθυμητικό** που σχετίζεται με τα ένστικτα, τις ορμές, τις ανάγκες και εντοπίζεται είτε στο άλλο μισό, είτε στην κοιλιά και τους νεφρούς, είτε στο ήπαρ. Η σχέση του λογιστικού, το οποίο κατόπιν ονομάστηκε από τους Στωικούς **ηγεμονικό**, με τα άλλα δύο μέρη παρομοιάζεται με τη σχέση **του ηνιόχου και του άρματος**, του κιθαρωδού και της κιθάρας, του κυβερνήτη και του πλοίου, του ιππέα και του ίππου. Ο Αριστοτέλης ως έδρα της ψ. θεωρούσε την καρδιά, άλλοι γενικότερα τα σπλάχνα δηλ. την καρδιά, το συκώτι και τις φρένες δηλ. το διάφραγμα, το μυ που χωρίζει τους πνεύμονες και την καρδιά από τα κάτω σπλάχνα. Οι αρχαίοι γιατροί για να εξηγήσουν πώς μεταβιβάζεται η ενέργεια από το σώμα στην ψυχή χρησιμοποιούσαν τη θεωρία του Ηρακλείτου για τα **ζωτικά πνεύματα**. Είναι λεπτότατα σωμάτια, τα οποία περνώντας από τα νεύρα στον εγκέφαλο ερεθίζουν την ψ.

Οι Εβραίοι αποδίδουν την ψυχή με το **νέφες**⁴. Για τους Σημίτες η πνοή είναι αδιαχώριστη από το σώμα που ζωογονεί και δηλώνει απλώς τον τρόπο με τον οποίο η συγκεκριμένη ζωή εκδηλώνεται στον άνθρωπο, ιδίως με ό,τι μέσα του κινείται, ακόμη κι όταν φαινομενικά μένει ακίνητος. **Πηγή της ζωής δεν είναι η ψυχή, αλλά ο Θεός δια της ζωοποιού ενέργειας του Πνεύματός Του:** *καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν*. Αντίθετα προς το πνεύμα το οποίο δεν πεθαίνει αλλά επιστρέφει στο Γιαχβέ, η ψ. μπορεί να πεθάνει, όπως ακριβώς τα οστά και η σάρκα. Ίσως εδώ θα πρέπει να βρίσκεται ο βαθύτερος λόγος ταύτισης **ψυχής και αίματος** (Ψ. 71 [72], 14). Επιπλέον ο όρος ψ. σημαίνει καθετί έμβιο ακόμη και το ζώο (Γεν. 1, 20 εξ. 24· 2, 19) αν και συνηθέστερα πρόκειται για τον άνθρωπο (ψυχάς εβδομήκοντα πέντε Γεν. 46, 27 Πρ. 7, 14) και την ίδια του τη ζωή (ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς - ζωή ἀντὶ της ζωῆς Εξ. 21, 23). Στο Αρ. 6,6 γίνεται λόγος για ψυχή τελευτηκυία. Συνηθέστερα η ψ. αντιστοιχεί στο **εγώ μας, όπως και η καρδιά και η σάρκα, αλλά με μια απόχρωση εσωτερικότητας και ζωτικής δυνάμεως**. Αυτό το εγώ εκφράζεται και με δραστηριότητες μη πνευματικές. Ο πλούσιος της παραβολής λέει: *καὶ ἔρω τῇ ψυχῇ μου, Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου. εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Θεός, Ἄφρων, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται; οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν*. Κάποτε μάλιστα η ψ. θεωρείται ως αρχή της **επίγειας ζωής**. Φοβάται κανείς μην τη χάσει (Ιησ.9, 24. Πρ. 27, 22). Θα ήθελε να την προφυλάξει από το θάνατο, να την ασφαλίσει (Λκ. 21, 19). Και αντίθετα δεν πρέπει κανείς να μεριμνά υπερβολικά γι' αυτήν (Μτ. 6, 25) αλλά να τη ριψοκινδυνεύει (Φιλ. 2, 30) να την προσφέρει, όπως ο Ιησούς:

ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; (Μτ. 16, 25-26).

Η **καρδιά** επίσης δε δηλώνει απλά τη συναισθηματική ζωή (η οποία περιγράφεται κυρίως με τα **σπλάχνα**), αλλά το εσωτερικό του ανθρώπου που περικλείει τις αναμνήσεις, τις ιδέες, τα σχέδια, τις αποφάσεις, αλλά και τη συνείδηση (Υπερεγώ). Πιο συγκεκριμένα η καρδιά είναι η έδρα της θελήσεως, της σκέψεως και η πηγή της ηθικής κρίσεως, οπότε είναι συνώνυμη με το **you** (με τον οποίο τονίζεται το στοιχείο της θεωρητικής γνώσεως) αλλά και υποκείμενο των επιθυμιών, των συναισθημάτων. Η καρδιά του α. είναι η ίδια η πηγή της συνειδητής, σκεπτώμενης και ελεύθερης προσωπικότητάς του, ο τόπος των αποφασιστικών προτιμήσεών του, του άγραφου Νόμου (Ρωμ.2,15) και της μυστηριώδους ενεργείας του Θ. είναι το εγώ του ανθρώπου⁵, το κεντρικό όργανο, προς το οποίο ο Θεός στρέφεται για να τον καλέσει σε

⁴ Οι Σουμέριοι με το **ζίντ** που σημαίνει πνοή *αέρα* ενώ οι Βαβυλώνιοι με το **ναπίστου**. Η σνασκριτική λέξη **άτμαν** συνδέεται περισσότερο με την ομηρική λέξη **αὐτμή** και τη μεταγενέστερη **ατμός**.

⁵ Η ευρύτητα της καρδιάς (Γ' Βασ. 5, 9) δηλώνει την έκταση της γνώσεως και η έκφραση *δος μοι σην καρδιάν* (Παρ. 23, 26) μπορεί να σημαίνει *δώσε μου την προσοχή σου όπως καρδιά εσκληρυνμένη έχει την έννοια του στενοκέφαλου μυαλού*. Βλ. Ν. Π. Μπρατσιώτου, *Ανθρωπολογία της Παλαιάς Διαθήκης*, τ.Ι: *Ο άνθρωπος ως θεϊόν Δημιούργημα*, εν Αθήναις 1976. Σχετικά με την ασθένεια στην Π.Δ. βλ. Δ. Καϊμάκη, *Η Θεολογική Διάσταση της Ασθένειας στην*

μετάνοια, σε νέα κοινωνία ζωής μαζί του. Διακρίνεται από την εξωτερική πλευρά, το πρόσωπο, το στόμα και τα χείλη.

Κάνοντας κάποιος μια αναδρομή στην ανάπτυξη της επιστήμης της ψ. διακρίνει τα εξής σημεία:

1. Πρώτον η ψυχολογία καλλιεργήθηκε και αναπτύχθηκε στο **δυτικοευρωπαϊκό κόσμο**. Κι αυτό γιατί στο Ρωμαιοκαθολικισμό ιδίως με τον Τερτυλιανό και τον Αυγουστίνο η αμαρτία είχε χάσει το χαρακτήρα της ασθένειας - αστοχίας (error, aegitudo) και είχε μετατραπεί σε κατηγορία δικανική, σε έγκλημα (crimen) και προσβολή της δικαιοσύνης ενός πατριάρχη Θεού. Επί τη βάση λανθασμένης ερμηνείας Ρωμ. 5, 12 θεωρήθηκε ότι αυτομάτως η πτώση του Αδάμ και της Εύας επέσυρε την ενοχοποίηση και την τιμωρία του ανθρωπίνου γένους, ενώ η ικανοποίηση της δικαιοσύνης του Θεού τελικά επετεύχθη δια της θυσίας του μονογενούς Του Υιού (Άνσελμος). Ο **Λούθηρος**, ο οποίος ανδρώθηκε σε μια αυστηρή πατριαρχική οικογένεια στο Eisleben και μόνασε σε ρωμαιοκαθολικό αυγουστινιανό μοναστήρι στην Ερφούρτη, αντιδρώντας στην άποψη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ότι η αποκατάσταση της ανθρωπίνης φύσης πραγματοποιείται με τις ιερατικές πράξεις, τα καλά έργα και τα μυστήρια, θεώρησε ότι με το προπατορικό αμάρτημα διαστρεβλώθηκε εντελώς η ανθρωπίνη φύση και ο άνθρωπος σώζεται πλέον μόνο δια της πίστεως (Ρωμ. 1, 17). Από τους Διαμαρτυρόμενους δόθηκε τελικά έμφαση στο **«κοινωνικό ευαγγέλιο»** αφού τα έργα μπορεί να μην αποτελούν μέσο δικαίωσης, αλλά συνιστούν την απόδειξη της εύνοιας του Θεού. Ιδίως οι Καλβινιστές υπέφεραν από εσωτερική αβεβαιότητα για το εάν ανήκουν στους εκλεκτούς. Εάν η συμπεριφορά τους ήταν υποδειγματική μπορούσαν να αισθάνονται βέβαιοι ότι θα πάνε στον Παράδεισο. Καθιερώθηκε έτσι μια ασκητική ηθική, η οποία σήμαινε αποχή από τις απολαύσεις της ζωής, σε συνδυασμό με αυτοπειθαρχία και σκληρή δουλειά για αυτοεπιβεβαίωση της ηθικής κλήσης. Η απόκτηση χρημάτων τα οποία δεν έπρεπε να ξοδευτούν αλλά να αποταμιευτούν αποτελούσαν και αυτά μια συνιστώσα In God we trust (που δεσπόζει στο Δολάριο). Με την απαξίωση του μυστηρίου της Εξομολογήσεως δημιουργήθηκε τεράστιο έλλειμμα ποιμαντικής φροντίδας.

2. Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το κέντρο της ψυχανάλυσης δεν έγινε η καλβινική Γενεύη (όπου είχε καθιερωθεί από το Ζβίγγλιο η «αστυνομία των ηθών»), ούτε γενικότερα ο προτεσταντικός, λουθηρανικός βορράς, όπου μέχρι σήμερα τα συμπτώματα κατάθλιψης και τάσεων αυτοκτονίας πλεονάζουν αλλά η «πολιτιστική» πρωτεύουσα της Ευρώπης, η ρωμαιοκαθολική **Βιέννη**. Η υποχρεωτική αγαμία του Κλήρου, η οποία έχει τις ρίζες της στην υποτίμηση του γάμου και της ύλης από τον **Αυγουστίνο** (ο οποίος προ της επιστροφής του στο Χριστιανισμό έζησε καταρχάς ζωή ελευθεριάζουσα, ενώ κατόπιν ασπάστηκε και το Μανιχαϊσμό)⁶, η καθιέρωση του αλάθητου «Υπερεγώ» του Ποντίφηκα, η «ιησουίτικη» υποκρισία ιδίως της ελίτ, αλλά και το γεγονός ότι ακόμη και στο Ρωμαιοκαθολικισμό το μυστήριο της Εξομολογήσεως αποτελούσε μια απλή εξαγόρευση ανομιμάτων πίσω από ένα παραβάν, ίσως αποτελούν κάποιους από τους λόγους της αρνητικής ψυχοπαθολογίας των αστών της Βιέννης.

3. Κατά παράδοξο τρόπο, ενώ η ψ. άνθησε στη Δύση, οι περισσότεροι και σπουδαιότεροι ψυχολόγοι ήταν **Εβραίοι** στην καταγωγή. Ήταν συνεπώς φορείς μιας ανατολικής **αποκαλυπτικής** παραδόσεως, όπου κεντρική θέση κατέχει η Βίβλος, η οποία διαιρείται σε τρία μέρη: στο Νόμο, στους Προφήτες και στα Αγιόγραφα – Ψαλμούς (TANAX). Στο Νόμο κυρίαρχο

Π.Διαθήκη, «Τα Ελοχίμ δεν θα ταραχθούν εις τον αιώνα...». Ζητήματα Παλαιδιαθηκικής και Μεσοδιαθηκικής Γραμματείας, Θεσσαλονίκη:Βάνιας 2006, 259-266.

⁶ Ακούγοντας φωνή σε κήπο λάβε και διάβασε (tolle et lege), ανέγνωσε στη Γραφή το χωρίο Ρωμ. 13, 13 μη κώμους και μέθαις, μη κοίταις και ασελγείαις... Αυτό αποτέλεσε την απαρχή της μετάνοιάς του.

είναι το μοτίβο της Εξόδου του λαού από τη δαιμονική Αίγυπτο της απολυταρχίας και των ειδώλων αλλά και η συνείδηση ότι η παράβαση του θεϊκού Νόμου, όπου πλεόναζαν τα ου (ου κλέψεις...), επισύει την καταστροφή (Εγκλημα και Τιμωρία). Έντονη επίσης ήταν η διάκριση του κόσμου σε καθαρό και ακάθατο. Στους «καθολικώς Διαμαρτυρόμενους» Προφήτες οξεία και αμείλικτη είναι η κριτική απέναντι στην πολιτική και θρησκευτική ολιγαρχία, αλλά και **το όραμα, ο μεσσιανισμός, η εσχατολογία**. Στους Ψαλμούς αποτυπώνεται η μοναξιά και η οδύνη της αμαρτωλής καρδιάς, ο στεναγμός του δικαίου, αλλά και η λύτρωση από τον Γιαχβέ, τον απόλυτο Κύριο της Ιστορίας και του Κόσμου. Ο Δαβίδ, ο οποίος θεωρείται ποιητής των περισσότερων Ψαλμών, ενώ στην παιδική του ηλικία κατανίκησε το Γολιάθ και καταπράυνε τη μελαγχολία του Σαούλ με την κιθάρα του, στην ώριμη ηλικία ήπια το «πικρό ποτήρι» της αμαρτίας και ένιωσε τον καταποντισμό, τον οποίο έζησε υπό άλλη μορφή και ο Ιωνάς ευρισκόμενος στην «κοιλία του κήτους».

4. Ως κατεξοχήν μέσον έκφρασης του διδαλώδους ψυχικού κόσμου του ανθρώπου (οιδιπόδειο σύμπλεγμα, ναρκισσισμός) χρησιμοποιήθηκε **η αρχαία ελληνική τραγωδία**, η οποία καθιερώθηκε στο μεταίχμιο Ανατολής και Δύσεως στην Αθήνα. Ο Αριστοτέλης στο βιβλίο του *περί Ποιητικής* για να εκφράσει τις συνέπειες της τραγωδίας χρησιμοποίησε έναν όρο μυστηριακής και ιατρικής προέλευσης: **κάθαρση** (δι ελέου και φόβου περαίνουσα την των τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν). Για την έννοια της αριστοτελικής κάθαρσης έχει διατυπωθεί (εκτός των άλλων και) **η ψυχοφυσιολογική ερμηνεία**⁷: ο θεατής νοιώθει την ψυχή του να πλημμυρίζει από τα έντονα πάθη των ηρώων. Ταυτόχρονα όμως η δύναμη της τέχνης σε όλα αυτά τα ψυχοφθαρτικά πάθη ανοίγει στον άνθρωπο μια εκτονωτική διέξοδο: με το τέλος, τη λύση της τραγωδίας, τα έντονα πάθη ξεθυμαίνουν και χαλαρώνουν. Στην ψυχή του ανθρώπου αποκαθίσταται η ηρεμία. Έτσι η τέχνη της τραγωδίας λειτουργεί σαν φάρμακο που επαναφέρει την υγεία της ψυχής. Οι χαρακτήρες της ωδής των τράγων (τους οποίους υποδύονται πραγματικοί ηθο-ποιοί, οι οποίοι σε καμιά περίπτωση δεν αναπαράγουν επί σκηνής σεξ και βία) δε διαιρούνται σε καλούς και κακούς, όπως συμβαίνει στις χολυγουντιανές υπερπαραγωγές, αλλά εκφράζουν τις ποικίλες συγκρούσεις κάθε ανθρώπινης ψυχής, η οποία ταυτόχρονα γίνεται Φόνισσα και μάνα (πρβλ. το ομώνυμο έργο του Αλ. Παπαδιαμάντη).

Προϊόν της γεφύρωσης τριών κλάδων της θεολογίας της ψυχολογίας και της πρακτικής κλινικής εφαρμογής είναι η ποιμαντική Ψ., η οποία πρωτοεμφανίστηκε στην Αμερική τη δεκαετία του '30. Η γεφύρωση αυτή παραπέμπει στη συνάντηση Ελληνισμού και Ιουδαϊσμού στα πρόσωπα και στη θεολογία των Ελλήνων Πατέρων του Χριστιανισμού του 4^{ου} αι. Και αυτοί συνδύασαν την «ελληνική» παιδεία και γλώσσα με την ιουδαϊκή αποκαλυπτική παράδοση προκειμένου να θεραπεύσουν, να σώσουν, δηλ. να καταστήσουν σώο τον κατακερματισμένο άνθρωπο της ύστερης ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας.

⁷ Πρβλ. Ι. Παρίση-Ν. Παρίση, *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, Αθήνα: ΟΕΔΒ χ.χ. 90. Οι άλλες δύο ερμηνείες είναι: α/ **η παιδαγωγική-ηθική**: Ο θεατής εξοικειώνεται με δύο επικίνδυνα πάθη το φόβο και το έλεος, και μαθαίνει να τα αισθάνεται χωρίς υπερβολές και νοσηρές ακρότητες. Τα όσα έντονα πάθη ζει ο θεατής μαθαίνει να τα μετράζει και να τα χειραγωγεί ο ίδιος στη ζωή. Επομένως η τέχνη διαπαιδαγωγεί τον άνθρωπο, τον βελτιώνει, τον κάνει καλύτερο και τελικά τον ηθικοποιεί και β/ **η ηθικοαισθητική** όσα συγκλονίζουν τον θεατή είναι πάθη καθαρμένα, ανήκουν δηλ. στην περιοχή της καλλιτεχνικής και αισθητικής λειτουργίας. Βοηθούν το θεατή να συλλάβει το βαθύτερο νόημα της ζωής και της μοίρας του ανθρώπου. Δεν τον κατεβάζουν στο επίπεδο των άλογων και των τυφλών παθών. Αντίθετα μέσα από την αισθητική συγκίνηση, υψώνεται σε μια ανώτερη ηθική και πνευματική σφαίρα κατορθώνοντας έτσι να συμφιλιώσει μέσα του τα αντίμαχα στοιχεία της ψυχής του (το λόγο και το πάθος) και να κερδίσει την εσωτερική γαλήνη.

Στην Ελλάδα μόλις το 1977 ιδρύεται έδρα Ποιμαντικής Ψυχολογίας και **Εξομολογητικής, την οποία και διακόνησε ο Ι. Κορναράκης και ο Α. Σταυρόπουλος. Η Ορθοδοξία** έδειξε επιφύλαξη απέναντι στην πρόσληψη της ψυχολογίας, αφού η τελευταία καταρχάς επιδεικτικά «αγνοούσε» την ύπαρξη ενός προσωπικού τριαδικού Θεού, τη δράση του διαβόλου, την πραγματικότητα της αμαρτίας ως καθολικής κατάστασης μετά την πτώση, της σωτηρίας δια της ενανθρωπήσεως του Θεού Λόγου, της νίκης απέναντι στο θάνατο μέσω της Σταύρωσης και της Ανάστασής του, αλλά και την ανακαινιστική δράση του αγ. Πνεύματος μέσα στην Εκκλησία, όπου και ο πιστός μέσω των μυστηρίων και της άσκησης θεραπεύεται από τους λογισμούς και τα πάθη.

Η συνάντηση της Ορθοδοξίας με την Ψυχολογία ιδίως στη δεκαετία του 1980, οπότε και η τελευταία έφτασε το ζενίθ της ακμής της, βοήθησε καταρχάς την πρώτη να αποβάλει οριστικά από τα σπλάχνα της το σχολαστικισμό και τη μεταφυσική και να ανακαλύψει μέσω **της Φιλοκαλίας**, της νηπτικής δηλ. παράδοσης των Πατέρων της Ερήμου, η οποία είχε κρατήσει αδούλωτο το γένος επί Τουρκοκρατίας (πρβλ. Κολλυβάδες), την επιστημονική-πρακτική ψυχοθεραπευτική της διάσταση⁸. Η Εκκλησία δεν ταυτίζεται με ένα σύλλογο-«θίασο» ευσεβών, αλλά αποτελεί ένα θεραπευτήριο (**πανδοχείο**) – χώρο απεξάρτησης από τους λογισμούς (τις έμμονες ιδέες) και τα πάθη. Τα μυστήρια δε λειτουργούν μαγικά αλλά αποτελούν **φάρμακα αθανασίας, αντίδοτα του μη αποθανείν** ενώ οι ιερείς είναι οι θεραπευτές οι οποίοι καθοδηγούν όπως ο Μωυσής το λαό στην κάθαρση, στο φωτισμό και στη θέωση. Αξιοσημείωτη είναι η δημοσίευση άρθρου του σκαπανέα αυτής της στροφής της Θεολογίας, του π. Ι. Ρωμανίδη, με τίτλο: **Ἡ θρησκεία ως νευροβιολογική ασθένεια, η δε Ορθοδοξία η θεραπεία της**⁹. Στο άρθρο αυτό ο εξ Αμερικής ορμώμενος Καθηγητής εντοπίζει την ασθένεια στο βραχυκύκλωμα πνεύματος (νοός) και εγκεφάλου, χαρακτηρίζει την Εκκλησία ως ψυχιατρική-νευρολογική κλινική και εντοπίζει την θεραπεία στη στροφή της αγάπης από την ευ-δαιμονία του εαυτού (ναρκισσισμό) στη διακονία του άλλου.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια προσέγγιση ανάμεσα στην ορθόδοξη θεολογία και η ψυχολογία. Αυτή η στροφή οφείλεται στη συνειδητοποίηση εκ μέρους των «ανατολικών» θεολόγων ότι η άρνηση του Θεού αλλά και της θρησκείας από την πλευρά των «δυτικών» ψυχιάτρων κατ' ουσίαν αποτελούσε μια επανάσταση απέναντι σε ένα παραμορφωμένο, αλλοιωμένο και ειδωλοποιημένο Χριστιανισμό. Ανακαλύφθηκαν επίσης αρκετά «σπέρματα αλήθειας» τα οποία αφορούν στο μεταπτωτικό άνθρωπο, τα οποία μπορούν να γονιμοποιηθούν από την «ποιμαντική επιστήμη». Σημειώνει άλλωστε ο Μ. Βασίλειος, ο οποίος αυτοπροσώπως εφήρμοσε την ολιστική ιατρική στη **Βασιλειάδα** (Όροι κατά Πλάτος 31, 10044 B-1052):

⁸ Πρβλ. Ι. Βλάχου (Μητροπ. Ναυπάκτου & "Αγίου Βλασίου), *Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία* (Πατερική θεραπευτική αγωγή), Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας). Πρβλ. *Ανατολικά Α*, Λεβαδεία 1989, 327-349. *Ανατολικά Β*, 214-241. *Συζητήσεις για την «Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία»*, 1992. *Ψυχική ασθένεια και υγεία*, 1995. *Εκκλησία και εκκλησιαστικό φρόνημα*, 1990, 244 εξ. *Υπαρξιακή ψυχολογία και Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία*, 1997. Τεύχη 27,28 και 30 της *Σύναξης*. Επίσης Αθηναγόρου Ζακόπουλου (Μητροπ. Φωκίδος), *Ψυχανάλυση: Μύθος ή Επιστήμη*; Άμφισσα 1990. Τεύχος 25 της *Σύναξης* με τίτλο: *Μία ορθόδοξη ματιά στην ψυχολογία*, π. Βασιλείου Θέρμου, *Ποιμαίνοντες μετ' επιστήμης*, 'Αρμός, Αθήνα 1996. Έχουν γίνει και κάποιες γόνιμες προσπάθειες για μετάφραση ξενόγλωσσων βιβλίων όπως: G.W. Allport, *Το ατομικιστικό και η θρησκεία του*, Αθήνα 1960. W. L. Northridge, *Ψυχολογία και το έργο της καθοδηγήσεως των ψυχών*, (Μτφρ. Σ. Αγουρίδη), Θεσσαλονίκη 1959. J. Kristeva, *Στην αρχή ήταν η αγάπη. Ψυχανάλυση και πίστη*, Αθήνα 1988.

⁹ Ορθοδοξία-Ελληνισμός, *Πορεία στην Τρίτη Χιλιετία*, Α. Λεβιθοπούλου - Σ. Παπαγιάννη (επιμ.), Β' Τόμος, Άγιον Όρος, 1996, σελ.67-87. Την διάκριση Χριστιανισμού και Εκκλησίας, όχι όμως επί τη βάσει της θεραπείας, υποστήριξε στην Λύση, πρώτος ο K. Barth. Ήδη σύμφωνα με τον K. Ware, (Αθήνα και Ιερουσαλήμ, Η κλασική παράδοση και οι Έλληνες Πατέρες', στον ίδιο συλλογικό τόμο, σελ.48), η διάκριση νου και εγκεφάλου εντοπίζεται στον Πλάτωνα.

Ὡςπερ ἐκάστη τῶν τεχνῶν βοήθεια ἡμῖν πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχάριται, οἷον γεωργία μὲν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξαρκεῖ τὰ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς φνόμενα πρὸς τὴν τῶν χρειῶν παραμυθίαν· ὕφαντικὴ δὲ, ἐπειδὴ ἀναγκαία ἡ τῶν σκεπασμάτων χρεία πρὸς τε τὸ εὐσχημον καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ ἀέρος βλάβας, καὶ οἰκοδομικὴ ὁμοίως· οὕτω καὶ ἰατρικὴ... **Οὐτε οὖν φευκτέον πάντῃ τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον. Οὐ τοίνυν, ἐπειδὴ τινες οὐ καλῶς χρώνται τῇ τέχνῃ τῇ ἰατρικῇ, φευκτέον ἡμῖν πᾶσαν τὴν ἀπ' αὐτῆς ὠφέλειαν.** Οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ μαγειρικῇ πρὸς τρυφῆς ἐπίνοιαν οἱ περὶ τὰς ἡδονὰς ἀκόλαστοι κέχρηνται, ἢ τῇ ἀρτοποιίᾳ, ἢ τῇ ὕφαντικῇ, ὑπερβαίνοντες τὸν ὅρον τῶν ἀναγκαίων, ἤδη ἡμᾶς πάσας ὁμοῦ χρή παραιτεῖσθαι τὰς τέχνας· τὸ ἐναντίον μὲν οὖν, ἐκ τῆς ὀρθῆς αὐτῶν χρήσεως τὸ ὑπ' ἐκείνων παραφθειρόμενον διελέγχειν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν πονηρᾷ διαβάλλειν χρήσει οὐκ εὐλογον. **Τό τε γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἰατρῶν τὴν ἐλπίδα ἔχειν τῆς ἐαυτῶν υἰείας κτηνῶδες· ὅπερ πάσχοντάς τινας τῶν ἀθλίων ὀρώμεν, οἱ καὶ σωτῆρας αὐτοὺς ὀνομάζειν οὐ παραιτοῦνται.**

Αλλά και οι ίδιοι οι ψυχαναλυτές, οι οποίοι ἐψαχναν στον Ινδουισμό και το Βουδισμό τεχνικές αυτοσυγκέντρωσης και διαλογισμού, ἀρχισαν συνειδητὰ ἢ και ασυνειδητὰ να προσεγγίζουν με εκτίμηση τη νηπτική θεολογία της Ανατολής, η οποία μέχρι τότε κατηγορούνταν για ομφαλοσκοπηση και μυστικισμό. Σημειώνει ο προαναφερθείς **I. Caruso**: Ὅσο ἐμβαθύνω στην επιστήμη της ψυχῆς διαπιστώνω ὅτι για να λύσει κανεὶς τα προβλήματά της πρέπει να ανατρέξει στις πηγές της χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας, η οποία και αυτή εξαρτάται ἀπὸ την ορθόδοξη Χριστολογία.... Θα ἔπρεπε δε μια μέρα η ζωογόνα διδασκαλία της χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας να ἀντλήσει διδάγματα ἀπὸ τη φιλοσοφία των πατέρων της Εκκλησίας, ἀπὸ τον Ὡριγένη ἕως τον ἅγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, μέσω των μεγάλων διδασκάλων της εποχῆς των χριστολογικῶν συζητήσεων¹⁰.

Ο διακεκριμένος Ἀμερικανὸς ψυχίατρος **Peck**¹¹ δήλωσε σε ομιλία του στο Σύλλογο Ἀμερικανῶν Ψυχιάτρων στίς 4 Μαΐου 1992 στην Ουάσιγκτον: *Η Ψυχιατρικὴ ὅχι μόνο ἔχει παραμελήσει ἀλλὰ ενεργᾶ ἔχει ἀγνοήσει το θέμα της πνευματικότητας καὶ της θρησκευτικότητας. Ο ἴδιος ο Peck σ' αὐτὴν ἀποκαλυπτικὴ ομιλία του, υποστήριξε ὅτι οἱ πιο σημαντικὲς συμβολές στη θεωρία της προσωπικότητας καὶ στην ψυχοδυναμικὴ θεωρία στην τελευταία γενιά δεν ἔγιναν ἀπὸ ψυχιάτρους. Ἐγιναν ἀπὸ ποιμαντικούς συμβούλους, ἀπὸ συμβούλους ἐπιχειρήσεων... καὶ ἀπὸ θεολόγους καὶ ποιητές.*

Η Π. Κουφογιάννη¹² διατυπώνει στο σημεῖο αὐτὸ δύο παρατηρήσεις: *Σίγουρα ὑπάρχει πολὺ θολὸ νερό μπάνιου -για να χρησιμοποιήσουμε μία εἰκόνα του Peck- γύρω ἀπὸ την πραγματικότητα της ψυχολογίας, ψυχιατρικῆς, ψυχοθεραπείας. Ὅσοι ἀπὸ τους θρησκευόμενους ἔχουν την τάση να ἀπορρίπτουν το μωρὸ μαζί με τα νερά του λουτροῦ δεν βλέπουν τί χάνουν. Το ἴδιο συμβαίνει και με τη θρησκευτικότητα. Ὑπάρχει πολὺ ἀκάθαρτο νερό, καὶ ὅσοι ἀπὸ τους «ψ» (ψυχολόγους, ψυχιάτρους, ψυχοθεραπευτές) ἐστιάζουν ἀποκλειστικά σ' αὐτὸ χάνουν το υγιὲς κομμάτι της θρησκευτικότητας. Πιστεύουμε ὅτι ἡ κύρια συμβολὴ μιας ορθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας συνίσταται στην ἀποκάθαρση καὶ ἀνάδειξη αὐτοῦ του ὑγιοῦς πυρήνα της θρησκευτικότητας καὶ της ψυχολογίας.*

¹⁰ Psychoanalyse und Synthese der Existenz, Πρόλογος. Ελήφθη ἀπὸ τον Τσιτσιγκο, ὁ.π. 15.

¹¹ **M. S. Peck**, Ὁ δρόμος ὁ λιγότερο ταξιδεμένος (συνεχίζεται) - Το ἀτελεῖωτο ταξίδι πρὸς την πνευματικὴ ἀνάπτυξη (Μτφρ. Σ. Ἀνδρεοπούλου), Κέδρος, Αθήνα 1996, 226. ⁹⁵ 240.

¹² Ὁ.π. 35

Τα τελευταία χρόνια όντως γίνονται προσπάθειες ζωντανής επικοινωνίας και από κοινού αναζήτησης της αλήθειας. Το 1985 ιδρύθηκε στην Αμερική η **Orthodox Christian Association of Medicine, Psychology and Religion (O.C.A.M.P.R.)**. Η εταιρεία εκδίδει περιοδικό με το χαρακτηριστικό ελληνικό όνομα «Synergia». Από το 1990 ομάδα θεολόγων, πνευματικών, ψυχολόγων και ψυχιάτρων συνέρχεται τακτικά στην Αθήνα, με σκοπό την ερευνά, τον από κοινού προβληματισμό και την ανταλλαγή εμπειριών. Καρπός του έργου αυτής της ομάδας ήταν η ημερίδα που οργανώθηκε στη Μητρόπολη Θηβών και Λεβαδείας στις 8 Οκτωβρίου του 1994 με θέμα «Θεολογία και Ψυχιατρική σε διάλογο».

Στο παρόν άρθρο θα ανατρέξουμε στην Κ.Δ. προσεγγίζοντας τη θεραπευτική τέχνη του Ιησού από την οπτική γωνία του ιατρού ευαγγελιστή Λουκά.

2. Ο ιατρός Λουκάς και τα «σημεία» του Ιησού

1. Εισαγωγικά: Η ιατρική στον ελληνικό και ελληνιστικό κόσμο

Ο ιατρός Λουκάς¹³, ο μόνος «Έλληνας», μη Ιουδαίος συγγραφέας της Καινής Διαθήκης, κεντρίζει το ενδιαφέρον του ερευνητή ένεκα της πολύπλευρης και πολυδιάστατης προσωπικότητάς του. Όπως αποδεικνύεται και από το Κολ. 4, 10-11¹⁴, ο Λουκάς είναι ο μοναδικός ευαγγελιστής, ο οποίος υπήρξε **εθνικός** και ο μόνος, ο οποίος (εξαιρέσει ίσως του Παύλου και του Απολλώ) ως ιατρός είχε **επιστημονική παιδεία**¹⁵. Εντυπωσιάζεται, όποιος προσεκτικά μελετήσει το δίτομο έργο, το οποίο απέστειλε στον κράτιστο Θεόφιλο (Πρ. 1, 1), από την ιστορική ακρίβεια και την άριστη χρήση της Ελληνικής γλώσσας. Εντυπωσιακή είναι και η πλαστικότητα της περιγραφής της ιστορικής πορείας του Ιησού (Ευαγγέλιο) αλλά και της «γέννησης» και εξάπλωσης της Εκκλησίας (Πράξεις των Αποστόλων), ως συνέχειας του έργου του Προφήτη από τη Ναζαρέτ. Από φιλολογικής απόψεως δικαίως έχει καταταγεί στους κορυφαίους ιστορικούς της Ελληνιστικής περιόδου¹⁶. Οι δύο ωραιότερες παραβολές του Καλού Σαμαρείτη (Λκ. 10, 30-37) και του ασώτου υιού (Λκ. 15, 11-32) προέρχονται από τη γραφίδα του Έλληνα ιατρού Λουκά. Ιδιαίτερη

¹³ Το όνομα **Λουκάς**, που σημαίνει στα λατινικά 'φως', δεν απαντά στην κλασική γραμματεία. Το όνομα αυτό προέρχεται από σύντμηση του ονόματος *Λουκανός* (και όχι από το *Λουκιανός* από όπου προέρχεται το *Λούκιος*) (Πρ. 13, 1-Ρωμ.16,21). Τα ονόματα σε -ας είναι συνήθως ονόματα δούλων. Δούλοι ήταν και οι διάσημοι γιατροί *Ναντίστιος* του Ιουλίου Καίσαρα και *Μούσα* του Αυγούστου. Ο J. Holzner, (*Παύλος*, Μτφρ. αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου, Αθήναι 1973, σελ. 169-171) σημειώνει ότι οι εξαιρετικές ναυτικές γνώσεις του Λουκά επιτρέπουν το συμπέρασμα ότι ή γεννήθηκε σε λιμάνι ή είχε ταξιδέψει πολύ, όπως συνήθως οι Έλληνες ιατροί. Υποθέτει ότι ο Λουκάς είχε το ιατρείο του σε λιμάνια, όπως η Τρώας. Συνδεόταν επίσης ιδιαίτερα με τους Φιλίππους.

¹⁴ Ο ιερός Χρυσόστομος σχολιάζει ότι «ἐγκώμιον οὐ μικρόν, ἀλλὰ σφόδρα μέγα, τό Παύλου εἶναι ἀγαπητόν» (ΕΠΕ, 22,324).

¹⁵ Είναι εντυπωσιακό ότι αρχαιολογικά αποδεικνύεται ότι οι αναφορές του Λκ. σε 32 χώρες, 54 πόλεις και 9 νησιά στα δύο έργα του δεν εμπεριέχουν κανένα λάθος. Προκειμένου να φανεί η ακρίβεια των δεδομένων του Λκ, εντυπωσιακό είναι το εξής παράδειγμα: Ο Λκ σημειώνει ορθά 'Αντιόχεια την Πισιδίαν' και όχι 'Αντιόχεια της Πισιδίας', διότι η Αντιόχεια ήταν πόλις της Φρυγίας, που διοικητικώς ανήκε στην Γαλατία και βρισκόταν στο μέρος εκείνο που λαϊκά αποκαλείτο Πισιδία. Η φιλολογική ευαισθησία των ιατρών, πιστοποιείται και από το γεγονός, ότι την διάκριση της Γένεσης σε πηγές, η οποία ισχύει μέχρι σήμερα στην Βιβλική Επιστήμη, διατύπωσε πρώτος ο ιατρός του Λουδοβίκου του ΙΕ και καθηγητής ιατρικής στο Παρίσι Jean Astruc (1664-1766).Βλ. Α. Π. Χασιτούπη, *Εισαγωγή εις την Πάλαιαν Διαθήκην*, Εν Αθήναις 1986, 182-183.

¹⁶ Η μία εικόνα της Εκκλησίας, σύμφωνα με τον Holzner, ζωγραφίσθηκε από το χέρι του Παύλου στις επιστολές του και η άλλη από το ήσυχο και σταθερό χέρι του χειρουργού, που χειριζόταν με την ίδια ευκολία και το νυστέρι και την γραφίδα. **Η Ανατολή και η Ελλάς έδωσαν τα δύο καλύτερα δώρα τους: το βάθος και τη φλόγα του προφητικού οραματισμού του Παύλου, και τη σαφήνεια και την χάρη της σκέψεως του Λουκά.**

έμφαση δίνει στο έργο του αποστόλου των εθνών Παύλου, τον οποίο και στενά 'παρακολούθησε μέχρι του μαρτυρίου' του¹⁷.

Εκτός της συγγραφικής δεινότητας ο ιατρός Λουκάς διέθετε το τάλαντο της **ζωγραφικής**¹⁸. Εικόνες, τις οποίες «ιστόρησε ο ίδιος», σώζονται σύμφωνα με την εκκλησιαστική παράδοση μέχρι σήμερα¹⁹. Από τις εικόνες αυτές ο ερευνητής μπορεί να κατανοήσει ότι ο ιατρός Λουκάς δεν ήταν ένας ψυχρός ανατόμος του ανθρωπίνου σώματος, αλλά ένας ευαίσθητος καλλιτέχνης, δέκτης των μηνυμάτων της φύσης, θαυμαστής των χρωμάτων και της ποικιλομορφίας που εκπέμπεται από τον κόσμο και το σύμπαν, προσκνητής του αληθινά Ωραίου, το οποίο σύμφωνα με τον Ντοστογιέφσκι, θα σώσει τον κόσμο²⁰.

Εκτός της συγγραφικότητας και της καλλιτεχνικότητας, ο ιατρός Λουκάς ήταν πολύ ευαίσθητος όσον αφορά στον **άνθρωπο** και στα προβλήματα του. Είναι εντυπωσιακό το ότι είναι ο μοναδικός Ευαγγελιστής που ασχολείται τόσο πολύ στο έργο του με **κοινωνικά προβλήματα** (4, 18). Αντικείμενο του ενδιαφέροντός του είναι ο πτωχός Λάζαρος (16, 20-25), η περιθωριοποιημένη ένεκα της φύσης και των πολλαπλών σωματικών και ψυχολογικών προβλημάτων (τα οποία αντιμετώπιζε την εποχή του Χριστού) γυναίκα (8, 43), τα παιδιά (18, 16-17), οι πόρνες και οι τελώνες (5, 29 κ.ε. 19, 1-10). Αντίθετα αντικείμενο της οξείας κριτικής του είναι οι αναισθητοί στον ανθρώπινο πόνο πλούσιοι (6, 20-12, 13-21), οι αυτάρεσκοι και υπερφίαλοι Φαρισαίοι.

Η ευαισθησία στη φύση και τον συνάνθρωπο εξηγεί το τρίτο μεγάλο χάρισμα του Λουκά. Την ευαισθησία του έναντι **του Θεού**. Ένεκα αυτής της αγάπης και αναζήτησης για την ανακάλυψη της υπέρτατης Σοφίας, η οποία δημιούργησε το τόσο πολύπλοκο και αρμονικό σύμπαν, και ιδιαίτερα το συμμετρικότατο σώμα, ο ιατρός Λουκάς δε δίστασε σε βάρος ίσως της επαγγελματικής του καριέρας, να διακινδυνεύσει μία Οδύσσεια, συνοδεύοντας τον απ. Παύλο

¹⁷ Ασκώντας το επάγγελμα του ιατρού κατά τους χρόνους του Κλαυδίου (42 μ.Χ.) ίσως συνάντησε τον Παύλο στην Ταρσό, όπου υπήρχε ιατρική σχολή εφάμιλλη αυτής της Αλεξάνδρεια και της Αθήνας. Υπήρξε ο αγαπητός προσωπικός ιατρός και συνεργός του Παύλου (Κολ. 4, 14), που τον συνόδευσε όχι μόνο στα υπερπόντια ταξίδια, αλλά και κατά τις δύσκολες ώρες της πρώτης και δεύτερης φυλάκισής του, περιοποιούμενος τα στίγματα του Κυρίου Ιησού στο σώμα του (Παύλου), ίσως χωρίς να είναι ο ίδιος δέσμιος. Μάλιστα στη δεύτερη φυλάκιση του Π. είναι ο μοναδικός, ο οποίος τον συντροφεύει και τον ανακουφίζει από τον μόνιμο «σκόλωπα της σαρκός» του. Η ιατρική ευαισθησία του Λουκά δε διαφαίνεται μόνο από την ενημέρωσή του σε ιατρικά θέματα (πρβλ. παραβολή καλού Σαμαρείτη, τη θεραπεία του χωλού στο Πρ. 3, 7 κ.ε., τους όρους καθήψεν/ **θηρίον/ θέρμη** στο Πρ. 28, 3), αλλά και από ότι υπερασπίζεται την υπόληψη των συναδέλφων του ιατρών απαλείφοντας τη σημείωση του Μάρκου (και πολλά παθούσα υπό πολλών ιατρών και δαπανήσασα τὰ παρ' αὐτῆς πάντα καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα 5,26=Ακ. 8,46 βλ. K. Hobart, *The Medical Language of St. Luke*, Dublin 1882).

¹⁸ Η πληροφορία περί της αγιογραφήσεως εικόνων της Θεοτόκου προέρχεται από τον Θεόδωρο Αναγνώστη 530 μ.Χ. Συμπίπτει όμως περί τούτου η δυτική με την ελληνική παράδοση. Βλ. Ι. Παναγοπούλου, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, Αθήνα 1994, σελ. 105. Ο Β. Ιωαννίδης συμφωνεί με την άποψη του G. Ricciotti, 'ότι η εικόνα της μητέρας του Ιησού, ζωγραφίστηκε από τον κάλαμο, όχι από τον χρωστήρα του Λουκά, στην περιγραφή της παιδικής ηλικίας του Ιησού, που αναπτύσσεται κάτω από το βλέμμα της μητέρας του'. Βλ. Β. Ιωαννίδου, *Εισαγωγή εις την Καινήν Διαθήκη*, Εν Αθήναις 1992², σελ.98.

¹⁹ Από τις τρεις εικόνες η μία βρίσκεται στην μονή του Μεγ. Σπηλαίου, η δεύτερη βρίσκεται στην ρωσική πόλη Βιλίνα και η τρίτη βρίσκεται στην μονή Κύκκου της Κύπρου. βλ. Γ. Αντουράκη, *Χριστιανική Αρχαιολογία καὶ Επιγραφική, Τόμος Β' Εκκλησιαστική Ζωγραφική*, Αθήνα 1997, σελ. 383.

²⁰ Η ιδέα αυτή του κάλλους εδράζεται στην διαπίστωση του Θεού στην Γένεση, ότι ο κόσμος πλάσθηκε 'καλός', δηλ. αρμονικός και όμορφος (1, 4 κ.ε.). Με αυτήν την έννοια ο δημιουργός Λόγος είναι καλλιτέχνης. Βλ. Η. Οικονόμου, *Θεολογική Οικολογία. Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα 1994, σελ.97. Η καλλιτεχνία αυτή του Λόγου αποτέλεσε αφορμή έμπνευσης για τον έλληνα γιατρό Λουκά.

σε ταξίδια υπερπόντια και επικίνδυνα. Το ίδιο του το έργο χαρακτηρίζεται από τη συνεχή πορεία για την εξαγγελία της 'όδου σωτηρίας' (Πρ. 16, 17)²¹.

Την πολυδιάστατη προσωπικότητα του Λουκά μπορούμε να προσεγγίσουμε, μόνον εάν κατανοήσουμε ποιος ήταν ο ρόλος του ιατρού στα χρόνια που προηγήθηκαν και σε εκείνα, που έζησε ο συγκεκριμένος ιατρός και απόστολος. Στον πλατωνικό διάλογο 'Χαρμίδης' ο Σωκράτης θαυμάζει το κάλλος και την ομορφιά του νέου Χαρμίδα και προσπαθεί να ανακαλύψει αν αυτό (το κάλλος) συνοδεύεται από ανάλογη πνευματική καλλιέργεια. Ο ίδιος ο Χαρμίδης (θείος του Πλάτωνα) παραπονείται στο Σωκράτη ότι πάσχει από ισχυρούς πονοκεφάλους. Ο Σωκράτης λαμβάνοντας αφορμή από το γεγονός αυτό, αναπτύσσει στους συνομιλητές του, ποια ιατρική αγωγή είναι η άριστη. Είναι αδύνατον να θεραπεύσει κανείς κάποια ασθένεια των οφθαλμών, χωρίς να ερευνήσει γενικώς την κατάσταση του κεφαλιού. Και αδύνατον επίσης κάποιος να θεραπεύσει κάποια πάθηση του κεφαλιού, χωρίς να εξετάσει ολόκληρο το σώμα. Και αδύνατον να προσπαθεί κανείς να θεραπεύσει κάποια ασθένεια του σώματος χωρίς να διαγνώσει από τι πάσχει η ψυχή! Στη συνέχεια ο Σωκράτης αναφέρει πώς οι Θράκες ιατροί εφήρμοζαν την σφαιρική αυτή διάγνωση, ενώ οι Έλληνες αντίθετα αποτύγχαναν να διαγνώσουν και να θεραπεύσουν ορθά την ανθρωπινή ασθένεια, επειδή ακριβώς εστίαζαν το ενδιαφέρον τους στο μερικό αντί του ολικού. Ο Σωκράτης καταλήγει στο ότι όταν η ψυχή **διαμέσου ενός φιλικού και ωραίου λόγου** θερμανθεί και ιαθεί, τότε ολόκληρο το σώμα μαζί με το πάσχον όργανο θεραπεύονται. Οποιοδήποτε ιατρικό μέσο καί φάρμακο (όπως ένα συγκεκριμένο φύλλο, που συνιστούσαν οι Θράκες Σαμάνοι για να επιτεθεί πάνω στο μέτωπο, όταν πάσχει ο ασθενής από πονοκεφάλους) αν δε συνοδευτεί από το διάλογο, από μία θεραπευτική συζήτηση, δε φέρει κανένα απολύτως αποτέλεσμα.

Όπως φαίνεται από τον πλατωνικό αυτό διάλογο, αντικείμενο του ενδιαφέροντος και της προσοχής του ιατρού στην αρχαιότητα δεν ήταν αποκλειστικά η εξέταση του συμπτώματος μιας ορισμένης δυσλειτουργίας ενός οργάνου ή μιας περιοχής του ανθρωπίνου σώματος, αλλά η δυσλειτουργία ολοκλήρου του ανθρώπου. Η καρτεσιανή διαίρεση σε σώμα και ψυχή, άνθρωπο καί φύση, συνειδητό και ασυνείδητο απουσίαζε από την λογική της **αρχέγονης** ιατρικής. Η ασθένεια και η πάθηση ενός οργάνου του σώματος αποτελούσε το σύμπτωμα μιας βαθύτερης χαλάρωσης της αρμονίας σώματος και ψυχής, ανθρώπου και φύσης, μικρόκοσμου και μακρόκοσμου, κτίσματος και Θεού. Γι' αυτό και η ιατρική αγωγή χρησιμοποιούσε φυσικά φάρμακα σε συνδυασμό είτε με τον προσωπικό διάλογο, κάτι που εφήρμοσε ο Εμπεδοκλής (492-432 π.Χ.), ή με τη μουσική, όπως αποτυπώθηκε στο μύθο του Ορφέα και εφήρμοζαν οι Πυθαγόρειοι²². Ο **αυλός** θεωρούνταν ότι εμποδίζει ή θεραπεύει τα πάθη της φρενίτιδας και μεταλλάσσει καταστάσεις του σώματος. Οι Πυθαγόρειοι χρησιμοποιούσαν **τη λύρα** πριν την ύπνωση για να θεραπεύσουν το άλογο μέρος της ψυχής, όπως και την ουσία **«κύφη»**, ένα

²¹Ενώ το **Ευαγγέλιο του Ματθαίου** κυριαρχείται από την εναλλαγή ύψους-βάθους, και **αυτό του Ιωάννη** από την αντίθεση φωτός και σκότους, **στο Ευαγγέλιο του Λουκά** κυρίαρχη θέση κατέχει το σύμβολο **της οδού** και της συνεχούς πορείας του Ιησού από την Γαλιλαία στα Ιεροσόλυμα και το σταυρό και της Εκκλησίας από τα Ιεροσόλυμα, στην Σαμάρεια και τελικά στην οικουμένη. Η ίδια η ορθόδοξη πίστη είναι η οδός του Κυρίου (18, 25, 19, 9) και οι χριστιανοί οι 'της οδού' (Πρ. 9, 2).

²² E.Drewermann, *Tiefenpsychologie und Exegese*, Band II, Die Wahrheit der Werke und der Worte, Walter-Verlag, Olten 1985, σσ.158-174. K.Kerenyi: *Pythagoras und Orpheus* (1934-1937), Humanistische Seelenforschung, München-Wien (Werke Kerenyi, I) 1966, 207-212. Στην Πολιτεία του Πλάτωνα, ο οποίος ταξίδεψε στην Αίγυπτο ενώ μυήθηκε και στον πυθαγορείσμό, αναμειγνύονται φυσικές και «μαγικές» θεραπευτικές αγωγές: φάρμακα, καυτηριασμοί, εγχειρίσεις, επωδές, φυλακτά (426a-d).

σύνθετο θυμιάμα από κρασί, σταφίδα, σμύρνα, πίσσα, σπάρτο, κάρδαμο, κρίνο και άλλα συνολικά 16 μέρη.

Τη σφαιρική αρμονία του ανθρώπου με το Θεό, το συνάνθρωπο και το σύμπαν προσπαθούσαν να επιτύχουν οι σύγχρονοι του Λουκά ιατροί του Ασκληπιού, εισάγοντας τους ασθενείς **στο Άβατον**, το οποίο γειτνίαζε ή ταυτιζόταν με τα **άγια των Αγίων του Ναού της Επιδαύρου ή της Περγάμου**. Πριν την είσοδο του ασθενούς στο τέμενος (το τμήμα) του ουρανού και του Παραδείσου στη γη προηγούνταν κάθαρση (πλύσεις του σώματος), προσευχές, λιτανεία, θυσία και νηστεία. Μέσω της **εγκοίμησης**, της υποβολής μέσω υπνωτισμού, του ασθενούς (ο οποίος κάποτε τυλιγόταν με το τομάρι του ζώου, το οποίο είχε πριν θυσιάσει), των ονείρων και της συμβολικής (κυρίως δια του όφεως) εμφανίσεως του θεού Ασκληπιού γινόταν προσπάθεια να αποκατασταθεί η διαταραγμένη ενότητα των ασθενών με το Θεό και να επιτευχθεί η θεραπεία²³. Είναι πραγματικά άξιες προσεκτικότερης έρευνας οι ιάσεις παραλυσίας, τύφλωσης και στειρότητας, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στα τεμένη της Επιδαύρου και της Περγάμου και αποτυπώθηκαν σε ευχαριστήρια αναθήματα των ασθενών, τα οποία έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη και είχαν προφυλακτικές ιδιότητες. Πολλές θεραπείες επιπλέον καταγράφονταν και στους τοίχους. Πολύ πριν ο Jung διατυπώσει το ότι κυρία αιτία της νευρώσεως των ενηλίκων είναι η έλλειψη θρησκευτικότητας, οι αρχαίοι λαοί ταυτίζοντας τα άγια των Αγίων με το χώρο θεραπείας της ασθένειας, είχαν ανακαλύψει το βαθύτερο αίτιο της ανθρώπινης ασθένειας.

Βάσει των παραπάνω δεδομένων μπορεί να κατανοηθεί το ενδιαφέρον του Λουκά για τη φύση, τον άνθρωπο και τον Θεό. Ο E. Lienk-Danzig²⁴ σημειώνει: Ο Παράκελσος ισχυριζόταν ότι ο ιατρός προέρχεται από τον Θεό. Ένα τμήμα της δύναμης, η οποία δημιουργήσε τον ουρανό και τη γη, τα ζώα και τα φυτά, υπάρχει μέσα στους ιατρούς, οι οποίοι είναι οι διάκονοι και οι υπηρέτες της ζωής. Το να εξετάζεις και να θεραπεύεις αποτελεί μια πράξη **δημιουργίας**, έστω κι αν η ιατρική δημιουργία (ή καλύτερα ανα-δημιουργία) είναι σχετική και όχι απόλυτη θεϊκή πράξη, αφού ο ιατρός είναι και παραμένει άνθρωπος. Για να δημιουργήσεις όμως πρέπει να έχεις καθαρά χέρια και καθαρή καρδιά!. 'Ο ιατρός', σημειώνει ο E. Drewermann²⁵, 'είναι **κατ' ουσίαν ιερέας**, μεσίτης και ενδιάμεσος της ανθρώπινης ζωής και της όντως Αυτοζωής, του Θεού, που είναι ο χορηγός και η πηγή της ζωής. Αλλά κι ο ιερέας είναι ιατρός αφού ως φορέας της όντως ζωής και της πίστης-εμπιστοσύνης προς το Θεό μπορεί να αποκαταστήσει την διαταραγμένη ισορροπία του ανθρώπου προς το Αρχέτυπό του και τον ίδιο του τον εαυτό. Η διάκριση ιατρού και ιερέως αποτελεί διάκριση των νεότερων χρόνων και επακόλουθο της διχοτόμησης του Είναι σε σώμα και ψυχή, σκέψη (λογικής) και συναίσθημα, συνειδητό και ασυνειδητό. **Η ιατρική έγινε ά-ψυχη και η ποιμαντική από-κοσμη'**

²³ K.Kerenyi: *Der Göttliche Arzt. Studien über Asklepios und seine Kultstätten*, Darmstadt 1956,44 R.Herzog, *Die Wunderheilungen von Epidauros*, Leipzig (Philologus, Supplementband XXII, Heft III) 1931, 67. Βεβαίως οι χριστιανοί στις θεραπείες αυτές είδαν την ενέργεια του διαβόλου και την προσπάθεια εκ μέρους του απομίμησης των θαυμάτων του Ιησού (Απ. 2, 13 Ιουστ. Α' Απολ. 22, 6). Γι' αυτό και ο ίδιος ο Λουκάς δίνει ιδιαίτερα έμφαση στην κατάλυση υπό του Ιησού του κράτους του διαβόλου. Αυτό αποδεικνύεται από τον τρόπο που συνοψίζει το έργο του Ι. Χριστού: 10, 38). Ιδιαίτερα συγκλονιστική είναι η σύγκρουση του αγίου Πνεύματος και του πονηρού πνεύματος στα έργα του Λουκά, και μάλιστα αμέσως με την, είσοδο του Παύλου και του χριστιανισμού στην Ευρώπη, βλ. Β. Π. Στογιάννος, 'Πνεύμα Πύθωνα (Πρ. 16, 16). Η συνάντηση του αρχέγονου χριστιανισμού με την μαντική, Δ.Β.Μ. Νέα σειρά 1 (1980), σελ. 99-114..

²⁴Das Wunder in der Heilkunde, München⁴ 1940, öäē.206

²⁵ Tiefenpsychologie, 198-199

Είναι γεγονός ότι η σύγχρονη ιατρική προσπαθεί να ανακαλύψει και τις ψυχικές παραμέτρους της ασθένειας. Όπως σημειώνει πάλι ο E. Drewermann²⁶ η εκ νέου ανακάλυψη και αναγνώριση του παράγοντα ψυχή αποτελεί για πολλούς τομείς της ιατρικής ένα επιπλέον βάρος. Χωρίς αυτόν τον παράγοντα θα ήταν ειλικρινά τα πράγματα ανετώτερα. Η εμφάνιση αυτού του παράγοντα είναι σίγουρο ότι θα κλονήσει πολλά ακλόνητα δεδομένα της επιστήμης.

2. Θεραπευτές των ελληνιστικών χρόνων

Ο Λουκάς ήταν συνεπώς φορέας μιας ολιστικής ιατρικής, η οποία συνέδεε τη θεραπεία με τη σωτηρία. Έζησε επιπλέον σε χρόνια όπου ο άνθρωπος, κοσμοπολίτης πλέον, έχοντας ξεριζωθεί από το μικρό άστυ, γινόμενος άτομο και μονάδα σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, αισθανόταν έντονα ψυχολογικά και υπαρξιακά προβλήματα. Σημειώνει ο Σ. Αγουρίδης: Ο Σενέκας μιλάει για το σύγχρονό του κόσμο σαν για ένα απέραντο νοσοκομείο. Στο *Lucilius*, που επιθυμεί να τον επισκεφθεί στη μόνωσή του, για να κάνει κάποια πρόοδο, γράφει: «... Δεν θα βρεις εδώ κανένα γιατρό, αλλ' έναν άρρωστο άνθρωπο» (Ep. 68, 9). Σ' άλλη Επιστολή του γράφει: «Συζητάω μαζί σου βάσανα κοινά και μοιράζομαι το φάρμακο μαζί σου σαν να είμαστε κι' οι δύο τρόφιμοι του ίδιου νοσοκομείου» (Ep. 27, 1). Γενική και βαθιά είναι η συνείδηση της αμαρτίας: «*Peccavimus Omnes*», άλλοι σε σοβαρά κι άλλοι σε κοινά πράγματα, άλλοι εκ προθέσεως, άλλοι απ' την παρόρμηση της στιγμής ή γιατί σπρώχθηκαν απ' την κακότητα άλλων ανθρώπων. Με την αθωότητά μας παρά τη θέλησή μας και παρά το γεγονός ότι παραμένουμε προσκολλημένοι σ' αυτή. Κι' όχι μόνο επράξαμε κακά μέχρι τώρα, αλλά θα εξακολουθήσουμε να πράττουμε κακά μέχρι το τέλος της ζωής μας (*De Clementia* VI). Ως πηγή των δεινών αισθάνεται ο Σενέκας το σώμα και ως γενέθλια ημέρα της αιωνιότητας το θάνατο. Προκειμένου να λυτρωθεί σε αυτή τη ζωή, χρησιμοποιεί την «τέχνη της Αλυπίας»²⁷.

Στα ελληνιστικά χρόνια κυκλοφορούσαν πολλοί οι οποίοι επαγγέλλονταν λύτρωση από τα δεινά. Ο πιο γνωστός είναι σήμερα ο **Απολλώνιος ο Τυανεύς**. Όπως συνέβη κατά την ύστερη αρχαιότητα με τον Κρητικό Επιμενίδα (600 π.Χ.), το Σάμιο Πυθαγόρα (β' ήμισυ του 6^{ου} αι.) και τον Εμπεδοκλή από τη Σικελία (494-34 π.Χ.), έτσι και ο Απολλώνιος πιστευόταν ότι αποτελεί ενσάρκωση του υπερβορείου Απόλλωνα και ότι απεστάλη με σκοπό τη σωτηρία/τη λύτρωση του μονήρη κοσμοπολίτη ανθρώπου από τον πόνο και το θάνατο (Manilius I, 799). Τη βιογραφία του σοφού, μάγου και θαυματουργού του 1^{ου} αι. Απολλωνίου την κατέγραψε ο Φιλόστρατος δύο αιώνες αργότερα και μάλιστα κατόπιν παραγγελίας της Ιουλίας Δόμνας, γυναίκας του Σεπτιμίου Σεβήρου. Ο νεοπυθαγόρειος αυτός «Σαμάνος», ο οποίος ονομάζεται και *λάμψας*, επίθετο που συνοδεύει ιδίως τους σωτήρες, γεννήθηκε στην Καππαδοκία λίγο μετά το Χριστό, επί Νέρβα (97 μ.Χ.). Όπως σημειώνει η **Α. Βακαλούδη**²⁸ ο ίδιος πίστευε ότι ήταν ανώτερος από τους άλλους ανθρώπους στο λόγο και στο ήθος γιατί μεριμνούσε για τη βελτίωση του ανθρωπίνου γένους προτρέποντας τους ανθρώπους σε οσιότερες θυσίες και ταπεινότητα και

²⁶ ό.π.

²⁷ Σημειώνει ο **J. HOLZNER** (Παύλος [Μετάφρασις Αρχιεπ. Αθηνών Ιερωνύμου], Αθήναι 1973, 498) τα εξής: *Η λυδία αυτή λίθος κάθε φιλοσοφίας και θρησκείας (sc Το πρόβλημα του πόνου) βασάνιζε και την ελληνική ψυχή. Στο βάθος δεν ήταν χαρούμενη, αλλά πονεμένη. Οι αγαπημένοι ήρωες των ποιητών, ο Αχιλλέας, ο Αίας, η Αντιγόνη, η Αλκίστη, η Ιφιγένεια, το επιβεβαιώνουν. Όσον καιρό η ελληνική ψυχή είχε ως ιδανικό της τον Ηρακλή, αναγνώριζαν την εξευγενιστική δύναμη του πόνου: «μέσω του πόνου, μάθε!». Στη φιλοσοφία του Μάρκου Αυρηλίου, η παρατήρηση της ζωής οδηγεί σε μελαγχολία, που θέτει τέρμα στην ελληνική φιλοσοφία. Το περίφημο ημερολόγιό του, «Εις εαυτόν», αποτελεί μία έκκληση για τον Σωτήρα, πού δεν τον γνωρίζει. Δεν έχει παρά να συγκρίνει κανείς μ' αυτό τον χαρούμενο τόνο του Παύλου!*

²⁸ **Α. Βακαλούδη**, *Μυστικισμός, Θαυματοποιία και ιατρική της Θεουργίας*, Αθήνα: Καρδαμίτσας 2000, 40-48.

φρόντιζε για την ενδυνάμωση των νόμων. Πίστευε στην αθανασία της ψυχής και μάλιστα λέγεται ότι, μετά το θάνατο του, εμφανίστηκε σε νέο και του επιβεβαίωσε ότι η ψυχή είναι αθάνατη ενώ το σώμα χάνεται.

Ως προς το θέμα της όιαιτολογίας του, ακολουθούσε πιστά τους Πυθαγορείους. Απέχε από την κρεοφαγία, έτρωγε ξηρά φρούτα, ψωμί και άγρια λαχανικά, γιατί αυτά θεωρούσε καθαρά, και έπινε κρασί που επίσης το θεωρούσε καθαρό, αλλά επισήμαινε ταυτόχρονα τους κινδύνους του. Περπατούσε ξυπόλητος, φορούσε λινή εσθήτα, είχε μακριά μαλλιά, κατά το πρότυπο του Εμπεδοκλή, τα οποία θεωρούσε ως δείγμα ανδρείας όπως οι Δωριείς και ζούσε στα σεμνότερα σπίτια και τα ιερά. Εζήσε σε **πλήρη σιωπή επί πέντε έτη**. Κατήγγελλε την προσφορά ζώων ή ανθρώπων σε θυσίες και μαντείες. Ο ίδιος πρόσφερε στους θεούς μελόπιτα, λιβάνι και ύμνους. **Απαρνήθηκε το γάμο**, κάθε σχέση με γυναίκα και κάθε είδους δώρα. Ο τρόπος ζωής του ήταν ένα κράμα της ζωής των Πυθαγορείων και των Αιγυπτίων ιερέων που, απαρνούμενοι κάθε είδους επίγειες απολαύσεις, ζούσαν ενάρετη ζωή στα ιερά φορώντας λινή ενδυμασία. Τα μακριά μαλλιά του και το γεγονός ότι γύριζε από πόλη σε πόλη, προσφέροντας θεραπείες, τελέσματα και μαντείες, ήταν χαρακτηριστικό των Γάλλων μητραγυρτών, των ιερέων της Μεγάλης Μητέρας στη Φρυγία, που γύριζαν από τόπο σε τόπο ζητιανεύοντας για τη θεά και προσφέροντας σαν ανταμοιβή χρησμούς, θεραπείες και καθαρτικές τελετές εξαγνισμών από τα μιάσματα και τους δαίμονες. Ο Απολλώνιος πραγματοποιούσε το ξημέρωμα μόνος του κάποιες τελετές, τις οποίες μετέδιδε μόνο σ' εκείνους που αφιέρωναν τους εαυτούς τους επί τέσσερα χρόνια στη σιωπή. Απαντούσε σε όλες τις ερωτήσεις των συντρόφων του και κατόπιν, όπως φαίνεται, τελούσε τους καθαρμούς των Ορφικών και των Πυθαγορείων, εφόσον τριβόταν, αλειφόταν και λουζόταν **με ψυχρό νερό**. Χρησιμοποιούσε κρύο νερό γιατί πίστευε ότι το ζεστό λουτρό συντελεί στη γήρανση των ανθρώπων. Προέτρεπε μάλιστα τους Εφεσίους και άλλους ανθρώπους να μην κάνουν καθόλου λουτρό. Στις ελληνικές πόλεις που επισκεπτόταν, συνομιλούσε με τους ιερείς για τους θεούς και τους διόρθωνε αν κάποιον είχαν παρεκκλίνει ή έκανε παρατηρήσεις βελτίωσης σε άγνωστες τελετές. Καταδίκασε τις ιπποδρομίες και τον αλληλοσκοτωμό όσων συμμετείχαν σ' αυτές. Στην Αθήνα κατηγορήσε τους κατοίκους για την προτίμηση που έδειχναν στα ιπποδρομιακά θεάματα που περιλάμβαναν σφαγές ανθρώπων, στα θέατρα και στην έκφυλη ζωή. Στην Ταρσό κατηγορούσε τους ανθρώπους για την απάθεια, τη νωθρότητα και τον αισθησιασμό τους. Επαιζε όμως και το ρόλο του υπερασπιστή των δικαιωμάτων του λαού, εφόσον προέτρεψε τον ίδιο τον βασιλέα να επιληφθεί των προβλημάτων των Αντιοχέων και να τα επιλύσει άμεσα· έτσι κέρδισε την αγάπη των απλών ανθρώπων.

Ακόμη, ο Απολλώνιος έσωσε τους κατοίκους των Ασπενδίων από λιμό, όταν απείλησε τους σιτοκαπήλους πως, αν δεν διαθέσουν το κρυμμένο σιτάρι, θα τους αφανίσει. Το γεγονός ότι εκείνοι τον υπάκουσαν, σημαίνει ότι τον θεωρούσαν υπεράνθρωπο ή μάγο, ικανό να τους προξενήσει αδιόρθωτο κακό. Μπορούσε ακόμη **να προβλέψει σεισμούς και λοιμούς**, τους οποίους προσπαθούσε να ματαιώσει με αποτρεπτικές ευχές στους ναούς. Η ικανότητα του αυτή να προβλέπει τις φυσικές καταστροφές φαινόταν στους συγχρόνους του τόσο εξωπραγματική ώστε, όταν τους προειδοποιούσε, τον θεωρούσαν «**τερατολόγο**» (ερμηνευτή των θεϊκών σημείων)¹³⁶. Ελεγαν επίσης ότι επικοινωνούσε με τους θεούς και μάθαινε ποιες πράξεις των ανθρώπων τους ικανοποιούσαν και ποιες απέρριπταν. Ως προς αυτή του την ιδιότητα ανταποκρινόταν στο ιδεώδες του «δαιμονίου» φιλοσόφου, όπως τον απαιτούσαν ο Σωκράτης και ο Πλάτων. Ο Απολλώνιος κατασκεύαζε επίσης «φυλακτήρια» και «τελέσματα», αγάλματα στα οποία εγκαθιστούσε, με ειδικές τελετές (που ονομάζονταν «στοιχειώσεις»), πνεύματα υπεύθυνα για την προστασία των πόλεων από κάθε κακό. Η ενασχόληση του Απολλώνιου με τα αμφιλεγόμενα αυτά μαγικά αντικείμενα έγινε η αφορμή να αρνηθεί ο ιεροφάντης των Ελευσίνιων μυστηρίων να τον μυήσει στην Ελευσίνια τελετή, κατηγορώντας τον ως γόητα, τσαρλατάνο και άνθρωπο που ασχολήθηκε με ακάθαρτες τελετές. Ο Απολλώνιος όμως απάντησε ότι γνώριζε πολύ περισσότερα από τον ιεροφάντη για τα Ελευσίνια μυστήρια και προέβλεψε ότι θα τον μυνούσε στην τελετή τους ο επόμενος ιεροφάντης μετά από τέσσερα χρόνια.

Με τα **τελέσματα και φυλακτήρια** που κατασκεύαζε ο Απολλώνιος, ασχολήθηκαν ιερείς, σοφοί άνδρες, αστρολόγοι, θαυματοποιοί και γόητες που αποκαλούνταν τελεστές. Η επιτυχία του έργου τους βασιζόταν σε δύο δοξασίες: Πρώτον στη χαλδαϊκή δοξασία ότι κάθε στοιχείο του κόσμου και κάθε δύναμη της φύσι αντιστοιχούσε σε ένα πνεύμα, ένα δαίμονα, και δεύτερον στο κυριότερο νόμο της μαγείας, το «**νόμο της**

συμπάθειας», πο πρέσβευε πως κάθε ουράνιο ον είχε το αντίστοιχο του στη γη και έτσι υπήρχε μια μυστικιστική ένωση των αψύχων και υλικών αντικειμένων με τις δυνάμεις της φύσης και τα στοιχεία του κόσμου. Βάσει αυτών οι τελεστές προσπαθούσαν με μαγικές τελετές —τη στοιχείωση— να εγκαταστήσουν τον κατάλληλο δαίμονα μέσα σε αγάλματα ή άλλα αντικείμενα όπως λίθους ή μεταλλικά φυλακτά. Αφού ο θανματοποιός καλούσε το πνεύμα, κατόρθωνε με τις επωδές και τις τελετές του να το εγκαταστήσει μέσα στο αντίστοιχο αντικείμενο του. Μόλις ο δαίμονας εισερχόταν στι αντικείμενο-φυλακτήριο, εκείνο αποκτούσε ζωή και μυστηριακή δύναμη και προστάτευε το άτομο για το οποίο είχε κατασκευαστεί

Ο χρονογράφος του 6^{ου} μ.Χ. αιώνα Ιωάννης Μαλάλας κάνει λόγο στη Χρονογραφία του για τα ξακουστά τελέσματα του Απολλώνιου, που άπλωσαν τη φήμη του στις πόλεις και τα χωριά. Από τη Ρώμη ήλθε στην Κωνσταντινούπολη όπου έκανε τελέσματα των πελαργών, του Λύκου ποταμού που περνούσε από το μέσο της πόλης, της χελώνας, των ίππων και άλλα αξιοθαύμαστα. Το τέλεσμα των πελαργών ήταν τρεις μαρμάρινοι πελαργοί, που δεν επέτρεπαν στους αληθινούς πελαργούς να έρχονται και να μολύνουν τις δεξαμενές νερού με πνιγμένα φίδια. Κατόπιν επισκέφθηκε την Αντιόχεια, όπου κατασκεύασε τέλεσμα κατά του ανέμου βορρά το οποίο τοποθέτησε στην ανατολική πόρτα και κατά των σκορπιών που τοποθέτησε στη μέση της πόλης. Το δεύτερο ήταν ένας χάλκινος σκορπιός. Αφού τον έθαψε, κάρφωσε επάνω του ένα μικρό κίονα. Από τότε εξαφανίστηκαν όλοι οι σκορπιοί από την πόλη. Το τέλεσμα αυτό ονομαζόταν «κατάδεσμος» του στοιχείου. Οι άνθρωποι πίστευαν ότι με το θάψιμο και το κάρφωμα του αψυχου αντικειμένου με έναν κίονα, μια στήλη ή ένα άγαλμα, θα παρέλυε το αντίστοιχο στοιχείο της φύσης. Προφανώς ο Απολλώνιος, με την ενέργεια του, εξουδετέρωνε συμβολικά τον ηγέτη των σκορπιών. Η επένεργεια του τελέσματος θα σταματούσε μόνο εάν μετακινούνταν ο κίονας.

Α' ΕΠΙΜΕΤΡΟ: ΣΧΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ, Τα εις τον Τυανέα Απολλώνιον 4.45: Ιδού ένα άλλο θαύμα του Απολλώνιου. Μια κοπέλα είχε πεθάνει, όπως φαινόταν, την ώρα του γάμου της, και ο γαμπρός ακολουθούσε το φέρετρο της ολολύζοντας για τον ανολοκλήρωτο γάμο. Μαζί του θρηνούσε και όλη η Ρώμη, γιατί η κοπέλα ήταν από οικογένεια υπάτων. Ο Απολλώνιος έτυχε να είναι παρών στο θλιβερό γεγονός και είπε: «Ακουμπήστε κάτω το φέρετρο· θα σταματήσω τα δάκρυα που χύνετε για την κοπέλα.» Αμέσως μετά ρώτησε ποιο ήταν το όνομά της. Οι περισσότεροι νόμισαν πως θα εκφωνήσει έναν από εκείνους τους λόγους που είναι κατάλληλοι για κηδείες και ξεσηκώνουν το θρήνο, αλλά εκείνος δεν έκανε τίποτε τέτοιο· απλώς άγγιξε την κοπέλα και είπε κάτι από πάνω της, που δεν ακούστηκε, και την ξύπνησε από το φαινομενικό θάνατο. Η νέα άφησε μια φωνή και γύρισε στο σπίτι του πατέρα της, όπως η Άλκηστη όταν την ξαναζωντάνεψε ο Ηρακλής. Οι συγγενείς της νέας του πρόσφεραν αμοιβή εκατόν πενήντα χιλιάδες, αλλά ο Απολλώνιος είπε να τα δώσουν στην κόρη ως προίκα. Τώρα, αν βρήκε κάποια σπίθα ζωής στο σώμα της, που δεν την είδαν εκείνοι που τη φρόντιζαν —γιατί λέγεται ότι αχνός βγήκε από το πρόσωπο της, αν και ψιχάλιζε εκείνη τη στιγμή— ή αν ξαναζωντάνεψε και ξανάνιωσε μια σβησμένη ζωή, αυτό δεν μπόρεσε να το καταλάβει κανείς, ούτε εγώ ούτε οι παριστάμενοι.

Μεμονωμένες θεραπείες, που διαδιδόταν ότι τέλεσαν **αυτοκράτορες**, χρησίμευαν ως μέσα εδραίωσης της πολιτικής εξουσίας²⁹. Ο Τάκιτος (Ιστ. 4,81), ο Σουητώνιος (Βεσπασ. 7) και ο Δίων Κάσσιος (66, 1-4) μαρτυρούν ότι ο **Βεσπασιανός το 70 μ.Χ.**, όταν είχε ήδη ανακηρυχθεί αυτοκράτορας, δεν είχε το γόητρο και τη μεγαλοπρέπεια που απαιτούνται γι' αυτό το αξίωμα. Μα και αυτό του το έδωσαν οι ίδιοι οι στρατιώτες του. Δύο άνθρωποι, από τους οποίους ο ένας

²⁹ Πολλοί ηγεμόνες, όπως ο Πύρρος από την Ήπειρο, θεωρούνταν πως είχαν το βασιλικό άγγιγμα. Βλ. Luck, *Περί θαυμάτων και δαιμόνων*, 15 υποσ.15. Ο ίδιος ερευνητής μνημονεύει το έργο M.L.Bloch, *The Royal Touch*, London: Routledge and Kegan Paul 1973.

ήταν τυφλός και ο άλλος ανάπηρος από το ένα πόδι ήρθαν να τον βρουν ταυτόχρονα, ενώ ήταν καθισμένος στην έδρα του δικαστηρίου και τον παρακάλεσαν να κάνει αυτό που τους είχε υποδείξει ο Σέραπης στο όνειρο τους, για να θεραπευθούν: έπρεπε να απλώσει τις παλάμες του στα μάτια του τυφλού ποτισμένες με σάλιο και ο χωλός ανάπηρος θα γινόταν καλά αν ο Βεσπασιανός καταδεχόταν να τον αγγίξει με το πόδι του. Ο Βεσπασιανός που δεν μπορούσε να πιστέψει ότι μια τέτοια πρακτική θα μπορούσε να τους θεραπεύσει δίσταζε να το επιχειρήσει. Υποχώρησε, όμως, μπροστά στους εξορκισμούς των φίλων του, τα επιχείρησε δημοσίως και τα δυο, μπροστά στο λαό, και στέφθηκαν από επιτυχία. Την ίδια εποχή, στην Τεγέα της Αρκαδίας, με υπόδειξη κάποιου μάγου έσκαψαν σε ένα μέρος που από παλιά ήταν αφιερωμένο στην κατασκευή αγγείων. Εκεί βρέθηκαν πολλά αρχαία αγγεία που ήταν εικονογραφημένα με μορφές που έμοιαζαν με τον Βεσπασιανό. αλλά δεν είχε ακόμη εδραιώσει τη δύναμή του, θεράπευσε στην Αλεξάνδρεια έναν τυφλό και δύο αναπήρους, στο χέρι και στο πόδι, χρησιμοποιώντας το σιάλο και το άγγιγμα. Έσωσε, επίσης, την πόλη από την υπερκχύλιση του ποταμού Νείλου. Σημειώνει ο Δίων Κάσσιος: *τοῦ Οὐεσπασιανοῦ δὲ ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐσελθόντος ὁ Νεῖλος παλαιστῇ πλέον παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐπελάγισεν· ὅπερ οὐπώποτε πλὴν ἅπαξ γεγονέναι ἐλέγετο. καὶ Οὐεσπασιανὸς δὲ αὐτὸς τυφλὸν τέ τινα καὶ ἕτερον οὐκ ἄρτίχειρα, προσελθόντας οἱ ἐξ ὄψεως ὄνειράτων, τοῦ μὲν τὴν χεῖρα πατήσας τοῦ δὲ τοῖν ὀφθαλμοῖν [πηλὸν] προσπτύσας, ὑγιεῖς ἀπέφηνε. τὸ μὲν θεῖον τούτοις αὐτὸν ἐσέμνυνεν* (Ρωμ. Ιστορία 66, 8). Αυτά τα γεγονότα τεκμηρίωσαν και εδραίωσαν το γόητρο της δυναστείας των Φλαβίων.

Ιδιαίτερα διάσημοι ήταν στην αρχαιότητα οι Ιουδαίοι εξορκιστές και η αποτροπαϊκή δράση του ονόματος του Θεού Γιαχβέ, **ΙΑΩ**. Σημειωτέον ότι σύμφωνα με τον J. Guillet³⁰, στην Ανατολή ο κόσμος έβλεπε την αρρώστια σαν μάστιγα που προκαλούσαν τα πονηρά πνεύματα ή που έστελναν οι θεοί, οργισμένοι από μια παράλειψη λατρευτική. Για να θεραπευτεί κανείς έκανε εξορκισμούς προορισμένους να διώξουν τους δαίμονες³¹ και εκλιπαρούσε τη συγγνώμη των θεών με ικεσίες και θυσίες... γι' αυτό η ιατρική ήταν έργο κυρίως των ιερέων και εν μέρει πλησίαζε τη μαγεία.

³⁰ Ασθένεια/Θεραπεία, ΛΒΘ 150-1.

³¹ Η ελληνική λέξη *δαίμων*, που μαρτυρείται ήδη από τον Όμηρο σήμαινε αρχικά «θεϊκό ον»· *δαίμαι* = «μοιράζω, χωρίζω» (δατέομαι, συν-δαιτυμών, παν-δαισία, ευ-δαίμων, δήμος). Η ετυμ. φανερώνει ότι η λ. *δαίμων* δήλωνε αρχικά **τη θεότητα που μοιράζει, κατανέμει τη μοίρα**. Ως δαίμονες χαρακτηρίζονταν στην αρχαιότητα που αποδιδόταν στην τιμή. Πράγματι, στα πρώιμα κείμενα η διάκριση ανάμεσα στη λέξη *θεός* (θεός) και *δαίμων* (θεϊκό ον) δεν ήταν πάντα σαφής. Στην ύστερη ελληνιστική περίοδο πάντως, η διάκριση ανάμεσα στη λέξη *θεός* (θεός) και *δαίμων* (κακό πνεύμα) είχε γίνει συνηθισμένη... Μερικές φορές το ουσιαστικό *δαίμων* προσδιορίζεται από το επίθετο *κακός* ή *πονηρός*, που σημαίνουν και τα δύο «κακός» (π.χ. *Ιάμβλιχος, Περί αιγυπτίων μυστηρίων* 3.31.15), συνολικά όμως φαίνεται πως υπάρχει κάποιος διαχωρισμός ανάμεσα στους όρους *θεός* και *δαίμων*: ο πρώτος χρησιμοποιείται για τα ανώτατα θεϊκά όντα, ενώ ο δεύτερος, για ποικίλα κατώτερα είδη. Δεδομένης της φύσης της ελληνικής μυθολογίας ή θεολογίας, οι νεότεροι θεοί δεν μπορούσαν να θεωρηθούν πάντα «καλοί» ή «στοργικοί», όπως επίσης δεν μπορούσαν να ταξινομηθούν ως μονίμως «κακοί». Μια συναφής λέξη, το *δαμόνιον*, είχε παρόμοια ιστορία. Στην κλασική ελληνική χρήση του (βλ. π.χ. Ευριπίδης, *Βάκχαι* στ. 894) μπορεί απλώς να κατονομάζει «ένα θεϊκό ον», αλλά η τάση να διαφοροποιηθεί από το *θεό* είναι εμφανής στην κατηγορία εναντίον του Σωκράτη ότι εισήγαγε «παράξενα [καινά] δαιμόνια» στην Αθήνα (*Ξενοφών, Σωκράτους Απομνημονεύματα* 1.1.1.). Επειδή ο ίδιος ο Σωκράτης εξηγούσε το *δαμόνιον* του ως μία εσωτερική φωνή που τον προειδοποιούσε όποτε πήγαινε να κάνει κάτι λανθασμένο, δεν μπορεί να θεωρηθεί απλώς κακή δύναμη, τουλάχιστον μέσα στην πλατωνική παράδοση, διότι ο Πλάτων λέει ότι «κάθε *δαμόνιον* είναι κάτι μεταξύ ενός θεού και ενός θνητού» (*Συμπόσιον* 202E). Πράγματι, μεταγενέστεροι πλατωνικοί όπως ο Πλούταρχος (*Δίων* 2.3) και πρώιμοι Στωικοί όπως ο Χρύσιππος (*Stoicorum Veterum Fragmenta*, 2.338) θεωρούσαν απαραίτητο να προσθέσουν το επίθετο *φάυλος* (κακός), όταν ήθελαν να διευκρινίσουν ότι μιλούν για μια κακή επήρεια. **Τα δαιμόνια θεωρούνταν πως ζούσαν σε έρημα μέρη** (μια ερμωμένη πόλη αποκαλείται «κατοικία των δαιμόνων» στην *Αποκάλυψη* 18, 2). Η αντίληψη πίσω απ' αυτήν τη φράση μοιάζει να είναι η ακόλουθη: Μετά την καταστροφή μιας πόλης από έναν εχθρό, οι κάτοικοι της βρήκαν το θάνατο ή σύρθηκαν μακριά ως σκλάβοι· απέμειναν στα ερείπια μόνον οι παλιοί θεοί της κοινότητας — ξεπεσμένοι όμως στη βαθμίδα των δαιμόνων. Αυτοί

Οι αφηγήσεις των Εξορκισμούς ακολουθούν την εξής δομή:

- Καταρχάς εμφανίζεται η κυριαρχία του διαβόλου στο ανθρώπινο εγώ με περιγραφή των συμπτωμάτων της δαιμονοπληξίας..
- Κατόπιν περιγράφεται η μάχη ανάμεσα στον δαίμονα και στον εξορκιστή αφού και οι δύο πλευρές χρησιμοποιούν παρόμοια όπλα (θαυμαστή γνώση, παράδοση γλώσσα).
- Η καταστροφικότητα του διαβόλου εκδηλώνεται πλέον εκτός του ανθρώπου, όπως στην περίπτωση των χοίρων (Μκ. 5, 1 κ.ε.).

Εξορκισμός Απολλωνίου Ό.π. 3.38-39 Ενώ λέγονταν αυτά, εμφανίστηκε μπροστά στους σοφούς ένας αγγελιοφόρος, που έφερνε μαζί του μερικούς Ινδούς που ήθελαν να γλιτώσουν από διάφορα πράγματα. Τους παρουσίασε μια γυναίκούλα, η οποία τους ικέτευσε να κάνουν κάτι για το παιδί της. Είπε ότι ήταν 16 χρονών και ότι το είχε κυριέψει εδώ και δύο χρόνια **ένας δαίμονας**, του οποίου τα χαρακτηριστικά ήταν η ειρωνεία και το ψεύδος. Όταν τη ρώτησε κάποιος από τους σοφούς από πού το συμπέραινε αυτό, εκείνη είπε: **«Το παιδί μου είναι όμορφο και ο δαίμονας είναι ερωτευμένος μαζί του και δεν το αφήνει να έχει μυαλό ή να πηγαίνει στο δάσκαλο ή σ' εκείνον που του μαθαίνει τοξοβολία ή να κάθεται σπίτι, αλλά το παρασέρνει σε ερημιές. Το παιδί δεν έχει ούτε τη δική του φωνή, αλλά μιλάει βαθιά και βαριά, όπως οι άνδρες. Και βλέπει με άλλα μάτια κι όχι με τα δικά του.** Όλα αυτά με κάνουν να κλαίω και να ξεσχίζω τα μαγουλά μου. Τον νουθετώ όσο μπορώ, αλλά εκείνος .δεν με γνωρίζει. Όταν σκέφτηκα να πάρω το δρόμο για δω –πέρσι έκανα αυτήν τη σκέψη– ο δαίμονας μου φανερώθηκε χρησιμοποιώντας το παιδί μου ως ηθοποιό. Μου είπε πως ήταν το φάντασμα ενός άνδρα, που είχε σκοτωθεί σε κάποιο πόλεμο και ήταν πολύ ερωτευμένος με τη γυναίκα του τον καιρό που σκοτώθηκε. Επειδή όμως η γυναίκα του παντρεύτηκε άλλον μόλις τρεις μέρες μετά το θάνατο του, προσβάλλοντας έτσι το κρεβάτι του, σιχάθηκε τον έρωτα για τις γυναίκες και μεταφέρθηκε στο σώμα αυτού του παιδιού. Μου υποσχέθηκε να δώσει στο παιδί πολλά καλά, αν δεν τον κατάγγελνα σε σας. Αυτό μου έκανε εντύπωση, κι έτσι εδώ και πολύ καιρό πια ο δαίμονας κουμαντάρει μόνος του το σπίτι μου και τα σχέδια του δεν είναι ούτε λογικά ούτε έντιμα.» Ο σοφός τη ρώτησε πάλι αν το παιδί ήταν εκεί κοντά. «Όχι, αν και του έταξα πολλά για να τον πείσω να έρθει», απάντησε εκείνη, «κι ο δαίμονας με απείλησε πως θα με ρίξει σε γκρεμούς και σε βάραθρα και πως θα σκοτώσει το παιδί μου, αν τον έφερνα εδώ για να δικαστεί». «Έχε θάρρος», είπε ο σοφός, «δεν θα το σκοτώσει, αν διαβάσει αυτά». Έβγαλε από τον κόρφο του μια επιστολή και της την έδωσε. Η επιστολή φυσικά απευθυνόταν στο φάντασμα για να το απειλήσει και να το τρομοκρατήσει.

Ό.π. 7.38-39 [Ο Δάμις είπε στον Απολλώνιο] λίγο πριν από το μεσημέρι: «Τυανέα», –γιατί στον Απολλώνιο άρεσε πολύ να τον αποκαλούν έτσι– «τι θα πάθουμε» Ο Απολλώνιος απάντησε: «Αυτό που πάθαμε ήδη και τίποτε παραπάνω. Δεν πρόκειται να μας σκοτώσει κανένας.» Ο Δάμις ρώτησε: «Και ποιος μπορεί να είναι τόσο άτρωτος. Πότε θα ελευθερωθείς. » Ο Απολλώνιος απάντησε: «Απ' ό,τι λέει το δικαστήριο, σήμερα. Εγώ όμως λέω τώρα αμέσως». Και λέγοντας τα αυτά, έβγαλε το πόδι του από τα δεσμά και είπε στον Δάμι: «Σου απέδειξα πως είμαι ελεύθερος, γι' αυτό έχει θάρρος.» Τότε για πρώτη φορά, λέει ο Δάμις, κατάλαβε αληθινά τη φύση του Απολλωνίου· ότι δηλαδή ήταν θεϊκή και ανώτερη από την ανθρώπινη, επειδή δίχως να προσφέρει θυσία –πώς θα μπορούσε να το κάνει στη φυλακή. – και δίχως να προσευχηθεί ή να πει

οργανώνονται υπό την ηγεσία του Βεελζεβούλ ή Βεελζεμπούμπ (Κατά Λουκάν 11, 15, 18-19), που το όνομα του προέρχεται πιθανόν από τον Βάαλ, τον κυριότερο θεό των Φιλισταίων.

κάτι, κορόιδεψε τα δεσμά του κι ύστερα ξανάβαλε το πόδι του μέσα, κάνοντας σαν να ήταν αλυσοδεμένος.

Οι πιο αφελείς άνθρωποι αποδίδουν τέτοιου είδους πράγματα στους μάγους, και κάνουν το ίδιο λάθος όταν κρίνουν πολλές ανθρώπινες ενέργειες. Οι αθλητές καταφεύγουν στην τέχνη των μάγων, και το ίδιο κάνουν όλοι όσοι αγωνίζονται με ζήλο για τη νίκη, και μολονότι αυτή η τέχνη δεν συμβάλλει καθόλου στη νίκη τους -στην πραγματικότητα νικούν από τύχη- στερούν αυτήν τη νίκη από τον εαυτό τους, οι κακόμοιροι, και την αποδίδουν στην τέχνη της μαγείας. Ακόμη κι όταν ηττώνται, εξακολουθούν να πιστεύουν σ' αυτήν και λένε: «Αν είχα προσφέρει την τάδε θυσία, κι αν είχα κάψει το δείνα θυμίαμα, δεν θα μου ξέφευγε η νίκη!» Τέτοια λένε και τα πιστεύουν. Η μαγεία έρχεται επίσης και στις πόρτες των εμπόρων με τον ίδιο τρόπο, επειδή βλέπουμε πως κι αυτοί εύκολα αποδίδουν τις επιτυχίες τους στο εμπόριο σε κάποιο μάγο, αλλά τις αποτυχίες τους στη δική τους φιλαργυρία και στο ότι δεν πρόσφεραν αρκετές θυσίες. Η τέχνη της μαγείας όμως γοητεύει ιδίως τους ερωτευμένους. Αυτοί είναι άρρωστοι έτσι κι αλλιώς και η αρρώστια τους εύκολα τους παρασύρει και τους κάνει να ζητούν συμβουλές από γριές· και δεν είναι παράξενο που πηγαίνουν και σε τέτοιους απατεώνες και ακούνε ό,τι τους λένε. Αυτοί τους δίνουν να φορούν ζώνες, πετράδια από τα έγκατα της γης και άλλα που προέρχονται από τη σελήνη και τ' αστέρια, αρωματικά βότανα που καλλιεργούνται στην Ινδική, και γι' αυτό παίρνουν μεγάλα χρηματικά ποσά δίχως όμως να προσφέρουν καμιά βοήθεια. Όταν οι άνθρωποι πετύχουν στον έρωτα, είτε επειδή οι αγαπημένοι τους νιώθουν κάτι γι' αυτούς είτε επειδή έχουν εντυπωσιαστεί από τα δώρα τους, εξυμνούν την τέχνη της μαγείας ως ικανή για τα πάντα. Αν το πείραμα τους αποτύχει, τα φορτώνουν όλα σε κάποια παράλειψη, λέγοντας ότι δεν έκαψαν το τάδε θυμίαμα ή δεν πρόσφεραν την τάδε ή τη δείνα θυσία ή δεν έλιωσαν την τάδε ή τη δείνα ουσία, και ότι αυτό ήταν πολύ ουσιαστικό αλλά και δυσεύρετο. Οι διάφοροι τρόποι με τους οποίους λένε τερατώδη πράγματα για τους οiwονούς από τον ουρανό και όλα τα παρόμοια έχουν καταγραφεί από συγγραφείς, που έχουν γελάσει πολύ μ' αυτήν την τέχνη. Εγώ έχω να πω μόνον τούτο: Οι νέοι δεν πρέπει να συναναστρέφονται τέτοιους απατεώνες, για να μην εθιστούν σ' αυτά τα πράγματα, έστω και για αστείο. Αλλά αυτή η παρέκβαση μ' έβγαλε από το θέμα μου. Γιατί να ονειδίσω περισσότερο ένα πράγμα που καταδικάζεται και από τη φύση και από το νόμο.

Και στην Παλαιστίνη κυκλοφορούσαν εξορκιστές, που επαγγέλλονταν λύτρωση στον καταπιεσμένο από τους Ρωμαίους και τους Αρχιερείς λαό. Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του Hanina ben Dosa, ο οποίος έδρασε στη Γαλιλαία όντας ακτήμων και αδιαφορώντας για λατρευτικές διατάξεις. Η παράδοση που τον αφορά και τον παραλληλίζει με τον Ηλία, καταγράφηκε πολύ αργότερα, κάτι που δυσκολεύει τη διάκριση του ιστορικού στοιχείου από το μυθικό. Γι' αυτόν παραδίδεται ανοσία σε δάγκωμα φιδιού, δυο τηλεθεραπείες διαμέσου προσευχής και εξουσία επί των δαιμόνων. Ο Ονίας χαράσσοντας έναν κύκλο στο χώμα με την προσευχή του κατάφερε να φέρει βροχή. Δολοφονήθηκε γιατί δε συνέπραξε με αρές εναντίον των αντιπάλων. Όσον αφορά σε αυτούς τους χαρισματικούς άνδρες είναι άξιον παρατηρήσεως ότι η παράδοση τους θέλει να έχουν μια ιδιαίτερη υική σχέση με τον Θεό. Ο Hanina ονομάζεται από τον Θεό ως 'υιός μου', ενώ ο Ονίας αποκαλεί τον Θεό Αββά.

3. Τα θαύματα και οι εξορκισμοί του Ιησού Χριστού ως «σημεία» της βασιλείας

Στο κατά Λουκάν ο Ιησούς, ο Προφήτης από τη Ναζαρέτ, στη Συναγωγή της ιδιαίτερης πατρίδας του στην 'προγραμματική ομιλία του' (Λκ. 4, 18-19) διακηρύσσει ότι έχει χριστεί από το άγ.

Πνεύμα, προκειμένου να εκπληρώσει την προφητεία του (Τρίτο-) Ησαΐα: *εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν* (61, 1 κε.)³². Αυτό το ανάγνωσμα προσθέτει στο μασοριτικό κείμενο **τη θεραπεία των τυφλών**³³, ακολουθώντας τους Ο', ενώ επιπροσθέτως αναφέρεται με ιδιαίτερη ἔμφαση στους **τεθραυσμένους** (Ησ. 58, 6) και στην **ἄφεση**, που κομίζει ο Μεσσίας. Ο όρος **ἄφεση** σημαίνει³⁴ είτε γενικά την απελευθέρωση είτε ειδικότερα την απαλλαγή από τα χρέη, αλλά και τη θεραπεία από την ασθένεια και τη συγχώρεση των αμαρτημάτων, η οποία, όπως τονίζεται στην Κυριακή Προσευχή, συνδέεται άρρηκτα με τη συγχώρεση των οφειλετών (πρβλ. Λκ. 6, 30. 34). Με την ἄφεση, συνεπώς, των **τεθραυσμένων** σημαίνεται η θεραπεία των σωματικά αναπήρων και επιπλέον η σωτηρία όλων εκείνων που αισθάνονταν ψυχολογικά και υπαρξιακά διαλυμένοι και συντριμμένοι από τις ενοχές και τα άλλα δεινά που επισώρευσε η αμαρτία και η αδικία της πολιτικής και θρησκευτικής εξουσίας. Η **ευλογημένη, ἄλλωστε, εποχή του Κυρίου**, ανακαλεί το **σαββατικό έτος** του Δτ. 15, 1 κε., όπου κάθε έβδομο έτος προβλέπεται η παραγραφή/ἄφεση όλων των οφειλών των ομοφύλων, καθώς αυτές αποτελούσαν τον κατεξοχήν παράγοντα πτώχευσης, υποδούλωσης και κοινωνικής εκμετάλλευσης του αρχαίου κόσμου³⁵. Παραπέμπει, επίσης, στο Ιωβηλαίο του Λευ. 25, που προέβλεπε κάθε πεντηκοστό έτος να επιστρέφεται η γη στον αρχικό της ιδιοκτήτη και να αναπαύεται, αφού κατ' ουσίαν ανήκει στον Κύριο.

Ευθύς αμέσως μάλιστα ο ίδιος ο Ιησούς στο Λκ. παρομοιάζει τον εαυτό Του με τους δύο μεγάλους θαυματοποιούς Προφήτες **τον Ηλία και τον Ελισσαίο**. Υπογραμμίζει, έτσι, τη δική του μελλοντική «έξοδο» στα έθνη, προκειμένου να προσφέρει και σε αυτά τη σωτηρία: *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν, πολλοὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδωνίας πρὸς γυναικα χήραν. καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἐπὶ Ἐλισαίου τοῦ προφήτου, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Ναϊμᾶν ὁ Σύρος* (4, 25-26). Στην πρώτη περίπτωση γίνεται λόγος για τη θαυμαστή διάσωση από το λιμό και το θάνατο μιας γυναίκας χήρας και του μονάκριβου παιδιού της στην αλλοδαπή Σιδωνία (Γ' Βασ. 17, 17. 19). Στη δεύτερη περίπτωση μνημονεύεται ο καθαρισμός από τη λέπρα στον Ιορδάνη (!) ενός Σύρου αξιωματούχου, του Νεεμάν, ο οποίος αν και τελικά δεν περιετμήθηκε (συνεπώς δεν έγινε

³² Σκοπίμως παραλείπεται το δεύτερο ημιστίχιο του στ. 2, το οποίο αναφέρεται στην κρίση: *καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας*.

³³ Η **θεραπεία των τυφλών** μνημονεύεται ιδιαίτερα α) γιατί αυτοί ήταν κατεξοχήν πτωχοί και κοινωνικά υποβαθμισμένοι και β) γιατί αυτό το γεγονός αποτελούσε το εντυπωσιακότερο θεϊκό θαύμα. Πρβλ. Roloff, *Das Kerygma und der irdischen Jesus*, 119-121. Οι ίδιες κατηγορίες αναξιοπαθούντων απαντούνε στη λουκάνεια εκδοχή του Μεγάλου Δείπνου (14, 15-24 πρβλ. Μτ. 22, 1-14) ως οι καταρχήν αντικαταστάτες των ευγενών καλεσμένων οι οποίοι προέρχονται από την ίδια πόλη με τον οικοδεσπότη και περιλαμβάνει τους πτωχούς, αναπήρους, τυφλούς και χωλούς. Είναι πιθανότατα όλοι εκείνοι οι Ιουδαίοι, οι οποίοι είχαν θρησκευτικά περιθωριοποιηθεί. Σημειωτέον ότι στη Γαλιλαία ένεκα των ιαματικών λουτρών συνωστίζονταν αρκετοί ασθενείς.

³⁴ Πρβλ. Leroy, *ἄφεςις*, EWNT I, 437-441. Ο Γκουτζιούδης, Η χρήση του Ιωβηλαίου έτους, 104, θεωρεί ότι η απάλειψη του ησαϊανικού *ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν* γίνεται διότι ο Ιησούς ήθελε να αποφύγει κάθε υπόνοια εσωτερικής/ατομοκρατικής ερμηνείας του όρου *ἄφεςις* και επαναφέρει στο προσκήνιο την υποβαθμισμένη έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης της κλασικής ιωβηλαϊκής παράδοσης. Ολόκληρο, όμως, το κατά Λουκάν κατακλείεται με το λόγο του Ιησού *Οὕτως γέγραπται παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεςιν ἁμαρτιῶν* εἰς πάντα τὰ ἔθνη (24, 47-49).

³⁵ Αυτή τη διάταξη φαίνεται ότι εφάρμοσε ο Ιωσίας (Δ' Βασ. 22· Ιερ. 22, 15).

Ιουδαίος) και ενώ συνέχισε να είναι στρατιωτικός αξιωματούχος ενός εθνικού βασιλεία, πίστεψε ότι δεν υπάρχει άλλος θεός σε όλη τη γη εκτός του Γιαχβέ και σώθηκε (Δ' Βασ. 5, 15)³⁶.

Ο Ιησούς, συνεπώς, με τον 'προγραμματικό' λόγο Του διακηρύσσει ότι με την παρουσία Του εγκαινιάζεται η περίοδος της θεραπείας και της απελευθέρωσης της οικουμένης. Αυτό το **ευαγγέλιο των πτωχών** έθετε υπό αμφισβήτηση τα ευαγγέλια των αυτοκρατόρων της Ρώμης, αφού παρουσίαζε τον Ιησού ως το μοναδικό πρόσωπο, το οποίο έλαβε από το Θεό την εξουσία να θεραπεύσει και να σώσει τα μωρά, τα ασθενή, τα αγενή και εξουθενωμένα του κόσμου³⁷.

Είναι, πλέον, αποδεκτό από την πλειονοψηφία των ερευνητών ότι τα θαύματα δεν κατασκευάστηκαν εκ των υστέρων από την Εκκλησία για να προβάλλουν το Χριστό στον ελληνιστικό κόσμο ως *θείο άνδρα* αντίστοιχο του Πυθαγόρα (580-500 π.Χ.), του Εμπεδοκλή (450 π.Χ.) και του Απολλώνιου του Τυανέως (1^{ος} αι. μ.Χ.)³⁸. Συνόδευσαν ευθύς εξ αρχής τη δράση του Ιησού, προκειμένου να εκπληρώσουν τη μεσσιανική αναμονή, να φανερώσουν τη θεϊκή δύναμη και ενέργεια του Ιησού και να καταδείξουν την καθολική σωτηρία που αυτός κομίζει στον κόσμο και στην Ιστορία. Σημειωτέον ότι, όπως και εν συνεχεία θα αποδειχθεί, τα πολλά και ποικίλα θαύματα³⁹, που επιτέλεσε ο Ιησούς, δεν ανταποκρίνονται απόλυτα στις πράξεις που ανέμενε από τον πνευματοφόρο Χριστό του Κυρίου ο όψιμος Ιουδαϊσμός, και αφορούσαν κατεξοχήν στην κρίση είτε διά του λόγου είτε διά της μαχαίρας των αλλοεθνών και των ασεβών και το δοξασμό των αγίων, των εκλεκτών δηλαδή Ιουδαίων.

Οι έξι εξορκισμοί και δεκαεπτά θεραπείες του Ιησού, που αφορούν στον άνθρωπο και στη φύση, φανερώνουν τη δόξα του Θεού, θεραπεύουν συνολικά τη ζωή, διδάσκουν τα μυστήρια της βασιλείας του Θεού και προϋποθέτουν από μέρους του ανθρώπου *ευαισθησία, γεγυμνασμένα αισθητήρια* και πίστη που ξεπερνά την ατομοκεντρικότητα και κρατύνει την εμπιστοσύνη στο Θεό, στον άνθρωπο και στη ζωή. Σημειωτέον ότι οι Ευαγγελιστές ουδέποτε αναφέρουν ότι ο Ιησούς τέλεσε **θαύμα**, γιατί το θαύμα είναι κάτι το οποίο εκθαμβώνει τον άνθρωπο, καταστέλλει την ελευθερία του και τελικά τον υποχρεώνει να πιστέψει σε εκείνον που το πραγματοποιεί. Οι Ευαγγελιστές ομιλούν για *τέρατα και δυνάμεις*, ενώ ο Ιωάννης χρησιμοποιεί τον όρο *σημεία*, σημάδια της Βασιλείας, της παρουσίας του νέου κόσμου του Θεού. Στον παρακάτω πίνακα επιχειρείται μία σύγκριση των πολλών και ποικίλων θαυμάτων του Ιησού, τα οποία κατέγραψαν μόλις 40 χρόνια μετά το θάνατο και την ανάστασή Του οι *αυτόπτες μάρτυρες και υπηρέτες* Του, με τα θαύματα τα οποία, όπως ήδη σημειώθηκε, φέρεται ότι πραγματοποίησαν κάποιοι σύγχρονοι του Σαμάνοι ή εξορκιστές.

³⁶ Το πρώτο γεγονός προφητεύει επιπλέον τα κοινά γεύματα των πρώτων χριστιανών, ανεξάρτητα από την εθνότητα ή το φύλο. Το δεύτερο προλέγει τη βάπτιστη εθνικών και μάλιστα αξιωματούχων, η οποία τους καθιστά ικανούς να συμμετέχουν στην ευχαριστηριακή σύναξη. Πρβλ. Esler, *Communitiy and Gospel in Luke-Acts*, 35. 183. Είναι αξιοσημείωτο ότι και στο κατά Ματθαίον η δημόσια δράση του Ιησού εισάγεται με την καταγραφή ποικίλων θεραπειών ανθρώπων από την ευρύτερη περιοχή της Συρίας: *Και περιήγεν εν ὅλῃ τῇ Γαλιλαίᾳ, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους καὶ δαιμονιζομένους καὶ σεληνιζομένους καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς* (4, 23-25).

³⁷ Πρβλ. Α' Κορ. 1, 25-26 Βλ. Carter, *Matthew and Empire*, 72.

³⁸ Evans, *Authenticating the Activities of Jesus*, 12-13.

³⁹ Ο Paffenroth, *Jesus as Anointed and Healing Son of David in the Gospel of Matthew*, αποδεικνύει ότι ο Ματθαίος, ο οποίος είτε παραλείπει είτε συντέμνει τους εξορκισμούς του Μάρκου, δίνει ιδιαίτερη έμφαση όχι μόνο στους λόγους αλλά και στα θαύματα του Ιησού.

Μαγικά θαύματα	«Σημεία» του Ιησού
Έστω και αν προϋποθέτουν σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στο θεραπευτή και το θεραπευόμενο, ο πρώτος δεν απαιτεί απόλυτη πίστη στο πρόσωπό του.	Προϋποθέτουν πίστη στη θεανδρικό πρόσωπο του Ιησού. Παρότι τα θαύματα και η δράση γενικότερα του Ιησού έχει π.διαθηκικό υπόβαθρο, ο ίδιος δεν ακολουθεί το παράδειγμα των Προφητών γι' αυτό και δεν προτάσσει πάντα στις θεραπείες του προσευχητική επίκληση της δύναμης του Θεού. Η πίστη και η θεϊκή δύναμη του Ιησού, επομένως, κάνουν το θαύμα, καί όχι το θαύμα την πίστη. Σημειωτέον ότι και στο όρος των Πειρασμών και στην πατρίδα του, τη Ναζαρέτ, αρνήθηκε να κάνει θαύματα δια την απιστίαν των ανθρώπων (Μτ. 13, 25).
Θεραπεύουν μεμονωμένες παθήσεις, ενώ συχνά εξυπηρετούν ιδιοτελείς σκοπούς.	Ο Ιησούς συνδέει τη θεραπεία του σώματος με την ίαση - τη σωτηρία της ψυχής από την αμαρτία. Οι «δυνάμεις» του δεν συνιστούν επίδειξη της δύναμής του αλλά αποτελούν <u>σημεία</u> της έλευσης ενός ολοκληρωτικά καινούργιου κόσμου της Βασιλείας, των Εσχάτων. Επιπλέον ο Χριστός δεν απέδωσε όλα τα νοσήματα στην επιρροή του Σατανά, αλλά και στην αμαρτία του πάσχοντος ή στο σχέδιο του Θεού.
Τελούνται ex opere operato μετά με εφαρμογή των εξής τυποποιημένων πρακτικών: επωδές [μαγικές ωδές], βότανα , χρήση οργάνων [σιδερένιων αυχηρών], τυποποιημένοι εξορκισμοί [με βαρβαρικά ονόματα, όπως ΙΑΩ < ΓΙΑΧΒΕ], προσφορά θυμιάματος/κατασκευασμένου από υλικά συγκεκριμένα, πιττάκια [επιστολές προς τους δαίμονες], φυλακτήρια ή περιάπτα ή τελέσματα (talisman) ή στοιχεία [φυλακτά ή δακτυλίδι, πολύτιμοι λίθοι], ομοιοπαθητική-μιμητική ή αναλογική ιατρική .	Στην περίπτωση του Ιησού απουσιάζουν τα εξορκιστικά τελετουργικά (εκτός από μία φορά που χρησιμοποίησε το σιάλο). Οι δυνάμεις Του τελούνται αμισθεί, άμεσα, κατεξοχήν με τον αυθεντικό λόγο (<i>γενηθήτω / fiat</i>) και το άγγιγμα του Ιησού, το οποίο όμως δεν εφαρμόζεται στους δαιμονισμένους. Σημειωτέον ότι δεν υπάρχει άλλο πρόσωπο στην αρχαιότητα, το οποίο να είχε τόσο δυναμική, ποικιλότητα θεραπευτική δράση.
Αρκετές φορές στην αρχαιότητα το θαύμα υπηρετούσε καταστροφικούς σκοπούς .	Ο Ιησούς δεν άσκησε ούτε επιδεικτική ούτε καταστροφική μαγεία, ούτε νεκρομαντεία. Τα θαύματα δεν έγιναν για εντυπωσιασμό, αλλά από ευσπλαχνία.
	Ποτέ στο τέλος δε δίνει ιατρική συμβουλή σχετικά με δίαιτα, λουτρά, ή σωματική άσκηση. Προτρέπει αντίθετα την αποφυγή της αμαρτίας.

Το στοιχείο που συγκλόνισε τον Λουκά και τον έκαναν να μνηθεί στην καινούργια διδασκαλία του Χριστιανισμού δεν ήταν μόνον η ακτινοβολία του θεανθρώπινου προσώπου του Ι. Χριστού

αλλά επιπλέον το ενδιαφέρον, η αγάπη, η τρυφερότητα, που επέδειξε ο Χριστός στα πρόσωπα ενός εκάστου των ασθενών, που θεράπευσε. Ως ιατρός ο Λουκάς προφανώς επεσήμανε τα εξής στοιχεία στη θεραπευτική δράση του Ιησού:

Πρώτον: Καταρχάς δημιουργείται προσωπική σχέση μεταξύ θεραπευτού και ασθενούς. Συνήθως της θεραπείας προηγείται ένας διάλογος στον οποίο ο ασθενής αισθάνεται την πραγματική αγάπη και το ενδιαφέρον του Ι.Χ. και ο Χριστός την εμπιστοσύνη του ασθενούς προς το Θεό και το πρόσωπό του. Αναπτύσσεται έτσι μια προσωπική και άμεση σχέση η οποία οδηγεί στην ανάπτυξη πίστης-εμπιστοσύνης του ασθενούς στο πρόσωπο του Ι. Χριστού. Το στοιχείο αυτό προκαλεί ξεχωριστό ενδιαφέρον σήμερα που ο ιατρός ολοένα και χάνεται πίσω από το πλήθος των διαγνωστικών μηχανημάτων και άλλων ιατρικών υπολογιστών, δημιουργώντας έτσι μία απρόσωπη και εμπορική σχέση με τον ασθενή-πελάτη του, ο οποίος αντί να λάβει κάποτε ένα πραγματικό ζωγόνο λόγο-συμβουλή από τον θεράποντα ιατρό του, λαμβάνει μία συνταγή λήψης κάποιων χημικών ενώσεων με δυνατότητα καταπράυνσης ή ακόμη και μερικής ίασης της νόσου ενός οργάνου, όχι όμως την δυνατότητα παροχής σφαιρικής και ολικής θεραπείας.

Δεύτερον Ο Ι. Χριστός, ο οποίος από τον Ιγνάτιο χαρακτηρίζεται ως *σαρκικός και πνευματικός* ιατρός (Εφ. 7, 2), δε στόχευε σε μία ψυχ-ανάλυση αλλά σε μία **ψυχο-σύνθεση**, η οποία παρέχεται με τη συνειδητοποίηση της πατρικής αγάπης του Θεού και τη μετάνοια του ανθρώπου, τη στροφή δηλ. από την αγάπη του εαυτού προς τη λατρεία του Θεού⁴⁰. Ο παράγων 'ψυχή', ο οποίος ανακαλύφθηκε και πάλι πρόσφατα από την ιατρική επιστήμη και ο τρόπος της θεραπείας του, καθιστούν επίκαιρο τον Λουκά και όλη την θεολογία της Ορθοδοξίας, η οποία επικέντρωσε δια των Πατέρων της την προσοχή της όχι στη μετα-φυσική και τη φιλοσοφία, αλλά στη θεραπεία της καρδιάς από τα πάθη και του νου από τους λογισμούς.

Η μοναδική σε ποικιλία και εξουσία θεραπευτική δράση του Ιησού δεν τον διαφοροποιεί μόνο από τους Καίσαρες αλλά επιπλέον από το Δαβίδ, τον υιό του, το Σολομώντα αλλά και από τους συγχρόνους του ψευδομεσσίες. Στο σημείο αυτό εύστοχα ο K. Paffenroth⁴¹ επισημαίνει ότι ο Δαβίδ, παρότι καθιερώθηκε στην Ιστορία ως ο χαρισματικός Ισραηλίτης βασιλιάς, ο μεγάλος ποιητής των Ψαλμών, ο διορατικός προφήτης αλλά και ο μετανοημένος αμαρτωλός, εντούτοις δεν τέλεσε κανένα θαύμα. Αντίθετα, όταν κυρίευσε την Ιερουσαλήμ, έδωσε την εξής εντολή: *Πᾶς τύπτων Ἰεβουσαῖον ἀπτέσθω ἐν παραξιφίδι καὶ τοὺς χωλοὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς καὶ τοὺς μισοῦντας τὴν ψυχὴν Δαυὶδ· διὰ τοῦτο ἐροῦσιν: Τυφλοὶ καὶ χωλοὶ οὐκ εἰσελεύσονται εἰς οἶκον Κυρίου* (Β' Βασ. 5, 8). Ο Ιησούς με τα «σημεία» που πραγματοποίησε δε στράφηκε εναντίον των εθνικών ούτε έγινε «άνδρας αιμάτων». Αντίθετα από τον Προφητάνακτα, τελείωσε την επίγεια θεραπευτική του δράση προσφέροντας, σύμφωνα με το Ματθαίο, στο Ναό σωματική και πνευματική αρτιότητα στους περιθωριοποιημένους από τη λατρεία τυφλούς και χωλούς (Μτ. 21, 14).

Η θαυματουργία και ιδίως η εξορκιστική δράση του Ιησού τον διαφοροποιεί και από τον έτερο μεγάλο βασιλέα του Ισραήλ, το Σολομώντα. Αυτός ως υιός Δαβίδ ήταν περίφημος στον όψιμο

⁴⁰ Σημειώνει ο Ισαάκ ο Σύρος στην περίφημη **Κλίμακα**: *Ειρήνευσε με τον εαυτό σου και θα σου είναι ειρηνικός ο ουρανός κι η γη. Τρέξε να μπεις στο κελί της καρδιάς σου και θα δεις το κελί του ουρανού, γιατί ένα είναι και τα δυο και βλέπονται συγχρόνως δια μιας εισόδου, επειδή η σκάλα της βασιλείας είναι κρυμμένη μέσα σου. Αναλογίσου δια ενδομήχου μελέτης και βαθιάς θεωρίας τις αμαρτίες σου και θα βρεις αναβάσεις στην καρδιά σου, δια των οποίων μπορείς να ανεβείς στην ουράνια βασιλεία.. Μπορεί η εντός μας ευρισκόμενη βασιλεία των ουρανών να μην δείχνει το όλο, αλλά όμως δηλώνει κτήμα παρόμοιο κι εάν αυτή η αίσθηση της βασιλείας των ουρανών υπάρχει, υπάρχει και η νοερή ενέργεια του αγ. Πνεύματος.*

⁴¹ Jesus as Anointed and Healing Son of David, 553.

Ιουδαϊσμό, όχι μόνο για την αλάνθαστη κρίση, τις χιλιάδες παροιμίες και την ανοικοδόμηση του Ναού, αλλά ιδίως για την εξορκιστική του ικανότητα. Σημειώνει ο Ιώσηπος στην Αρχαιολογία (8, 42-50): *Τοσαύτη δ' ἦν ἡν ὁ Θεὸς παρέσχε Σολόμωνι φρόνησιν καὶ σοφίαν, ὥς τοὺς τε ἀρχαίους ὑπερβάλλειν ἀνθρώπους καὶ μηδὲ τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ πάντων συνέσει διενεγκεῖν λέγονται, συγκρινομένους λείπεσθαι παρ' ὀλίγον, ἀλλὰ πλεῖστον ἀφρονηκότας τῆς τοῦ βασιλέως φρονήσεως ἐλέγχεσθαι. ὑπερῆρε δὲ καὶ διήνεγκε σοφία καὶ τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν δόξαν ἔχόντων παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐπὶ δεινότητι, ὧν οὐ παρελεύσομαι τὰ ὀνόματα· [...] συνετάξατο δὲ καὶ βιβλία περὶ ὧδων καὶ μελῶν πέντε πρὸς τοῖς χιλίοις καὶ παραβολῶν καὶ εἰκόνων βίβλους τρισχιλίας· καθ' ἕκαστον γὰρ εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν ἀπὸ ὑσώπου ἕως κέδρου, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ κτηνῶν καὶ τῶν ἐπιγείων ἀπάντων ζώων καὶ τῶν νηκτῶν καὶ τῶν ἀερίων· οὐδεμίαν γὰρ φύσιν ἠγνόησεν οὐδὲ παρῆλθεν ἀνεξέταστον, ἀλλ' ἐν πάσαις ἐφιλοσόφησε καὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἐν αὐταῖς ιδιωμάτων ἄκραν ἐπεδείξατο. παρέσχε δ' αὐτῷ μαθεῖν ὁ Θεὸς καὶ τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων τέχνην εἰς ὠφέλειαν καὶ θεραπείαν τοῖς ἀνθρώποις· ἐπὶ δὲ τῇ συνταξάμενος αἷς παρηγορεῖται τὰ νοσήματα καὶ τρόπους ἐξορκώσεων κατέλιπεν, οἷς οἱ ἐνδούμενοι τὰ δαιμόνια ὥς μηκέτ' ἐπανελθεῖν ἐκδιώξουσιν. καὶ αὕτη μέχρι νῦν παρ' ἡμῖν ἡ θεραπεία πλεῖστον ἰσχύει· ἰστορήσα γὰρ τινα Ἑλεάζαρον τῶν ὁμοφύλων Οὐεσπασιανοῦ παρόντος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ χιλιάρχων καὶ ἄλλου στρατιωτικοῦ πλήθους ὑπὸ τῶν δαιμονίων λαμβανομένους ἀπολύοντα τούτων. ὁ δὲ τρόπος τῆς θεραπείας τοιοῦτος ἦν· προσφέρων ταῖς ῥίσι τοῦ δαιμονιζομένου τὸν δακτύλιον ἔχοντα ὑπὸ τῇ σφραγίδι ῥίζαν ἐξ ὧν ὑπέδειξε Σολόμων⁴² ἔπειτα ἐξεῖλκεν ὁσφρομένῳ διὰ τῶν μυκτῆρων τὸ δαιμόνιον, καὶ πεσόντος εὐθὺς τὸν ἀνθρώπου μηκέτ' εἰς αὐτὸν ἐπανήξειν ὥρκου, Σολόμωνός τε μεμνημένος καὶ τὰς ἐπὶ δὲ αὐτῷ συνέθηκεν ἐκεῖνος ἐπιλέγων. βουλόμενος δὲ πείσαι καὶ παραστήσαι τοῖς παρατυγχάνουσιν ὁ Ἑλεάζαρος, ὅτι ταύτην ἔχει τὴν ἰσχύν, ἐτίθει μικρὸν ἔμπροσθεν, ἥτοι ποτήριον πλήρες ὕδατος ἢ ποδόνηπτρον καὶ τῷ δαιμονίῳ προσέταττεν ἐξιὼν τὸν ἀνθρώπου ταῦτα ἀνατρέψαι καὶ παρασχεῖν ἐπιγινῶναι τοῖς ὁρώσιν, ὅτι καταλέλοιπε τὸν ἀνθρώπον. γινομένου δὲ τούτου σαφὴς ἡ Σολόμωνος καθίστατο σύνεσις καὶ σοφία δι' ἣν, ἵνα γινῶσιν ἅπαντες αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ τὸ θεοφιλὲς καὶ λάθη μηδένα τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τοῦ βασιλέως περὶ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ὑπερβολή, περὶ τούτων εἰπεῖν προήχθημεν.*

Και ο Ιησούς, ὅπως και ο Σολομώντας, συνδέθηκε με την καταπολέμηση των δαιμόνων εἰς ὠφέλειαν καὶ θεραπείαν τοῖς ἀνθρώποις. Ολόκληρη ἡ ἐπίγεια δράση του συνοψίζεται στο Πρ. 10, 38 ἀπὸ τον Πέτρο με την ἐξῆς φράση: *Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διῆλθεν ἐνέργειαν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ.* Βεβαίως ο Ιησούς δε χρησιμοποίησε τεχνητὰ μέσα (για παράδειγμα ἐπωδὲς ἢ ρίζες ἢ δαχτυλίδι), για να ἐπιτύχει την ἀποπομπή του διαβόλου, ἀλλὰ κατεξοχήν το λόγο του. Ἐπιπλέον, δεν ἐπιτέλεσε κάποιους μεμονωμένους ἐξορκισμούς, προκειμένου να ἀποδειχθεῖ και να προβληθεῖ ἡ δική του σύνεσις καὶ σοφία, τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ τὸ θεοφιλὲς καὶ λάθη μηδένα τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τοῦ βασιλέως περὶ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ὑπερβολή. Ο Ιησούς με τους ἐξορκισμούς, που συνόδευσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς το κήρυγμα για την ἐλευση της Βασιλείας του Θεοῦ, θέλησε να σημάνει ὅτι με τη δική του παρουσία και δράση προκαλεῖται ὁ καθολικὸς ἐξοστρακισμὸς τοῦ διαβόλου ἀπὸ το Σύμπαν και ἡ ολοκληρωτικὴ κατὰλυση της βασιλείας του. Ἐνα τέτοιο γεγονὸς, που κατὰ παράδοξο τρόπο δεν ἀποτέλεσε

⁴² Πρόκειται για τὴ ρίζα βαάρας (πρβλ. Πόλ. 7, 185· Ιωβηλ. 10, 10-15). Πρβλ. τον τρόπο με τον οποίο ἐξοστρακίζεται ὁ Ασμοδαῖος στον Τωβίτ (6, 17· 8, 3). Ἀνάλογες πρακτικὲς διδάσκειται ὁ Νῶε στο Ιωβηλ. 10, 10-15. Με την προσευχή ἐξορκίζει ὁ Αβραάμ τὸ πνεῦμα που καταλαμβάνει τον Φαραῶ (1QapGen 20· Γεν. 12, 10-20). Ἀνάλογη θεραπεία προσφέρει στο βασιλιά της Βαβυλώνας ἕνας Ιουδαῖος ἐξορκιστής, ὁ ὁποῖος συγχωρεῖ τὰ αμαρτήματά του (4QPrNab). Στα ἄσματα του Σοφοῦ (4Q 510-11) ἡ λατρεία του Θεοῦ φαίνεται να ἔχει ἐξορκιστικὴ δράση, ἐνῶ και οἱ ἀπόκριφοι Ψαλμοὶ (11Q 11) χρησιμοποιούνταν για ἐξορκισμούς (4Q 560). Ἐξωχριστιανικοὶ ἐξορκισμοὶ ἀπαντοῦν στο Λουκ. 16 καὶ Φιλόστρατος, Βίος Ἀπολλωνίου 4, 20.

αντικείμενο των προφητειών της Π.Δ., δεν αναμενόταν από τους Ιουδαίους να επιτελεστεί στα τέλη των αιώνων από το Μεσσία αλλά από το Θεό μέσω κάποιου αρχαγγελικού όντος. Όπως αποδείχτηκε και από τα κείμενα της μεσοϊουδαϊκής γραμματείας στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, η αποστολή του Μεσσία επικεντρωνόταν στον Ιουδαϊσμό στη συντριβή των εθνών και των άνομων Ισραηλιτών. Και στην κοινότητα του Κουμράν, όπως διαφαίνεται στο 1QM(ilchama), αναμενόταν πόλεμος εναντίον του Βελίαρ και των πονηρών πνευμάτων στον ουρανό, αλλά αυτός συνδυαζόταν με την κατατρόπωση των Κιτιέων (=Ρωμαίων) και όλων των άνομων - ακάθαρτων Ισραηλιτών στη γη. Οι ίδιοι οι οπαδοί της αίρεσης, με την απόρριψη του γάμου και του πλούτου και την ερημική τους απομόνωση από τον μολυσμένο κόσμο, προετοιμάζονταν στην έρημο για αυτήν την κρίσιμη στιγμή με στρατηγικές, που είχαν αντιγράψει από εκείνους (τους Έλληνες και Ρωμαίους) που ήθελαν να αφανίσουν. Από αυτή τη μάχη αποκλείονταν όλοι εκείνοι, οι οποίοι είχαν κάποιο ηθικό ή σωματικό μώμο (αναπηρία). Ο Ιησούς ερμηνεύει την 'απελευθέρωση των αιχμαλώτων' που προφήτευσε ο Ησαΐας, όχι ως αποτίναξη του ρωμαϊκού ζυγού, γι' αυτό δεν προετοίμασε με τη δράση του κάποιον Ιερό Πόλεμο· έστρεψε τα πυρά του αποκλειστικά και μόνο ενάντια στον 'ισχυρό' κοσμοκράτορα/αυτοκράτορα της οικουμένης **Σατανά**. Ο πόλεμος εναντίον των ακαθάρτων πνευμάτων υποκατέστησε στην περίπτωση του Ιησού τον πόλεμο εναντίον των ακαθάρτων Ρωμαίων που ανέμεναν από το Μεσσία οι Ιουδαίοι, ενώ ο ίδιος ο Μεσσίας υποκαθιστά με το θεϊκό εγώ Του το Νόμο και το Ναό.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές πως ο Ιησούς, έχοντας την αυτοσυνειδησία ότι το πρόσωπό Του υπερβαίνει τις μεσσιανικές αντιλήψεις των ομοεθνών Του, δεν έστρεψε τα βέλη Του στον εξοστρακισμό των Ρωμαίων, όπως ανέμενε η πλειονότητα του Ιουδαϊσμού, αλλά στο ολοκληρωτικό δέσιμο του Σατανά, θεωρώντας αυτόν ως το δυνάστη όχι μόνο του λαού Του, αλλά όλης της οικουμένης. Αυτό το στοιχείο είναι ιδιαίτερα εμφανές στην αναμέτρηση της δαιμονικής λεγεώνας με τον Ιησού στη χώρα των Γερασσηνών⁴³ (Μκ. 5, 1 κε.). Σημειώνει σχετικά ο Theissen⁴⁴: Οι δαίμονες που κατοικούν στο κοπάδι των χοίρων, συμπεριφέρονται όπως οι κατακτητές. Μιλούν λατινικά, εμφανίζονται ως «Λεγεών» και έχουν, όπως οι Ρωμαίοι, μοναδική επιθυμία να τους επιτραπεί να μείνουν στη χώρα. Το ότι πνίγονται στη λίμνη μαζί με τα γουρουνία ανταποκρίνεται στις ελάχιστα φιλικές επιθυμίες που είχε ο ιουδαϊκός λαός για τους Ρωμαίους: Κατά προτίμηση θα τους είχε πετάξει στη θάλασσα⁴⁵. Η σχέση ανάμεσα στην κυριαρχία των ξένων και των δαιμόνων είναι καταφανής: Με τους Ρωμαίους ήρθαν στη χώρα ξένοι θεοί και λατρείες. Ακόμα και τα στρατιωτικά λάβαρα των Ρωμαίων θεωρούνταν ύποπτα ως είδωλα και γι' αυτό η

⁴³ Τα Γέρασα (τα οποία παράγονται από μια εβραϊκή λέξη που σημαίνει εξοστρακίζω) βρίσκονταν 55 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Γαλιλαίας κοντά στον ποταμό Ιαβόκ. Στο Μτ. 8, 28 γίνεται αναφορά στη χώρα των Γαδαρηνών, μιας πόλης που βρισκόταν 10 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Γαλιλαίας. Στο Λκ. 8, 26. 37 δεν μπορεί κανείς επί τη βάσει της κριτικής του κειμένου να αποφανθεί εάν αρχικά γινόταν λόγος για τη χώρα των Γερασσηνών ή των Γεργεσηνών, που μερικοί ταυτίζουν με την περιοχή Kursi στην ανατολική πλευρά της Γαλιλαίας. Πρβλ. Ådna, The Encounter of Jesus with the Gerasene Demoniac, 279-301, ο οποίος στηρίζεται στο έργο του F. Annen, Heil für die Heiden: Zur Bedeutung und Geschichte der Tradition vom besessenen Gerasener (Mk 5,1-20) Frankfurt am Main: Josef Knecht 1976. Ο χοίρος, ενώ αποτελούσε ταμπό για τους Ιουδαίους (Λευ. 11, 7· Δτ. 14, 8), χρησιμοποιούνταν στις θυσίες και στα δείπνα στις Νεκροπόλεις. Ο αριθμός των χοίρων (περίπου 2.000), ο οποίος μνημονεύεται μόνο από το Μάρκο, επίσης φαίνεται υπερβολικός. Σημειωτέον ότι μια αγέλη χοίρων αριθμούσε από 150 μέχρι 300 ζώα, ενώ η ρωμαϊκή λεγεώνα αριθμούσε 6.000 πεζικάριους, 120 ιππείς και βοηθητικά στρατεύματα. Ο Lapidé (Ist die Bibel richtig übersetzt?, 114-115) αποδίδει τον αριθμό στην ανάγνωση K' alpaim αντί Kaä alafim (που σημαίνει κτήνη).

⁴⁴ Theissen, *Κίνηση του Ιησού*, 152-3. Ο ίδιος ερευνητής (Miracle Stories 89, 255) υποθέτει ότι τα ακάθαρτα πνεύματα ανήκουν σε νεκρούς που δολοφονήθηκαν κατά τον αντιρωμαϊκό αγώνα τους. Ο Winter (Trial, 180-181) θεωρεί ότι οι χοίροι συμβολίζουν τη 10^η ρωμαϊκή λεγεώνα, η οποία στάθμευε το 70-135 μ.Χ. κοντά στην περιοχή και είχε ως σύμβολό της ένα καπρί. Πρβλ. Gundry, Mark, 260-261· Gnllka, Markusevangelium I, 205.

⁴⁵ Σύμφωνα με τα χωρία 1QH 3,17· 1Q 27,1,5 στο Κουμράν αναμενόταν ο καταποντισμός των δαιμονικών πνευμάτων στα τέλη του παρόντος αιώνα.

παρουσία τους στην ιερή πόλη των Ιεροσολύμων οδήγησε σε διαμαρτυρίες (1Qp Υπομν. στον Αββακ. 6, 3 κ. εξ.· Αρχ. 18, 55 κ. εξ.· 18, 121). Αλλά τα είδωλα θεωρούνταν δαίμονες (Δτ. 33, 17· Ψαλ. 95, 5· Αιθ. Ενώχ 19, 1· 99, 7· Ιωβηλ. 1, 11· Α' Κορ. 10, 20). Όσο περισσότερο διαρκούσε η ρωμαϊκή κυριαρχία, τόσο περισσότερο εδημιουργείτο η εντύπωση ότι στη θέση του Θεού κυριαρχούσαν δαίμονες στον Ισραήλ, τη στιγμή μάλιστα που η άποψη αυτή αναζωπύρωνε παραδοσιακά σχήματα ερμηνείας: Και η ξένη κυριαρχία των Σύρων είχε ερμηνευτεί με παρόμοιο τρόπο. Στην Αποκάλυψη των Ποιμένων που γράφηκε τότε (Αιθ. Ενώχ 85-90), μεταβίβασε ο Θεός με την απώλεια της πολιτικής ανεξαρτησίας του Ισραήλ την κυριαρχία του σε 70 ποιμένες οι οποίοι ταλαιπωρούσαν αυθαίρετα το λαό (85, 59 κ. εξ.) και θα καταδικάζονταν κατά την τελική κρίση (90, 22 κε.). Αυτοί οι ποιμένες ήταν δαίμονες, δηλαδή έκπτωτοι άγγελοι και δούλοι του Σατανά. Για τους Εσσαιούς ο αγώνας εναντίον των λαών κατά την ημέρα της κρίσης ήταν ταυτόχρονα και αγώνας εναντίον του Βελιάλ και των ταγμάτων του (Εγχ. Πειθ. 1, 9 κε.).

Δεν μπορεί όμως κανείς να συμφωνήσει και με το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο Γερμανός ερευνητής: Όταν κανείς στο πρόσωπο του πολιτικού του αντιπάλου πολεμάει ταυτόχρονα και το Σατανά, τότε ο αγώνας εναντίον του Σατανά και των δούλων του αφορά και στους πολιτικούς του αντιπάλους. Όταν, λοιπόν, ο Ιησούς λέει: «Αν εγώ βγάζω τα δαιμόνια με τη δύναμη του Θεού, αυτό σημαίνει ότι έφτασε σ' εσάς ο καινούργιος κόσμος της Βασιλείας του Θεού» (Λκ. 11, 20), τότε αυτός δεν είναι ένας λόγος χωρίς πολιτική σημασία. Αντίθετα από τον Theissen, η καινότητα της συμπεριφοράς του Ιησού έγκειται στο ότι θεωρεί ακόμα και τους πολιτικούς αντιπάλους του έθνους του, δηλαδή τους κατακτητές Ρωμαίους, υποχείρια των δαιμονικών δυνάμεων, τις οποίες εκλαμβάνει ως πραγματικές οντότητες.

Σωστά θεωρεί ο Ο. Betz⁴⁶ ότι το θαύμα της θεραπείας του δαιμονισμένου των Γερασηνών πρέπει να συνδυαστεί με το προηγούμενο θαύμα της γαλήνευσης της θάλασσας και να κατανοηθεί σε αντιθετικό παραλληλισμό προς τον καταποντισμό των Αιγυπτίων στην Ερυθρά Θάλασσα. Αυτή η θαυμαστή συντριβή της στρατιωτικής μηχανής των εξουσιαστών είχε ήδη λάβει χρώματα μυθικά στον Ησαΐα, αφού «ζωγραφίσθηκε» ως η πάλη του Γιαχβέ με το δράκοντα του χάους (51, 8) και αναμενόταν από κάθε Ισραηλίτη, που αναφερόταν στο γεγονός στην Ομολογία Shema Jisrael (πρβλ. Ψ. 105 [106], 9-11), να συμβεί εσχατολογικά. Ο Ιησούς, όμως, αντί να πνίξει στη Γενησαρέτ τους άθεους τυράννους του Ισραήλ, παρουσιάζει και αυτούς ως καταδυναστευμένους από την ίδια χαοτική καταστροφική δύναμη που προκαλεί την αλλοτρίωση κάθε ανθρώπου από την κοινωνία του Θεού και των ανθρώπων. Γι' αυτό και, παρότι ο Ιησούς διακήρυσσε ότι έχει σταλεί μόνο στον οίκο Ισραήλ (Μτ. 15, 4), θεραπεύει τον εθνικό προβαίνοντας όχι σε ένα 'κωμικό' (όπως υποστηρίζει ο Bultmann)⁴⁷, αλλά σε ένα κοσμικό γεγονός.

Στο Λουκά η καταστροφή του δαιμονικού Imperium αποτυπώνεται στο 10, 18-19. Όταν επιστρέφουν οι Εβδομήκοντα και μετά χαράς λένουν Κύριε καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου, ο Ιησούς απαντά: Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἄστραπην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ⁴⁸. Μάλλον το χωρίο αυτό υποδηλώνει την αυτοσυνειδησία του Ιησού ότι η παρουσία του στη γη σήμανε την παταγώδη πτώση του διαβόλου από τον ουρανό, όπου δρούσε ως αντίδικος και κατήγορος των δικαίων (Ιώβ 1, 6-12. 2,

⁴⁶ Was wissen wir von Jesus, 65-66.

⁴⁷ Geschichte der synoptischen Tradition, ad Loc.

⁴⁸ Έτσι ο Marcus, Jesus' Baptismal Vision. Πρβλ. Allison, Behind the Temptations of Jesus, 206-208. Ο Jülicher, (Die Gleichnisreden Jesu II, 216) ταυτίζει την πτώση του Σατανά με το σημείο εξ ουρανού που ζητούσαν οι αντίπαλοί του.

1-7). Αυτό παράλληλα σηματοδότησε την έναρξη του εσχατολογικού πολέμου στη γη (Πρβλ. Απ. 12· I Ενώχ 86· Βίος Αδάμ 16, 1-3· Διαθ. Σολ. 20, 16-17). Με το κήρυγμα, όμως, και τη δράση των 70 (72) «εκπροσώπων των εθνών» ο διάβολος ηττάται και αφανίζεται και από αυτή (τη γη). Πάνω στον κοσμοκράτορα έχουν πλέον τη δύναμη να περπατούν τα 'νήπια' εκείνα, τα οποία, έχοντας δεχτεί την αποκάλυψη του Πατέρα και έχοντας συνεργήσει στη διάδοση του ευαγγελίου της Ειρήνης, έγιναν ήδη πολίτες της επουράνιας βασιλείας (πρβλ. Ψ.90 [91],13).

Παράλληλα με την «πολιτική διάσταση» της πολεμικής ενάντια στο διάβολο, παρόμοιες προεκτάσεις είχε η υπέρβαση εκ μέρους του Ιησού των ορίων μεταξύ καθαρού και ακαθάρτου, αγίου και βεβήλου, που είχαν επιβάλει η ιερατική αριστοκρατία της Ιερουσαλήμ και οι θεματοφύλακες του Νόμου στη Γαλιλαία Φαρισαίοι στον απλό λαό της Παλαιστίνης. Οι Ρωμαίοι είχαν παραχωρήσει το δικαίωμα στους εκπροσώπους του Ιερού να εξουσιάζουν τους όχλους με την προϋπόθεση ότι εκείνοι θα διασφάλιζαν την απρόσκοπτη εισροή των φόρων και την κοινωνική ισορροπία. Αυτοί οι διαχειριστές της εξουσίας, που παράλληλα έλεγχαν τις θυσίες και τα άλλα μέσα σωτηρίας, που προσφέρονταν στο Ναό (φυσικά όχι «άνευ αργυρίου και τιμής»), προσπαθούσαν να διασφαλίσουν και να περιχαράκωσουν την εξουσία και όλα τα προνόμια που αυτή τους πρόσφερε, σε ολόκληρη την Παλαιστίνη. Επέβαλλαν, λοιπόν, στον απλό λαό τις παραπάνω δυσβάστακτες διατάξεις, που ο Θεός είχε ορίσει μόνο για τους ιερείς, προκειμένου έτσι και εθνική (πολιτική και κοινωνική) συνοχή να εξασφαλίσουν και σε άμεση εξάρτηση από το δικό τους θρησκευτικό σύστημα εξουσίας να τον οδηγήσουν. Οι περισσότερες, μάλιστα, από αυτές τις διατάξεις αφορούσαν αρχικά το ψωμί/το φαγητό και στη συνέχεια τη γενετήσια σφαίρα. Ο έλεγχος για το τι εισέρχεται διά των θυρίδων του σώματος στον ανθρώπινο οργανισμό αποτελούσε αντανάκλαση της προσπάθειάς τους να κρατηθεί φυλετικά και θρησκευτικά άμωμο ολόκληρο το κοινωνικό σώμα από κάθετί που θα μπορούσε να το μολύνει⁴⁹. Ο Ιησούς με φράσεις όπως το *οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον* (Μκ. 7, 20), και με τη θεραπεία/σωτηρία που πρόσφερε δωρεάν μακριά από το κέντρο του Ιουδαϊσμού, χωρίς να απαιτεί απαραίτητα άνοδο στο Ναό και προσφορές θυσιών, αποτελούσε ζωτική απειλή για τη συνοχή του ιουδαϊκού έθνους, όπως την είχαν προδιαγράψει όλες ανεξαρτήτως οι ιουδαϊκές μερίδες. Η απειλή αυτή γινόταν εντονότερη, αφού συνδυάστηκε με την αποκάλυψη της υποκρισίας των θρησκευτικών ταγών, οι οποίοι, παρότι ισχυρίζονταν ότι διακονούν το Θεό και το λαό του, ουσιαστικά λάτρευαν το Μαμωνά⁵⁰. Σε αντίθεση προς τους Ζηλωτές που

⁴⁹ Πρβλ. Malina, *The New Testament World*, 161 κε.: Borg, *Conflict, Holiness, and Politics*, 71 κε. Πασσάκου, 'Μετά των εθνών συνήσθιεν...', 285-304. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η πρόσκληση του Ιησού στο λεπρό να δείξει τον εαυτό του στον ιερέα και να προσφέρει την αντίστοιχη θυσία (Μκ. 1, 44· Λευ. 13, 49) μάλλον κακώς θεωρείται ως αναγνώριση του Μωσαϊκού Νόμου. Η εντολή αυτή, η οποία συνοδεύεται από αυστηρότητα, δίδεται προκειμένου μάλλον οι ιερείς, οι οποίοι ίσως προηγουμένως δεν είχαν μπορέσει με τα δικά τους μέσα να θεραπεύσουν το λεπρό, να πιστοποιήσουν, έστω και ακούσια, τη δύναμη και την εξουσία του Ιησού. Το *εἰς μαρτύριον αὐτοῖς* στο Μκ. 6, 11 και ίσως και στο 13, 9 ενέχει τη σημασία της μαρτυρίας των μαθητών μπροστά σε ένα εχθρικό κοινό. Ορθά τονίζει ο Myers, *Binding the Strong*, 155, ότι ίσως εν προκειμένω έχουμε ένα Μιδράς στο Μαλ. 3, 3 όπου σημειώνεται ότι ο Γιαχβέ θα καθαρίσει τους υιούς Λευί στη Σιών και θα γίνει μάρτυς εναντίον των αμαρτωλών: *εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων [...] καὶ καθαρίσει τοὺς υἱοὺς Λευὶ καὶ χεεὶ αὐτοὺς ὡς τὸ χρυσίον καὶ ὡς τὸ ἀργύριον· καὶ ἔσονται τῷ κυρίῳ προσάγοντες θυσίαν ἐν δικαιοσύνῃ... καὶ προσάξω πρὸς ὑμᾶς ἐν κρίσει καὶ ἔσομαι μάρτυς ταχὺς ἐπὶ τὰς φαρμακοὺς καὶ ἐπὶ τὰς μοιχαλίδας καὶ ἐπὶ τοὺς ὁμνούντας τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει καὶ ἐπὶ τοὺς ἀποστεροῦντας μισθὸν μισθωτοῦ καὶ τοὺς καταδυναστεύοντας χήραν καὶ τοὺς κονδυλίζοντας ὀρφανούς καὶ τοὺς ἐκκλίνοντας κρίσιν προσηλύτου καὶ τοὺς μὴ φοβούμενους με, λέγει κύριος παντοκράτωρ. Ἐν προκειμένῳ ο Κύριος δε δρα στη Σιών αλλά στη Γαλιλαία, δεν καθαρίζει τους ιερείς αλλά τους απλούς ανθρώπους, ενώ γίνεται μάρτυς εναντίον των υπηρετών του Ναού.*

⁵⁰ Ο όρος απαντά στα χειρόγραφα του Κουμράν (1QS 6,2) και στο *Pirke Aboth* 2,12 με την έννοια της ιδιοκτησίας. Σχετικά με την ετυμολογία του όρου *μαμωνάς* βλ. Strack -Billerbeck, *Midrasch I*, 434.

διακήρυσσαν ότι δεν μπορεί ο λαός να υπακούει στο Θεό και στη Ρώμη, ο Ιησούς ιδίως στο κατά Λουκάν προβάλλει αυτόν και όχι τόσο τις δυνάμεις κατοχής ως εμπόδιο κατάκτησης της αιωνιότητας: *Οὐδείς οἰκέτης δύναται δυοῖ Κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαμωνᾷ* (16, 13).

ΕΠΙΜΕΤΡΟ : Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΥΠΤΟΥΣΑΣ (Λκ. 13, 10-17)

Στη υπό εξέτασιν περικοπή ο Ιησούς για τελευταία φορά διδάσκει στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο στη Συναγωγή. Στον ίδιο χώρο είχε εγκαινιάσει τη δημόσια δράση του με μια ομιλία παρμένη από τον Ησαΐα (κεφ.61,1): το Πνεύμα του Κυρίου είναι πάνω μου για να φέρω το χαρμόσυνο άγγελμα στους πτωχούς, να θεραπεύσω τους πληγωμένους στην καρδιά, ν' αναγγείλω στους αιχμαλώτους απελευθέρωση. ν' αποστείλω τους αναπήρους υγιείς. Στην τελευταία εμφάνισή του σε Συναγωγή ο κεχρισμένος Μεσσίας τελειώνει έμπρακτα την προφητεία που είχε «προγραμματικά» διακηρύξει. Εντός της σύναξης των Ιουδαίων, αντί της Τορά και των Προφητών, αλλά και αντί του εαυτού του, τοποθετεί το καταρρακωμένο ανθρώπινο πρόσωπο. Κυριολεκτικά και μεταφορικά ανυψώνει μια γυναίκα συγκύπτουσα από το βάρος των βιολογικών, κοινωνικών και θρησκευτικών αγκυλώσεων ένα πλάσμα πληγωμένο στην καρδιά και στο σώμα, αιχμάλωτο στο πονηρό Πνεύμα επί 18 ολόκληρα χρόνια.

Όπως με έμφαση τονίζει ο ιατρός Ευαγγελιστής, η γυναίκα αυτή επί 18 έτη δεν μπορούσε να σηκώσει το κεφάλι της εις το παντελές. Αυτή και μόνο η σημείωση προκαλεί τον αναγνώστη να αναλογιστεί το δράμα αυτής της γυναίκας. Δεν μπορούσε να υψώσει το βλέμμα της στον ουρανό και να απολαύσει τον ήλιο, τα αστέρια, τον κόσμο του σύμπαντος και να δοξολογήσει έτσι το Θεό. Δεν μπορούσε να ατενίσει κατάματα στο πρόσωπο το συνάνθρωπό της. Αντίθετα έβλεπε τους πάντες να την κοιτούν αφ' υψηλού σε θέση ισχύος. Η ίδια ήταν καταδικασμένη να κοιτά το χώμα, και να βιώνει το θάνατό της. Δεν ήταν όμως μόνον το ανατομικό πρόβλημα, η «αγκυλοποιητική σπονδυλίτιδα», που βάρυνε τις πλάτες της. Ήταν η κοινωνική απαξίωση καθώς ένα πλάσμα που παύει να έχει την όρθια στάση, χάνει την ανθρώπινη εικόνα και ταυτότητα και παρομοιάζεται με τα κτήνη της γης. Μπορεί να φανταστεί κανείς τα ειρωνικά σχόλια των παιδιών αλλά και τα διαπεραστικά βλέμματα των μεγαλύτερων όταν αυτή η γυναίκα αποφάσιζε να δραπετεύσει από τους τέσσερεις τοίχους της οικίας της. Ήταν όμως και θρησκευτικά περιθωριοποιημένη καθώς η αρρώστια της δεν αποδίδεται απλά σε βιολογικά αίτια, αλλά στην κατοχή της από ένα πονηρό πνεύμα. Για τους συμπολίτες της η συγκύπτουσα ήταν μια δαιμονισμένη, και η παρουσία της προκαλούσε φόβο, ενοχές και αποστροφή.

Παρόλο το βάρος που σηκώνει αυτή η «Εύα», τολμά να οδηγεί τα βήματά της το Σάββατο στη Συναγωγή. Εκεί ευρισκόμενη προφανώς σε μια γωνία, καθότι ήταν και γυναίκα, ευφραίνονταν μόνον με την ακοή του παρακλητικού λόγου του Θεού, καθότι η οπτική της επαφή και με το Θεό στον ουρανό και τους ερμηνευτές του Νόμου του στη γη ήταν αδύνατη. Γι' αυτό και μαγνητίζει πάνω της το βλέμμα και το άγγιγμα του Μεσσία. Είναι αξιοσημείωτο ότι σε αντίθεση με άλλα θαύματα που τέλεσε ο Ιησούς ούτε η ίδια η πάσχουσα τον παρακαλεί να την θεραπεύσει, αλλά ούτε και ο Ιησούς απαιτεί από αυτήν πίστη στο πρόσωπό του. Η γυναίκα έχει συμβιβαστεί πλέον με το πρόβλημά της, αφού ο Θεός επί 18 χρόνια σκοπίμως ανέβαλλε τη θεραπεία της, και ο Ιησούς γνωρίζει ότι η ίδια η παρουσία αυτής της γυναίκας στη Συναγωγή αποτελεί το μεγαλύτερο τεκμήριο εμπιστοσύνης και πίστης στο Θεό. «Εκείνοι που πρωτίστως και κυρίως φροντίζουν για την ψυχή, θα εύρουν από το Χριστό, αν όχι την πλήρη θεραπεία, τουλάχιστον όμως την ανακούφιση και την παρηγοριά και στις σωματικές τους ασθένειες» (Π. Τρεμπέλας).

Μόλις τη βλέπει, της ανακοινώνει αμέσως την απελευθέρωσή της από το δυνάστη της και ταυτόχρονα την αγγίζει για να αποκαταστήσει την ανθρωπινή φύση της στην αρχική θεόδοτη μορφή της. Το άγγιγμα αυτό, που συνοδεύει τον εξουσιαστικό λόγο του, δε γίνεται απλά και μόνον για να προβάλλει τη θεραπεία ως έργο των χειρών του, ούτε μόνο για να δείξει τη θεία δύναμη και ενέργεια που εκπέμπει η σάρκα του. Θέλει ο Ιησούς στο πρόσωπο της βασανισμένης συγκύπτουσας να δείξει ότι ο Θεός αγγίζει και πάλι στοργικά και ανορθώνει δημιουργικά ολόκληρο το γυναικείο φύλο, το οποίο μετά την πτώση δεν σηκώνει στις πλάτες του μόνον την αρά της Εύας, αλλά και την καταδίκη του Αδάμ. «Το άγγιγμα του Ιησού σημαίνει κοινωνία με την ψυχή και το κορμί! Θα έλεγε κανείς πως πρόκειται για μια μυστηριακή επικοινωνία, για ένα προανάκρουσμα της μέθεξης στα μυστήρια της Βασιλείας του Θεού! Από το ένα μέρος δεσπόζει η απελευθέρωση μέσω μιας αναγεννητικής θεραπείας, και από το άλλο μια συγκεκριμένη και απτή σχέση, ψυχή τε και σώματι, άρα πρόσωπον προς πρόσωπον» (Ν. Ματσούκας).

Ο δαίμονας, ο οποίος αδιαμαρτύρητα βγαίνει από τη γυναίκα, προσβάλλει τον αρχισυνάγωγο δια του φθόνου. Ο προϊστάμενος της ιουδαϊκής Εκκλησίας δεν τολμά βέβαια να απευθυνθεί στον ίδιο τον Ιησού, αλλά ούτε και στη θεραπευμένη γυναίκα, αφού δεν ζήτησε κάτι η ίδια από τον εκ Ναζαρέτ Προφήτη. Αγανακτισμένος στρέφεται προς το πλήθος επικαλούμενος τη νομική διάταξη του Σαββάτου, η οποία καθόριζε έξι ημέρες είναι κατά τις οποίες επιτρέπεται η εργασία. Κατ' αυτές λοιπόν τις ημέρες να έρχεσθε και να θεραπεύεσθε και όχι την ημέρα του Σαββάτου (Εξ.20,8 κ.ε.).

Όντως το Σάββατο ο Θεός ολοκλήρωσε τη διακόσμηση του Σύμπαντος που αναδύθηκε από το απειλητικό χάος και αναπαύθηκε. Την ίδια μέρα διέσχισε ο ισραηλίτης λαός την Ερυθρά θάλασσα και απέκτησε μετά από 400 χρόνια δουλείας πολιτική και θρησκευτική ελευθερία (Δτ. 5, 15). Στα μεταιχμαλωσιακά όμως χρόνια η εφαρμογή του Σαββάτου, όπως και οι άλλες λατρευτικές διατάξεις που όριζαν τι είναι καθαρό από το περιβάλλον και τι όχι, είχαν γίνει «σημεία», συστατικά στοιχεία της αυτοσυνειδησίας του Ιουδαϊσμού, ο οποίος έτσι προσπαθούσε να αυτοπεριχαρακωθεί μπροστά σε ένα περιβάλλον, το οποίο θεωρούσε ως μιαρό-ακάθαρτο, επικίνδυνο και απειλητικό για την ταυτότητά του. Έτσι οι Ιουδαίοι περηφανεύονταν ότι ήταν οι μόνοι στον κόσμο που τηρούσαν την «ημέρα του ιερού Βασιλείου», ενώ ο ιστορικός Τάκιτος έγραφε ειρωνικά πως αυτή η παράδοση φυλή χάνει το ένα έβδομο της ζωής χωρίς να κάνει τίποτα. Όποιος καταστρατηγούσε, συνεπώς, αυτήν την προκατακλυσμαία εντολή, αμφισβητούσε όλο το οικοδόμημα των αξιών του έθνους και αφοριζόταν.

Ο αρχισυνάγωγος δεν ταράζεται συνεπώς από την ενέργεια του Ιησού διότι απλά διαταράσσεται η «τάξη της θείας Λειτουργίας», αλλά διότι τίθεται μέσα στην ίδια τη Συναγωγή υπό αμφισβήτηση αυτός ο ίδιος ο συνεκτικός ιστός της ιουδαϊκής κοινωνίας που είχε εξυφανθεί έντεχνα από τους πολιτικοθρησκευτικούς ηγέτες για να προστατεύει όμως πρώτιστα τα συμφέροντά τους. Ο Ιησούς χρησιμοποιώντας σκληρή γλώσσα στρέφεται προς τον εκπρόσωπο του Νόμου και χαρακτηρίζει όχι μόνον αυτόν, αλλά όλους τους ομοίους του, ως υποκριτές, δηλ. θεατρίνους. Πάνω σε αυτήν την τόσο φιλόανθρωπη και μοναδική για όλους τους λαούς της Μεσογείου εντολή, που έδινε τη δυνατότητα στο σκληρά εργαζόμενο άνθρωπο, στα υποζύγια, και σε ολόκληρη τη φύση να αναπαυθούν και να αναπνεύσουν τον αέρα της ελευθερίας, οι ραβίνοι είχαν συσσωρεύσει ένα σωρό (39 συγκεκριμένα) νομολογίες. Οι ίδιοι βέβαια είχαν εφεύρει τρόπους να καταστρατηγούν αυτήν την εντολή, όχι μόνο στην περίπτωση που δέχονταν επίθεση από αλλοεθνείς, αλλά και όταν θίγονταν τα συμφέροντά τους. Όριζαν τον αριθμό των κόμπων που όφειλε να λύει κανείς αυτήν την ημέρα, ενώ απαγόρευαν να γίνονται ιάσεις μη

θανάσιμων ασθενειών. Ενώ ισχυριζόνταν ότι δεν μπορεί να ποτίζει ο ίδιος τα υποστατικά του, θεωρούσαν ότι μπορεί κανείς να τα «απελευθερώσει» από τη φάτνη και να τα οδηγήσει σε πηγές για να μη στερηθούν το ζωτικό για την ύπαρξή τους νερό. Στην περίπτωση όμως της γυναίκας, που ήταν 18 έτη δεμένη από το Σατανά, δείχνουν αναλγησία. Γι' αυτό με πολύ χαρακτηριστικό μάλιστα τρόπο ο Ιησούς γκρεμίζει το φαρισαϊκό «αυτείδωλο» και πλήττει καίρια τον ευσεβισμό των νομομαθών, ονομάζοντας τη γυναίκα ως *θυγατέρα του Αβραάμ* (Δ' Μακ. 15,28), κάτι που θα πράξει αντιστοίχως και για τον *αρχιτελώνη* Ζακχαίο. Σημειωτέον ότι ως τέκνα του Πατριάρχη, αυτοονομάζονταν όλοι εκείνοι οι εκλεκτοί Φαρισαίοι, οι οποίοι καθημερινά ευχαριστούσαν τον Θεό, που δεν τους έπλασε ούτε *ειδωλόλατρη*, ούτε *γυναίκα*, ούτε *αμαθή*.

Το ερώτημα βέβαια του αρχισυναγώγου είναι λογικό: Δε μπορούσε ο Ιησούς να θεραπεύσει κάποια άλλη μέρα τη γυναίκα και να μην τραυματίσει έτσι μια εντολή του Θεού; 18 ολόκληρα χρόνια βασανιζόταν η γυναίκα. Δε θα μπορούσε να περιμένει μια μέρα ακόμη; Προφανώς ο Ιησούς με την ενέργειά του ήθελε να επιδείξει το αληθινό νόημα του Σαββάτου. Ήθελε να διδάξει ότι η ανάπαυση του Θεού και του ίδιου κατά την έβδομη ημέρα δεν ήταν μια απαθής νιρβάνα. Ο Θεός συνεχίζει και την έβδομη ημέρα να συντηρεί τον κόσμο και να επισκέπτεται ιδιαίτερα τους πληγωμένους και βασανισμένους. Γι' αυτό και τόνισε ότι *Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον* (Μκ. 2, 27). Ο Ιησούς ήθελε επιπλέον να φανερώσει ότι ο ίδιος είναι Κύριος του Σαββάτου, αφού κοντά του μπορεί ανάπαυση κάθε πεφορτισμένος ανεξάρτητα από την εθνικότητα και το φύλο του (Ιω. 5, 17). Όλοι οι απλοί άνθρωποι του λαού που δε γνώριζαν και δεν μπορούσαν να τηρήσουν όλες αυτές τις διατάξεις είχαν υποστεί πνευματικά την αγκύλωση, από την οποία έπασχε σωματικά και η συγκύπτουσα. Στο πρόσωπο του Ιησού βλέπουν και αυτοί ως συγκύπτοντες τον ελευθερωτή τους, γι' αυτό και στο τέλος της αφήγησης αγάλλονται *ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ*.

4. Η Θεία Ευχαριστία ως «φάρμακο αθανασίας»

Κατά τη διάρκεια της δημόσιας δράσης του ο Ιησούς παρουσιάζεται από το Λουκά να διαδίδει το Ευαγγέλιό του στη Γαλιλαία «των αλλοδαπών» μέσα από τη συμμετοχή του σε γεύματα, όπου προσφέρει με τρόπο παραβολικό το δικό του «άρτο» το κήρυγμα της Βασιλείας του Θεού. Μοιράστηκε το ίδιο τραπέζι όχι μόνο με ευσεβείς Φαρισαίους, αλλά και με τους «άνομους» τελώνες και πόρνες. Φυσικά αυτό δε συνέβαινε διότι ήταν ο ίδιος «φάγος και οينوπότης», όπως τον χαρακτήριζαν οι αντίπαλοί του, αλλά διότι με τη στάση αυτή ήθελε να δείξει ότι το δείπνο των Εσχάτων έχει ήδη αρχίσει. Ιδίως στην Ανατολή η πρόσκληση και η συμμετοχή σε τραπέζι, και μάλιστα σε δείπνο, αποτελούσε την κορυφαία έκφραση φιλίας, κοινωνίας και αγάπης⁵¹. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναλογιστεί κανείς τη ψυχοθεραπευτική αξία του διαλόγου αλλά και της κοινότητας ως συνύπαρξης. Ιδίως για τον Ιουδαίο το γιορτινό τραπέζι του Σαββάτου και του Πάσχα πέρα από τις αναμνήσεις του ένδοξου παρελθόντος, αποτελούσε και μια πρόγευση της χαράς των Εσχάτων.

Σημειώνει ο Δ. Πασσάκος: *Η λουκάνεια γραμματεία (Ευαγγέλιο, Πράξεις των Αποστόλων) παρουσιάζει χωρίς υπερβολή το Χριστό ή να πηγαίνει σε ένα δείπνο ή να βρίσκεται σε ένα*

⁵¹ Στο ίδιο τραπέζι κάθονταν ή μάλλον ανακλίνονταν μόνον άνθρωποι που ανήκαν στην ίδια κοινωνική, θρησκευτική, εθνική φατρία. Η θέση του κάθε προσκεκλημένου, το είδος του ποτού, των εδεσμάτων και του κρέατος που καταναλωνόταν, ο τρόπος που αυτά μαγειρεύονταν, η ποσότητα, η ώρα και η συχνότητα του φαγητού, οι καθάρσεις πριν και η διασκέδαση μετά, αποτελούσαν μέρος ενός τελετουργικού που εξέφραζε την ταυτότητα μιας ολόκληρης κοινότητας

δείπνο ή να έρχεται από ένα δείπνο, και τις πρωτοχριστιανικές κοινότητες να ζουν κυριολεκτικά γύρω από το δείπνο του Κυρίου⁵². Τα γεύματα της Εκκλησίας, στα οποία περιλαμβάνονταν οι αγάπες και η θεία Ευχαριστία, με τη συμμετοχή όλων των πιστών ανεξάρτητα φύλου, φυλής ή τάξεως, αποτελούσαν μαζί με το βάπτισμα το χαρακτηριστικό γνώρισμα του Πρωτοχριστιανισμού, γι' αυτό και οι κατηγορίες εναντίον του αφορούσαν κατεξοχήν σε αυτά (θυέστεια δείπνα, οιδιπόδειες μείξεις). Είναι χαρακτηριστική η σκηνή κατά την οποία βλέπει ο Ιησούς σκαρφαλωμένο σε ένα δέντρο τον αρχιτελώνη Ζακχαίο, ο οποίος ήταν περιβόητος και για τη βία και την κερδοσκοπία εις βάρος των ομοεθνών του αλλά και για την εκδούλευση που πρόσφερε στους Ρωμαίους κατακτητές. Η αντίδραση του Ιησού είναι χαρακτηριστική: Δεν άρχισε την διδασκαλία και την ηθικολογία στον αμαρτωλό εκείνον άρχοντα, που με δίψα έτρεξε να τον συναντήσει, όπως θα έκανε κάποιος ευλαβής ιεροκήρυκας ή ζηλωτής χριστιανός. Το μόνον που λέει στον Ζακχαίο είναι ότι θέλει να τον επισκεφθεί στο σπίτι και να τον δει προσωπικά, να περάσει μερικές στιγμές μαζί του. Να συναντήσει το Χριστό ήθελε απλά ο Ζακχαίος. Ο Χριστός του προσφέρει την ευκαιρία να τον επισκεφθεί! Με θαυμασμό λέει ο ιερός Χρυσόστομος ότι αυτά που δεν κατορθώνει ο λόγος, τα κατορθώνει η τράπεζα. Πολλές φορές μία τράπεζα έλυσε αυτά που δεν έλυσαν μύριοι σύμβουλοι και πολλοί περισσότεροι πόλεμοι.

Λίγο πριν τη Σταύρωσή του ο Ιησούς παρέδωσε το Μυστήριο της θείας Ευχαριστίας, ως **φάρμακον αθανασίας, αντίδοτον του μη αποθανείν** αλλά ζην εν Ιησού Χριστώ διαπαντός (Ιγνάτιος Εφ. 20, 2). Ο αποκληθείς «Μυστικός Δείπνος», όπου παραδίδεται από τον Ιησού η Καινή Διαθήκη, η οποία σε αντίθεση προς το εβραϊκό Πάσχα, δε συνδέεται πλέον με την πάταξη των «Αιγυπτίων» και το αιματοκύλισμα των αλλοεθνών, αλλά με τη θυσία του ίδιου του Θεανθρώπου. Η Παλαιά Διαθήκη επικυρώθηκε στο όρος Σινά με ραντισμό από τα θυσιασθέντα ζώα και γεύμα που παρέθεσε ο Θεός στο Μωσή, Ααρών και τους 70 (72) πρεσβυτέρους (Εξ. 23-24). Ο Κύριος στο υπερώο παραδίδει στη Σύναξη των μαθητών Του το Σώμα και Αίμα Του ως βρώση και πόση και με τον τρόπο αυτό θεραπεύεται η εγγενής μεταπτωτική επιθετικότητά του και μεταμορφώνεται σε αγάπη. Ο άνθρωπος δεν τρομοκρατείται πλέον από το φόβο της απόρριψης και του θανάτου, φαινόμενα τα οποία οδηγούν τον βρωτό Κάιν στη συσπείρωση στον εαυτό του, στην ιδιοτέλεια και σε κατ'επέκταση όλα βασικά υπαρξιακά και ψυχολογικά προβλήματα⁵³. Η άφεση των ενοχών, του πόνου και του θανάτου, αυτού του τριπτύχου το οποίο βασανίζει τον άνθρωπο από τη στιγμή της άκρας σύλληψής του και η έξοδος από το δαιμονικό κύκλο της οδύνης και της ηδονής δεν εξαρτάται από τις θυσίες του Ναού και τις διατάξεις του Νόμου. Βιώνεται σε ένα απλό δείπνο, όπου σε αντίθεση προς τα άλλα δείπνα των ελληνιστικών χρόνων, μετέχουν όλοι ισότιμα ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο ή τη θέση τους στην κοινωνική ιεραρχία.

⁵² Στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο ξεχωρίζουν οι περιπτώσεις του δείπνου με το Λευί (5,27-32), με το Σίμωνα το Φαρισαίο (7,36-50), με κάποιον άλλο Φαρισαίο (11,37-52), με έναν Φαρισαίο άρχοντα κάποιο Σάββατο (14,1-26), με το Ζακχαίο τον αρχιτελώνη (19,1-10) και το Τελευταίο Δείπνο (22,7-23), ενώ στις Πράξεις των Αποστόλων το δείπνο του Πέτρου με τον Κορνήλιο και οι συνέπειες του (10, 1-11,18), η Αποστολική Σύνοδος για το θέμα των κοινών δείπνων πρώην Ιουδαίων και πρώην εθνικών χριστιανών στην περιοχή της Αντιόχειας, της Συρίας και της Κιλικίας (κεφ. 15) και τα δείπνα του Παύλου με τη Λυδία και το δεσμοφύλακα στους Φιλίππους (16,14-15· 25-34), με τον Τίτιο Ιούστο στην Κόρινθο (18,7-11) και με διακόσιους εβδομήντα έξι συνεπιβάτες του στο πλοίο που τον μετέφερε προς τη Ρώμη (27,33-38).

⁵³ Ο ατομισμός, ο εγωκεντρισμός αποτελούν μία αυτόματη αντίδραση μπροστά στο τραγικό συμβάν του θανάτου και του μηδενός πού αυτός συνεπάγεται. Ο θάνατος δεν μπορεί να νικηθεί με εγκόσμια κοινωνικά συστήματα που φθείρονται και πεθαίνουν, αλλά μόνον από τον υπερβατικό Θεό, ο οποίος παίρνοντας σάρκα θα τον «πατήσει» και θα τον εξουθενώσει.

Αντίθετα, μάλιστα, από την πρακτική των Δυτικών Ομολογιών, η σύγχρονη Επιστήμη αποδεικνύει περίτρανα την σημασία που έχει το να κοινωνεί ο άνθρωπος το Σώμα και το Αίμα του Χριστού από την εμβρυακή ηλικία⁵⁴. Η ψυχανάλυση έχει καταλήξει σήμερα στο συμπέρασμα, ότι το βασικό αίσθημα ενοχής του ανθρώπου δεν ταυτίζεται με το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, όπως επί αρκετά χρόνια πιστευόταν. Οι πρώτες τύψεις του ανθρώπου δημιουργούνται υποσυνείδητα σε αυτόν από την στιγμή κατά την οποία προσπαθεί να διατηρηθεί στη ζωή απομυζώντας το γάλα από το στήθος της μητέρας του, ενώ παράλληλα συνειδητοποιεί ότι με τα δόντια, τα οποία αποκτά, αλλά και την απληστία του για φαγητό, τραυματίζει και πληγώνει την θηλή, που αποτελεί γι' αυτό την πηγή της ζωής. Το παιδί συνειδητοποιεί, έτσι, ότι για να επιβιώσει στον κόσμο πρέπει να απομυζήσει και να τραυματίσει ότι ιερότερο έχει. Αποκτά έτσι ένα συναίσθημα, ανάλογο με αυτό που περιγράφει το Γεν. 3, 1-7. Η θηλή της μητέρας είναι για το παιδί το δέντρο του Παραδείσου, ενώ την εξορία του από τον Παράδεισο την συνειδητοποιεί με την αποσύνδεσή του από την μήτρα και την αγκαλιά της μητέρας του, ένεκα (όπως πιστεύει το παιδί) της λήψης της ζωτικής γι' αυτό τροφής. Η ενοχή αυτή κορυφώνεται όταν η μάνα σταματά να θηλάζει το παιδί της, κάτι που γι' αυτό αποτελεί την τιμωρία για το τραύμα που της προξένησε.

Το ίδιο αίσθημα διακατείχε και τους πρωτόγονους λαούς⁵⁵, οι οποίοι ήξεραν ότι πρέπει να σφάξουν τα θεϊκά ζώα (π.χ. την άρκτο), προκειμένου να εξοικονομήσουν ένδυση/δέρμα, τροφή/κρέας και να νικήσουν έτσι το θάνατο. Γι' αυτό και η σφαγή αυτών των 'θεών' χάριν της σωτηρίας των ανθρώπων, ήταν ένα λατρευτικό ευχαριστηριακό γεγονός, το οποίο συνοδευόταν από προσευχές προς τα ίδια τα σφαγιαζόμενα ζώα. Αυτά τα ζώα πιστευόταν ότι μετά την σφαγή τους ανίσταντο και αναλαμβάνονταν στον ουρανό, σχηματίζοντας αστερισμούς, όπως αυτό της Μεγάλης Άρκτου. Οι ίδιοι άνθρωποι είχαν την πεποίθηση ότι με την βρώση των μελών των θεών/ζώων μετείχαν και αυτοί λατρευτικά στο Πάθος και την Ανάστασή τους. Το ίδιο τυπικό ακολουθούσαν και οι καλλιεργητές, οι οποίοι αλέθοντας το στάρι και παράγοντας με το καταπάτημα του λινού τον οίνο, ένοιωθαν ενοχή, επειδή τεμάχιζαν την σάρκα της θεάς φύσης, αλλά και λυτρωτική αγαλλίαση διότι έτσι μπορούσαν να κοινωνήσουν στο μυστήριο της ανάστασής της.

Δια της χριστιανικής θείας Ευχαριστίας, η οποία διαφέρει από ιερά γεύματα των πρωτόγονων λαών, διότι στηρίζεται στην ανάμνηση των ιστορικών γεγονότων του Σταυρού και της Ανάστασης του Ιησού, η Εκκλησία δίνει στο παιδί, αμέσως μόλις δημιουργείται υποσυνείδητα η βασανιστική ενοχή του, στο στοματικό δηλ. στάδιο της εμβρυακής ζωής του, την δυνατότητα να μην την απωθήσει στο ασυνείδητο, αλλά να την εκφράσει συνειδητά σε απόλυτο βαθμό, παρέχοντάς του την ευκαιρία κατά την περίοδο που βιώνει τον Κόσμο με την γέυση, να κοινωνήσει τον ίδιο τον σαρκωμένο Λόγο του Θεού και έτσι να θεραπευτεί και να ελευθερωθεί από το βάρος της. Η μεγάλη μητέρα Εκκλησία λέει δηλ. στο παιδί κάτι που η φυσική μητέρα του αδυνατεί να πει: ότι δηλ. τα αισθήματα της ενοχής του είναι αδικαιολόγητα και ότι πρέπει να πάψει να νοιώθει και να ζει ως 'σαδιστής', επειδή μόνον και μόνον πρέπει να φάει για να επιβιώσει. Ο Θεός, ο οποίος θυσιάζεται εκούσια και δεν δολοφονείται, ζει αιώνια και κοντά του δια της θείας Κοινωνίας, της βρώσης του ίδιου του Θεού, μπορεί να ζήσει αιώνια και ο άνθρωπος. Το παιδί μπορεί έτσι να γίνει αυτό που τρώει, δηλ. κατά χάριν Θεός, και να νικήσει την αγωνία του θανάτου, που το ταλανίζει από την γέννησή του μετέχοντας στην **αιωνιότητα** Αυτού που μεταλαμβάνει. Κοινωνώντας επίσης μαζί με τους άλλους ξεπερνάει επίσης τα τείχη που αμέσως με την γέννησή του υψώνει έναντι του 'ξένου', για τον οποίο το βρέφος νοιώθει ότι απειλεί την υπόστασή του, όταν και εφόσον του περιορίζει και του στερεί την αποκλειστικότητα της τροφού και της τροφής του. Μόνον με αυτόν τον τρόπο μεταμορφώνεται η εγγενής επιθετικότητα, η οποία ήδη στην βρεφική ηλικία ενυπάρχει στον άνθρωπο, λόγω του άγχους της επιβίωσης, υπερβαίνεται ο παιδικός πόνος που δημιουργείται από τον φαύλο κύκλο της οδύνης και της ηδονής και υπερνικάται η τρομερή για το παιδί απειλή της μοναξιάς και του θανάτου.

Πολύ σοφά, συνεπώς, η Ορθόδοξη Εκκλησία βαπτίζει, χρίει και παρέχει την θεία Κοινωνία στα παιδιά ακριβώς από την εμβρυακή περίοδο της ζωής τους. Επιπλέον με την αρχιτεκτονική του Ναού της, την τεχνοτροπία των Εικόνων και ιδιαιτέρως με την καρδιακή προσευχή της δεν απαλλάσσει το παιδί μόνον

⁵⁴Πλούσια Βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα βλ. E. Drewermann, *Die Spirale der Angst. Der Krieg und das Christentum*, Herder Freiburg-Basel-Wien, 1992³, 306κ.ε.

⁵⁵ό.π. 290-299.

από ενοχές, αλλά παράλληλα το επαναφέρει μυσταγωγικά στον χαμένο παράδεισο της πρώτης του εμβρυακής ζωής. Ο τρούλος τού Ναού, ο οποίος ομοιάζει με την μήτρα της μητέρας, το κατανυκτικό και γλυκό από το ιλαρό φως των καντηλιών σκοτάδι, το οποίο παραπέμπει επίσης στην εποχή της προγενετήσιας ζωής του, η προσευχή 'Κύριε Ιησού..', η οποία συγχρονίζεται με τους γνώριμους στο παιδί κτύπους της καρδιάς της μητέρας του, οι εικόνες με τα εκφραστικά πρόσωπα και τα χαρακτηριστικά μάτια, οι οποίες, όπως απέδειξε ο π. Σ. Σκληρός⁵⁶ ταιριάζουν απόλυτα στην παιδική φαντασία και ζωγραφική, η βυζαντινή Μουσική, όταν βεβαίως ακολουθεί το παραδοσιακό ύφος και μέλος, η δυνατότητα που έχει το παιδί να γευθεί τον Θεό και να ενεργοποιήσει όλες τις αισθήσεις του, η εναλλαγή κίνησης και ακινησίας, η χαρμολύπη γενικά της Ορθοδοξίας που ταιριάζει στα καθημερινά αισθήματα του πόνου και της χαράς, που νοιώθει το έμβρυο, επαναφέρουν το παιδί το αίσθημα ότι ο Παράδεισος δεν χάθηκε αλλά υπάρχει.

Την εμπειρία αυτή που έχει το παιδί αλλά και ο νεόφυτος μέσα στην Εκκλησία εκφράζουν με παραστικότατο τρόπο και ομολογουμένως τολμηρές εκφράσεις δύο κείμενα της πρωτοχριστιανικής Γραμματείας. Το πρώτο είναι μία Ωδή της χριστιανικής αλλά γνωστικίζουσας ποιητικής Συλλογής των Ωδών του Σολομώντος, η οποία (Ωδή) όμως σύμφωνα με τον Β. Τσάκωνα φαίνεται να μην είναι δοκητική, αλλά απολύτως ορθόδοξη⁵⁷ και το δεύτερο προέρχεται από τον 'Παιδαγωγό' του Κλήμεντος του Αλεξανδρέως⁵⁸. Στα κείμενα αυτά ο Λόγος είναι το γάλα ή ο μαστός, ο εκβλύζων το γάλα από τους κόλπους τού Πατρός:

Ποτήριον γάλακτος ἐδόθη εἰς ἐμέ
καί ἐπιον αὐτό ἐν τῇ γλυκῇ τῆς τέρψεως τοῦ Κυρίου.
ὁ Υἱός ἐστὶν τὸ ποτήριον, ὁ δὲ ἀμελγόμενος ὁ Πατήρ
καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἡμελξεν αὐτόν διότι τὰ στήθη του ἦσαν πλήρη
καὶ δὲν ἐφάνη καλόν εἰς Αὐτόν, τὸ να χυθῇ τὸ γάλα ἀσκόπως
καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἡνοιξεν τὴν ἀγκάλην του
καὶ ἀνέμειξε τὸ γάλα ἐκ τῶν στήθων τοῦ Πατρός
καὶ ἔδωκε τὸ μεῖγμα εἰς τὸν κόσμον ὅστις δὲν ἐγνώριζεν αὐτό..

(Ωδή 19η)

Ἡ πνευματική τροφή είναι γάλα γιατί εξαιτίας της χάριτος είναι γλυκιά, ως ζωή είναι θρεπτική κι ως ημέρα χριστού είναι λευκή, ενώ το αίμα του Λόγου έχει φανερωθεί ως γάλα. Η Εκκλησία **είναι συγχρόνως παρθένος και μητέρα, ως παρθένος ακήρατη, ως μητέρα τρέφει τα παιδιά της με τον άγιο γάλα, το βρεφικό Λόγο[...]** Ο Λόγος είναι τα πάντα για το νήπιο και πατέρα και μητέρα και παιδαγωγός και τροφέας. Και τίποτε δεν λείπει στα παιδιά για την αύξησή τους[...] Τρέχουμε προς τον αναληγτικό μαστό του Πατέρα, τον Λόγο, που είναι ο μόνος που χορηγεί το γάλα της αγάπης σε εμάς τα νήπια. Μην παραξενεύεσαι όταν λέμε γάλα το αίμα του Κυρίου ή μήπως αλληγορείται και οίνος αυτό το αίμα; Το γάλα αναμιγνύεται με το νερό, το μέλι (όπως ο Λόγος με την φιλανθρωπία) και το γλυκύ κρασί.

Επιπλέον ο ίδιος ο ορθόδοξος Ναός, αφού έχει απαλλάξει το παιδί από τις βασανιστικές τύψεις και ενοχές και αφού του έχει μεταγγίσει το παραδείσιο αίσθημα της ασφάλειας και της σιγουριάς, έχει την δυνατότητα να το κοινωνικοποιήσει ανοίγοντας γι' αυτό προοπτικές αιωνίου μέλλοντος και αρμονικής συνεργασίας με τους συνανθρώπους και το Σύμπαν. Ο τρούλος δίνει στο παιδί το αίσθημα του ουράνιου θόλου, όπου κατοικεί ο γλυκός στο βλέμμα και στην μορφή Παντοκράτορας, οι κίονες το αίσθημα των ορέων, το δάπεδο με τις παραστάσεις του το αίσθημα της γης και ιδιαίτερα της χλόης, το χειροποίητο τέμπλο με τις εικόνες αλλά και τις άλλες

⁵⁶ Πρβλ. το κεφάλαιο 'Παιδαγωγικές Δυνατότητες της Βυζαντινής Τέχνης' στο βιβλίο του ιδίου: 'Εν Εσώπτρῳ' Εικονολογικά Μελετήματα, Εκδόσεις Γρηγόρης, 27κ.ε.

⁵⁷ Αι Ωδαί Σολομώντος, έκδ. Β. Τσάκωνα (Εισαγωγή-Κείμενον-Ερμηνεία), ΟΕΔΒ Αθήνα 1984, 103.

⁵⁸ ΕΠΕ Κλήμ. Αλεξανδρέου έργα, τόμ.1, 8

σκαλιστές απεικονίσεις των φύλλων και των ανθέων εξοικειώνει παιδί με την μεταμορφωμένη παραδείσια δημιουργία. Οι τοιχογραφίες δίνουν επιπλέον στο παιδί το αίσθημα ότι είναι Πρόσωπο, το οποίο ζει μέσα σε μια μεγάλη οικογένεια /κοινωνία Προσώπων, που το προσέχουν και το αγαπούν.

Στον Ορθόδοξο Ναό και στις ακολουθίες που τελούνται σε αυτόν κοινωνικοποιείται με τον καλύτερο τρόπο, αφού η εγγενής επιθετικότητα του, που του προκαλείται από το αίσθημα του φαύλου κύκλου της ηδονής και της οδύνης αλλά και από την αγωνία του θανάτου μεταμορφώνεται σε θεία Κοινωνία. Όταν κάποιος Ρωμαιοκαθολικός παρατήρησε στο γέροντα ότις τους Ορθοδόξους Ναούς επικρατεί οχλαγωγία από τα άτακτα παιδιά ενώ στους δυτικούς Νοαύς επικρατεί απόλυτη τάξη, ο γέροντας Παΐσιος παρατήρησε ότι τα παιδιά αισθάνονται ότι βρίσκονται στο σπίτι του Πατέρα τους.

5. Ψυχοθεραπεία και Παύλος

Φυσικά τα Μυστήρια δεν ενεργούν στην ορθόδοξη Παράδοση μαγικά. Προϋποθέτουν την άσκηση και τη θυσία για χάρη του άλλου, ο οποίος από *lupus* (λύκος), *κόλαση* (βλ. Σάρτρ) όπως θεωρείται στη φύση όπου ισχύει ο νόμος του ισχυρού, μεταμορφώνεται σε αδελφό, εικόνα του ίδιου του Χριστού: *Unus Christianus, nullus Christianus*. Ο Παύλος επισημαίνει στους Κορίνθιους ότι έστω και αν φάνε κρέατα, τα οποία ως *ιερόθυστα-ειδωλόθυστα* έχουν πριν θυσιασθεί προς τιμήν του Σεράπιδος, δε μολύνονται. Τιμωρούνται όμως βαρέως, **ασθενούν και πεθαίνουν**, τρώγοντας ανάξια στα Συμπόσια που διοργάνωναν το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου:

Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων **κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει** μὴ διακρίνων τὸ Σῶμα. Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ δὲ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ [τοῦ] Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν (Α' Κορ. 11, 29-32).

Γιατί όποιος τρώει τον άρτο και πίνει τον οίνο ανάξια, χωρίς να γνωρίζει σ' αυτά το σώμα του Κυρίου, τότε αυτό που τρώει και πίνει φέρνουν πάνω του καταδίκη. Έτσι εξηγείται γιατί έχετε ανάμεσά σας πολλούς ελαφρά και βαριά αρρώστους καθώς και αρκετούς θανάτους. Αν αρχίζαμε με την εξέταση του εαυτού μας δε θα επισύραμε την τιμωρία του Θεού. αλλά όταν ο Κύριος μας τιμωρεί, μας διαπαιδαγωγεί, έτσι ώστε να μην υποστούμε την τελική καταδίκη μαζί με τον κόσμο.

Πολλοί από τους πλουσίους Χριστιανούς της Κορίνθου έτρωγαν τα παρατιθέμενα εδέσματα (κατά τον **έρανο**) και οι πτωχοί αδελφοί τους οι οποίοι κατέφθαναν το εσπέρας, αφού έπρεπε να υπηρετούν μέχρι αργά στους οίκους των κυρίων τους, έμεναν νηστικοί. Το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας τελούνταν με την παρουσία όλων, έχοντας μεταβληθεί πλέον όμως σε μια μαγική τελετή χωρίς τις προϋποθέσεις της αμοιβαίας θυσίας και αγάπης. Ίσως γι' αυτό στον Ιωάννη, ο οποίος συγγράφει το Ευαγγελίό του στα τέλη του 1^{ου} αι., κατά το Μυστικό Δείπνο την παράδοση της θείας Ευχαριστίας υποκαθιστά η νύψη των ποδών των μαθητών (13, 1-20)⁵⁹.

⁵⁹ Ο Κύριλλος Ιεροσολύμων σημειώνει ότι πολλοί άνθρωποι δέχονται το ύδωρ, το έλαιο, τον άρτο και τον οίνο. Αλλά δε μετέχουν στη χάρη. Βαπτίζονται, χρίονται, κοινωνούν αλλά δε σώζονται (Προκατήχησις 1). Και ο Σίμων ο Μάγος 'έβαπτίσθη, άλλ'οὐκ έφωτίσθη καί τό μέν σῶμα έβαψεν ὕδατι, τήν δέ καρδίαν οὐκ έφώτισε Πνεύματι' (Προκατήχησις 2). Έτσι τελικά δεν καρπώθηκε τη χάρη, δεν συναναστήθηκε με τον Χριστό. Αποστολική Διακονία, *Μυσταγωγικάί Κατηχήσεις του αγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων*, Εισαγωγή-Σχόλια κειμένου Γ.Π.Πατρώνος, Μετάφραση-Σχόλια Μεταφράσεως Ιερομ.Μεθόδιος Ολυμπιώτης, Αθήναι 1990, 33-34.

Ο διώκτης του Χριστιανισμού **Σαύλος**, ήταν αυτός που μετά το συγκλονιστικό όραμα στις πύλες της Δαμασκού, την τριήμερη τύφλωση, τη Βάπτισμα και τη συμμετοχή του στη θεία Ευχαριστία, αισθάνθηκε και διεκήρυξε στην Ευρώπη το κήρυγμα της ελευθερίας, την οποία προσφέρει ο Χριστιανισμός, ο οποίος πέρα από θρησκεία είναι κοινωνία, εμπειρία αφού μαθαίνει τον άνθρωπο **πώς θα φάει, πώς θα πιει (και μάλιστα το ίδιο το Σώμα και το Αίμα του Χριστού) γιατί αύριο δε θα πεθάνει, αλλά θα ζήσει πραγματικά και αιώνια**. Αυτή η ελευθερία συνδέεται με τη σωτηρία. Ο άνθρωπος κοντά στον αναστημένο Χριστό γίνεται ψυχολογικά και σωματικά σεσωσμένος, δηλ. **σώος, ακέρατος**. Γίνεται όπως λέει ο ίδιος ο Παύλος, *καινή κτίση*, ένα καινούργιο σύμπαν.

Ο φιλόσοφος **Επίκτητος**, το παιδί μιας δούλης, ο εκ γενετής χωλός με το αδύνατο κορμί και την ασυγκράτητη ορμή, δίδασκε τους Ρωμαίους αριστοκράτες στη Νικόπολη για το αδόλωτο της ψυχής τους μέσα στην αυλή του αυτοκράτορα και την υπαλληλική ζωή. Η ιδέα του στωικού φιλοσόφου για την ελευθερία είναι ένας ύμνος στην **αυτοκυριαρχία του ανθρώπου**, που καταφεύγει κλείνοντας τα μάτια στην σκληρή πραγματικότητα στον εσωτερικά διεσπασμένο κόσμο με κάποια φαινομενική ελευθερία, που απορρίπτει με διαλεκτική οξύνοια κάθε περιορισμό, δέσμευση ή τύχη, και παρόλα αυτά δεν μπορεί να ελευθερωθεί από τη διάσπαση και το σχίσμα που επικρατεί στην σκέψη και την θέλησή του, παραμένοντας αιχμάλωτος του εαυτού του, του δυστυχισμένου πλανερού εγώ του. Με την αυτοκτονία ο Επίκτητος προσπάθησε να αποφύγει τον θάνατο. Το κήρυγμα του Π. είναι **ένας ύμνος στην κυριαρχία του Θεού**. Το να γίνεις ελεύθερος, σύμφωνα με τον Π., είναι να αγκαλιάσεις την ελευθερία που έχει κερδίσει ο Ι.Χ., γι' αυτό και αυτή η ελευθερία τον κατευθύνει σε μια ανήκουστη δραστηριότητα. Ο πιο ελεύθερος από τους ελεύθερους είναι αυτός που μπορεί μαζί με τον Π. να φωνάξει **‘ζω δέ ούκέτι εγώ, ζή δέ έν έμοι Χριστός’**.

Ο ίδιος ο Παύλος, ο οποίος μεγάλωσε με αυστηρές ιουδαϊκές αρχές στο κοσμοπολίτικο περιβάλλον της Ταρσού, εκφράζει τις ψυχολογικές συγκρούσεις που βίωνε κάθε ευσεβής ή φιλόσοφος ψυχή⁶⁰. Στο Ρωμ 7 παρατίθεται η **προσωπική εξομολόγηση του Π.**, ο οποίος προβάλλει τον εαυτό του ως αντιπρόσωπο του λαού του:

Εγώ δε άλλοτε ζούσα χωρίς νόμο. Αλλ' όταν ήλθε η εντολή, η αμαρτία ζωντάνεψε και εγώ πέθανα. Και έτσι η εντολή, πού ήταν για ζωή, αυτή συνέβη να μου προξενήσει θάνατο. Ναί, η αμαρτία έλαβε αφορμή από την εντολή και μ' εξαπάτησε, και έτσι με την παράβασή της με θανάτωσε. "Ωστε ό νόμος είναι άγιος, και η εντολή είναι αγία και δικαία και καλή. **Ο νόμος πνευματικός, αλλ' εγώ σαρκικός**. Αλλά το καλό έγινε σε μένα θάνατος; Μη γένοιτο να υποστηρίξει κανείς τέτοιο πράγμα! Αλλά η αμαρτία προξενεί το θάνατο δια μέσου του καλού (του νόμου, της εντολής), για να φανεί ως αμαρτία, για ν' αποδειχθεί υπερβολικά αμαρτωλή η αμαρτία δια μέσου της εντολής. Γνωρίζουμε βεβαίως, ότι ο νόμος είναι πνευματικός. Αλλ' εγώ είμαι σαρκικός, πουλημένος και υποδουλωμένος στην αμαρτία. Και δεν ξέρω τί κάνω. **Διότι δεν κάνω αυτό πού θέλω, άλλα αυτό πού μισώ, αυτό κάνω**. Και αφού κάνω αυτό πού δεν θέλω, συμφωνώ με το νόμο, ότι είναι καλός. Και έτσι δεν το κάνω πλέον εγώ (το κακό), αλλ' η αμαρτία, πού κατοικεί σε μένα. Γνωρίζω δε, ότι δεν κατοικεί το καλό σε μένα, δηλαδή στη σάρκα μου. Το να θέλω βεβαίως το καλό είναι πολύ κοντά σε μένα, αλλά το να εκτελώ το καλό δεν το βρίσκω. **Ναι, δεν κάνω το καλό που θέλω, αλλά το κακό πού δεν θέλω αυτό πράττω**. Και αφού κάνω αυτό πού δεν θέλω εγώ, δεν το κάνω πλέον εγώ, αλλ' ή αμαρτία πού κατοικεί σε μένα. Διαπιστώνω λοιπόν, ότι σε μένα, που θέλω να εκτελώ το νόμο, (πού είναι) το καλό, σε

⁶⁰ Π. Χ. Ανδριοπούλου, *Η περί Αμαρτίας και Χάριτος Διδασκαλία του απ. Παύλου*, Αθήναι 1989, 38. Παρόμοια κείμενα απαντώνται στον Πλάτωνα (Πολιτεία 9 577), στον Ξενοφώντα (3, 9.4), στον Πλούταρχο (Περί ηθικής αρετής 445 ε) και στον Επίκτητο (Διατριβαί 2, 26).

μένα είναι πρόχειρο και εύκολο το κακό. Πολύ μάλιστα ευχαριστούμαι μέσα μου για το νόμο του Θεού. Αλλά βλέπω άλλο νόμο να κυριαρχεί στα μέλη μου ν' αντιστρατεύεται στο νόμο του λογικού μου, και να με αιχμαλωτίζει στο νόμο της αμαρτίας. Ταλαίπωρος εγώ ο άνθρωπος! Ποιος θα με σώσει από αυτό το σώμα του θανάτου;

Ευχαριστώ το Θεό δια του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας. Άρα εγώ αυτός καθ'εαυτόν (χωρίς δηλ. τη χάρη του Θεού) με το νου μεν είμαι δούλος στο νόμο του Θεού, με τη σάρκα δε στο νόμο της αμαρτίας (Ρωμ. 7, 7-25)⁶¹.

Η γνώμη του Σωκράτη ήταν ότι η σωστή ηθική συμπεριφορά προέρχεται από την πλήρη γνώση του εαυτού μας. Ο Π. βρίσκει την λύση στο αγ. Πνεύμα, το οποίο καταυγάζει τον άνθρωπο μέσω των μυστηρίων και του δίνει τη δύναμη να αισθάνεται ενωμένος με το Χριστό στο Σταυρό και στην Ανάσταση. Είναι το αίσθημα της χαρμολύπης που βιώνει κάθε Χριστιανός, ο οποίος αν και φέρει τα στίγματα του Χριστού θυσιαζόμενος για τον πλησίον, αισθάνεται τη νίκη απέναντι στον πόνο και στο θάνατο.

Σε ένα καταπληκτικό κείμενο απαντά ως εξής ο Παύλος στους Κορίνθιους, οι οποίοι αρέσκονταν σε οράματα και αποκαλύψεις:

Β' Κορ. 12, 6- 10: *ἐὰν γὰρ θελήσω καυχῆσασθαι, οὐκ ἔσομαι ἄφρων, ἀλήθειαν γὰρ ἔρῳ· φείδομαι δέ, μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει [τι] ἐξ ἐμοῦ καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων. διό, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατανᾶ, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. ὑπὲρ τούτου τρίς τὸν κύριον παρεκάλεσα ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ· καὶ εἰρηκέν μοι, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς καὶ στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.*

⁶¹ Η επιστολή αυτή, η οποία προκάλεσε συγγκλονιστική αλλαγή τόσο στον Αυγουστίνο όσο και στο Λούθηρο, χαρακτηρίζεται ως η Δογματική ή το Ευαγγέλιο του Π. Το θέμα, που προσπαθεί να διαπραγματευτεί ο Π. ήρεμα και νηφάλια, είναι η δικαίωση όλων των ανθρώπων διά της χάριτος και όχι των έργων του Νόμου. Η ανθρωπότητα προ Χριστού χωρίς σωτηρία και η ανθρωπότητα με (και μετά) τον Ι.Χ. είναι το απέρριπτο πλαίσιο που περιλαμβάνει την κολοσσαία ιδέα του Π. για την **παγκόσμια ιστορία της σωτηρίας...** Η ιστορία της ανθρωπότητας και της Δημιουργίας είναι ένα μυστήριο, που δεν μπορεί να ερμηνευθεί από μόνο του... Αν την παρατηρήσεις αυτή καθεαυτή είναι ένα απάνθρωπο τέρας, μια Σφίγγα, ανερμήνευτη για τον άνθρωπο, που στέκεται με δέος μπροστά της. Ο απόστολος βλέπει τα πλάσματα να υψώνουν τα χέρια τους ικετευτικά στον Δημιουργό παρακαλώντας την ελευθερία τους από την φθορά.. Μαζί με αυτήν την προσευχή ακούγεται η μυστική ευχή του Πνεύματος'. Στον άνθρωπο η λογική κι η συνείδηση δόθηκαν ως όργανα γνώσης του Θ. Στον καθρέπτη της δημιουργίας μπορεί κανείς να αναγνωρίσει την δύναμη του Ι.Χ. Τον Θεό όμως δεν πρέπει απλά να τον γνωρίσεις, αλλά να τον αναγνωρίσεις, όχι μόνον να τον μάθεις αλλά να τον πιστεύεις, να τον τιμάς, να τον προσκυνάς, να τον αγαπάς. Ο άνθρωπος όταν στηρίζεται μόνον στον εαυτό του δεν μπορεί ούτε την αξιοπρέπειά του να διατηρήσει. **Ο άνθρωπος που θεοποιεί τον άνθρωπο δεν χάνει μόνον τον Θ. αλλά και τον ανθρωπισμό του.** Ο Π. συνοψίζει τα χαρακτηριστικά της ειδωλολατρείας με δύο λέξεις 'αστόργους, ανελεήμονας'. Ως εδώ οι εβραιοχριστιανοί θα χειροκροτούσαν. Οι Ιουδαίοι είχαν επιπλέον την Αποκάλυψη, το Νόμο, τους Προφήτες, τις μεσσιανικές επαγγελίες. Το μεγάλο αμάρτημα τόσο των εθνικών όσο και όμως και των Ιουδαίων είναι ότι δεν αισθάνονται ότι είναι αμαρτωλοί ή όταν το αναγνωρίζουν ζητούν να την εξασφαλίσουν με αυτοκάθαρση, μαγικούς τύπους ή νομική συμφωνία με τον Θ. **Το μεγαλύτερο βάθος της αμαρτίας είναι η θρησκευτική και ηθική αυτονομία.** Κάθε ωραίο και μεγάλο πρέπει να κατακτηθεί με ατομικές προσπάθειες, ακόμα και ό,τι κανείς κληρονομεί. Στα ανώτερα και ύψιστα δεν υπάρχει κατόρθωμα ανεξάρτητο του Θ. Απέναντι στην σωτήρια ενέργεια του Θ. που δεν έγινε τυχαία, από κάποια ψυχολογική ή πολιτική πίεση, δεν χωρεί κριτική ή κομπασμός για την καταγωγή, τα συμβατικά μας κατορθώματα και ανταμοιβές. Το ποτάμι της αγάπης του Θ. που κυλά ελεύθερα δεν μπορεί κανείς να το περιορίσει στο στενό αυλάκι του εθνικισμού. Την ζωή δεν μπορεί να την πάρει κανείς μόνος του, αλλά να την δεχθεί ως δώρο. Την καινούργια ζωή δεν μπορεί κανείς να την κατακτήσει, να την φθάσει τρέχοντας.

Αμα θελήσω λοιπόν να καυχηθώ δε θα φανώ ανόητος γιατί θα πω την αλήθεια. Το αποφεύγω όμως μήπως εξαιτίας του μεγαλείου των αποκαλύψεων με θεωρήσει κανείς παραπάνω απ' αυτό που βλέπει ή ακούει από μένα. Για να μην υπερηφανεύομαι όμως, ο Θεός μου έδωσε ένα αγκάθι στο σώμα μου, έναν υπηρέτη του Σατανά να με ταλαιπωρεί, ώστε να μην υπερηφανεύομαι. Γι' αυτό το αγκάθι τρεις φορές παρεκάλεσα τον Κύριο να το διώξει από πάνω μου. **Η απάντησή του ήταν: Σου αρκεί η χάρη Μου γιατί η δύναμή Μου φανερώνεται μέσα σ' αυτή την αδυναμία σου.** με περισσότερη ευχαρίστηση λοιπόν θα καυχηθώ για τις ταλαιπωρίες μου για να κατοικήσει μέσα μου η δύναμη του Χριστού. Γι' αυτό χαίρομαι για τα παθήματά μου, για τις βρισιές, τις θλίψεις, τους διωγμούς και τις πιέσεις που πέρασα για χάρη του Χριστού. Γιατί όταν φαίνεται πως έχω χάσει κάθε δύναμη, τότε είμαι πραγματικά δυνατός (Μετάφραση Βιβλικής Εταιρίας 1997).

Ο Π. αν και έκανε ο ίδιος θαύματα (Πρ. 14, 8-13) και είχε αποκαλύψεις θεαματικές, παραδόθηκε από τον Κύριο, όπως και ο Ιώβ στο Σατανά και σε «αγγέλους» του, όπως ήταν ο Αλέξανδρος ο Χαλκεύς, Ελύμας ο μάγος, ο Υμέναιος, ο Φιλητός και άλλοι που τον έθλιβαν και τον κακοποιούσαν (πρβλ. Γ' Βασ. 11, 14: και ήγειρε Κύριος σατάν τω Σαλωμών τον Άδερ τον Ιδουμαίον και τον Εσρώμ υιόν Ελιαδαέ). Οι άνθρωποι αυτοί συνεχωρήθησαν από το Θεό να τον κολαφίζουν διαρκώς προκειμένου να μην υπερηφανεύεται. Άλλοι υποθέτουν ότι πρόκειται για σωματικές ασθένειες όπως κεφαλαλγία (Ιερώνυμος), ποδάγρα (Νικήτας) ενώ ο Μ. Βασίλειος σημειώνει ότι ίνα μη δόξη υπερβαίνει τον όρον της ανθρωπίνης φύσεως και μη τις αυτώ λογίσηται εν τη σωματική κατασκευή έχει τι περισσόν.. εις παράστασιν της ανθρωπίνης φύσεως τη αρρωστία συνήν διαρκώς (Όροι κατά Πλάτος Νε')⁶². Ο ίδιος παρακάλεσε τρεις φορές τον Κύριο για να λυτρωθεί από το αυτό το σκόλωπα. Έλαβε όμως την απάντηση ότι η δύναμη του Χριστού θριαμβεύει όταν οι απόστολοί του βρίσκονται σε οδύνες-ωδίνες.

Το ευαγγέλιο του Παύλου, η δύναμη, ο δυναμότης αυτός που μεταμόρφωσε τον κόσμο ήταν ένα: ο Σταυρός και η Ανάσταση (όχι μιας μυθικής μορφής, αλλά ενός ιστορικού Προσώπου) του Χριστού. Οι πρακτικές ψυχοθεραπευτικές συνέπειες αυτού του Ευαγγελίου έκαναν τόσους ανθρώπους στην Pax Romana⁶³, όχι απλά να μνηθούν στη νέα πίστη, αλλά να χύσουν το αίμα

⁶² Ο Holzner (Παύλος, 272-3) σημειώνει τα εξής σχετικά με τις οδοιπορίες του αποστόλου των εθνών: Αν λογαριάσουμε τον αριθμό των χιλιομέτρων που έκανε στα τρία ταξίδια με βάση τον εξαίρετο τόμο του Μπαϊκεντεκερ (Konstantinopel und Kleinasien, 1914) τότε φθάνουμε στο ακόλουθο αποτέλεσμα: Πρώτη περιοδεία: Αττάλεια –Δέρβη με επιστροφή: 1000 χλμ. Δεύτερη περιοδεία: Ταρσός-Τρωάς: 1400 χλμ. (και με μια λοξοδρόμηση προς την Άγκυρα άλλα 525 χλμ) Τρίτη περιοδεία: Ταρσός-Εφέσος: 1150 χλ. (και με μια λοξοδρόμηση προς την Άγκυρα 1700χλμ). Αν υπολογίσουμε τις δευτερεύουσες πορείες, την υψομετρική διαφορά και την διαφορά που έχει ο δρόμος από το σιδηρόδρομο σε μήκος φθάνουμε σε οδοιπορίες, για τις οποίες ο Deissmann, έχοντας υπ' όψιν του την πείρα από τα ταξίδια στη Μ.Ασία ομολογεί: μια από τις αξέχαστες εντυπώσεις των ταξιδιών μου, που το περισσότερο τα έκανα με τα νεώτερα μέσα συγκοινωνίας, είναι ο άρρητος θαυμασμός για την αντοχή του σώματος του Παύλου ως πεζοπόρου που είχε το λόγο του λέγοντας υπαπιάζω το σώμα μου και δουλαγωγώ.

⁶³ Κορεσμένος ο κοσμοπολίτης άνθρωπος της Pax Romana από τον άρτο και τα θεάματα και αισθανόμενος παράλληλα μια παγερή μοναξιά, έψαχνε τη λύτρωση στα απόκρυφα ανατολικά μυστήρια, ακριβώς όπως ψάχνει ο σημερινός 'προοδευμένος' δυτικός πολιτισμός συνταγές ηρεμίας και ευτυχίας στη Γιόγκα και το Βουδισμό. **Να γιατί χωρίς τον Παύλο η Δύση θα ήταν μια επαρχία του ασιατικού πνεύματος.** Η ζυγαριά στην εποχή του Παύλου ταλαντευόταν, αν ο Χριστιανισμός θα ήταν ή όχι μια θρησκεία **τυπολατρείας**, θρησκεία **εξωτερικών τύπων** ή θα εξακολουθούσε πάνω στα φτερά του Πνεύματος το αέρινο πέταγμά της σε όλο τον κόσμο, αν η βασιλεία του Θεού είναι ζήτημα του τί θα τρώς ή θα πίνεις ή θα ήταν χαρά εν Πνεύματι αγίω, μια ιερή ένωση των καρδιών, που μας κάνει να φωνάζουμε 'αββά, δηλ. Πατέρα!' Γι' αυτό αγωνίσθηκε σαν λιοντάρι ο Παύλος στα Ιεροσόλυμα και στην Αντιόχεια και τράβηξε μόνος του τον δρόμο, προσφέροντας θυσίες αίματος και καρδιάς. **Κανένας άλλος ποτέ, εκτός από τον Ιησού, δεν αγωνίσθηκε έναν τέτοιον τεράστιο απελευθερωτικό αγώνα σαν τον Παύλο, που είχε ανατραφεί με όλη την αυστηρότητα του Μωσαϊκού Νόμου.** Αν μπορούσε ο άνθρωπος να σωθεί εκπληρώνοντας

τους για το Ναζωραίο. Σήμερα, που πλέουμε πραγματικά σε ένα πέλαγος ειδήσεων, τις οποίες ουσιαστικά χαρακτηρίζει η επανάληψη αλλά και η απογοήτευση μπροστά στο φρικιαστικό πρόσωπο της εποχής, το λυτρωτικό «ψυχοθεραπευτικό» μήνυμα του αποστόλου των εθνών ίσως θα μπορούσε να μεταφραστεί ως εξής: δεν είμαστε πιόνια, μαριονέτες μιας τυφλής και απρόσωπης τύχης. Δεν είμαστε τα παιδιά ενός άγνωστου Θεού, που κάθεται μακάριος στο υπερπέραν. Είμαστε τέκνα του Θεού-**Πατέρα**⁶⁴, ο οποίος διά του Ιησού Χριστού έκανε το θανάσιμο άλμα (salto mortale) στη μίξερη πραγματικότητά μας θυσιαζόμενος για χάρη μας. Μπορούμε και μεις στις δύσκολες ώρες μας να φωνάξουμε το Θεό **αββά! πατέρα**. Το τέλος του κόσμου δεν είναι ο θάνατος, το απόλυτο μηδέν αλλά η αιώνια ζωή, η ευτυχία, η γαλήνη.

Β' ΕΠΙΜΕΤΡΟ: ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΣΗΜΕΙΩΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1. Θαύματα

1. Η πενθερά Πέτρου (Μκ 1, 29-31. Μτ 8,14-15. Λκ 4,38-39)
2. Ο λεπρός (Μκ 1, 40-45. Μτ 8, 2-4. Λκ 5, 12-16)
3. Η αιμορροούσα (Μκ 5, 25-34. Μτ 9, 20-22. Λκ 8, 43-48)
4. Ο κωφάλαλος (Μκ 7, 31-37)
5. Ο τυφλός της Βηθσαιδά (Μκ 8, 22-26)
6. Δύο τυφλοί (Μτ 9, 27-31)
7. Ο τυφλός Βαρτιμαίος (Μκ 10, 46-52. Μτ 20, 29-34. Λκ 18, 35-43)
8. Ο εκατόνταρχος της Καπερναούμ (Μτ 8, 5-13. Λκ 7,1-10. Job. 4,46-53)
9. Οι δέκα λεπροί (Λκ 17,11-19)
10. Ο παράλυτος της Βηθεσδά (Ιω 5, 2-18)

Ο χωλός στο Ναό (Πρ 3,1-10)

Ο ανάπηρος Αινείας (Πρ 9, 32-35)

2. Θαύματα που ανατρέπουν το Νόμο

ορισμένους τύπους λειτουργικού Νόμου και να πάρει από τον Θεό ως βραβείο την σωτηρία του, τότε ο θάνατος του Χριστού ήταν περιττός κι ο Θεός θυσιάζοντας το μονακριβο παιδί του έκαμε ένα τρομερό λάθος! Η σωτηρία που υποσχέθηκε ο Θεός στον Αβραάμ δεν εξαρτώνται από την φυλετική καταγωγή, την κληρονομιά και από την συγγένεια αίματος. Δεν είναι προνόμιο μιας φυλής αλλά **περιουσία όλης της ανθρωπότητας. Στην καρδιά του Παύλου κτυπούσε η καρδιά της οικουμένης!**

⁶⁴ 'Και τώρα λέει ο Κύριος, ο δημιουργός σου, ο πλάστης σου: **Μη φοβάσαι. Σου' δωσα το όνομά μου. Δικός μου είσαι!...Είσαι πολύτιμος στα μάτια μου, έχεις για μένα αξία και σ' αγαπώ**' (Ησ. 43, 1-4). Χαρακτηριστικό για την μέριμνα της νεότητας είναι το παράδειγμα του αποστόλου Ιωάννη το οποίο μας παραδίδει ο ιστορικός Ευσέβιος Καισαρείας (Εκκλ.Ιστ. Γ, 23: 6-19). Ο απόστολος Ιωάννης σε μια πόλη κοντά στην Έφεσο εξέλεξε ένα νέο 'ϊκανόν τῷ σώματι καί τήν ὄψιν ἄστεϊον καί θερμόν τήν ψυχήν', τον οποίο τον ανέθεσε στον επίσκοπο, ο οποίος τον κατήχησε και μετά τον βάπτισε. Αυτός όμως διεφθάρη από τους συνομηλίκους του και σαν άλογο αδάμαστο και ζωηρό κατέστη λήσταρχος βιαιότατος, φονικότατος, σκληρότατος. Όταν επέστρεψε και πάλι ο Ιωάννης στην πόλη ζήτησε από τον επίσκοπο να του 'αποδώσει' το νέο. Ο επίσκοπος όμως του απάντησε: 'Θεῷ τέθνηκεν!'. Και τότε ο γέροντας Ιωάννης μόνος ανέβηκε στα λημέρια και άρχισε να κυνηγά με όσες δυνάμεις του είχαν απομείνει τον ντροπιασμένο από την αγάπη του αποστόλου νέο και να του φωνάζει: 'Γιατί παιδί μου με αποφεύγεις, εμένα τον πατέρα σου τον άοπλο, τον γέροντα; Λυπήσου με παιδί μου! **Έχεις ελπίδα ζωής!**. Εγώ θα δώσω στον Κύριο λόγο αν χρειαστεί, εγώ θα υπομείνω εκούσια τον θάνατό σου, όπως ο Κύριος για μας. Στάσου! **Πίστευε!** Με απέστειλε ο Χριστός!'. Και τότε ο νέος στάθηκε πρώτα κοιτάζοντας κάτω στη γη, έπειτα έρριψε τα όπλα και κατόπιν τρέμοντας έκλαιε πικρά..Και ο γέροντας Ιωάννης γονάτισε μπροστά του, τον αγκάλιασε, του φίλησε το δεξί χέρι το οποίο καθαρίστηκε από την μετάνοια και τα δάκρυα, του έδωσε εγγυήσεις για την συγχώρεση που βρήκε από τον Θεό και επανέφερε το νέο 'νέο' στην Εκκλησία δίνοντας παράδειγμα μετάνοιας αληθινής και μέγα 'γνώρισμα' παλιγγενεσίας, τρόπαιο ορατής αναστάσεως.

11. Η θεραπεία της εξηραμένης χειρός (Μκ 3,1-6. Μτ 12, 9-14. Λκ 6, 6-11)
12. Η θεραπεία του χωλού (Μκ 2, 1-12. Μτ 9, 1-8. Λκ 5, 17-26)
13. Η θεραπεία της συγκύπτουσας (Λκ 13,10-17)
14. Η θεραπεία του υδρωπικού (Λκ 14, 1-6)
15. Το δίδραχμο του Ναού (Μτ 17, 24-27)
16. Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού (Ιω 9,1-41)

Ανοσία στο δάγκωμα του φιδιού (Πρ 28,1-6)

3. Δωρεές

17. Η αλιεία Πέτρου (Λκ 5,1-11)
18. Η τροφοδοσία 5.000 (Μκ 6, 32-44. Μτ 14, 13-21. Λκ 9, 10-17. Ιω 6,1-13)
19. Η τροφοδοσία 4.000 (Μκ 8,1-10. Μτ 15, 32-39)
20. Γάμος στην Κανά (Ιω 2,1-11)

4. Εξορκισμοί

21. ο δαιμονισμένος στη Συναγωγή (Μκ 1, 21-28. Λκ 4, 31-37)
22. στα Γέρασα (Μκ 5,1-20. Μτ 8, 28-34. Λκ 8, 26-39)
23. η κόρη της Συροφονικίσσης (Μκ 7, 24-30. Μτ 15, 21-28)
24. ο δαιμονισμένος νέος (Μκ 9,14-29. Μτ 17,14-21. Λκ 9, 37-43)
25. ένας άλαλος δαιμονισμένος (Μτ 9, 32-34. 12, 22-24. Λκ 11, 14f)

Η μαντευομένη (Πρ 16,16-18)

Οι υιοί Σκευά (Πρ 19,13-17)

5. Σωτηρίες

26. Η νηγεμία (Μκ4, 35-41. Μτ 8,18.23-27. Λκ 8, 22-25)

Η απελευθέρωση Πέτρου (Πρ 12, 3-11)

Η απελευθέρωση Παύλου και Σίλα (Πρ 16, 23-34)

Το ναυάγιο Παύλου (Πρ 27,14-44)

6. Καταστροφικά θαύματα

27. η ξήρανση της συκιάς
Αιφνίδιος θάνατος Ανανία και Σεπφώρας (Πρ 5,1-11)
Τύφλωση Ελύμα

7. Αναστάσεις

28. η κόρη του Ιαείρου (Μκ 5, 21-43. Μτ 9,18-26. Λκ 8, 40-56)
29. ο νέος της Ναίν (Λκ 7,11-17)
30. Λάζαρος (Ιω 11,1-44)

Ταβιθά στην Ιώπη (Πρ 9, 36-42)
Εύτυχος στην Τρωάδα (Πρ 20, 7-12)

Γ' ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Κατηγορίες εναντίον του Ιησού ως Μάγου⁶⁵

1. Ο **Πλίνιος ο Πρεσβύτερος** (Gaius Plinius Secundus, 23-79), ο οποίος θανατώθηκε από τα ασφυξιογόνα αέρια του Βεζουβίου το 79 μ.Χ. σε ηλικία 56 ετών σημειώνει στο 30^ο βιβλίο του 37τομου έργου του *Φυσική Ιστορία* τα εξής: Υπάρχει κι άλλη αίρεση της μαγείας που κατάγεται από τον Μωυσή και τον Ιωάννη και τον Ιησού και τους Ιουδαίους, αλλά πολλές χιλιάδες χρόνια μετά το Ζωροάστρη. Μεταγενέστερα οι χριστιανοί άλλαξαν τα ονόματα του Ιησού και του Ιωάννη του Βαπτιστή με τα ονόματα των κακών Εβραίων Ιαννή και Ιωχαβήδ, αφού θεωρούσαν βλάσφημο να κατατάσσεται ο Ι. Χριστός και ο Ι. Βαπτιστής στους Μάγους.

Το χωρίο αυτό του Πλινίου πρέπει να έχει υπόψιν του ο **Απουλήιος (Lucius Apuleius)**, ο οποίος γεννήθηκε ένα αιώνα αργότερα (γύρω στο 120) στη Νουμιδία (Αλγερία). Επειδή νυμφεύθηκε μια πλουσιότατη χήρα πολύ μεγαλύτερη από αυτόν και κατηγορήθηκε επί Αντωνίνου Πίου για μαγεία. Με την αφορμή αυτή σημειώνει στην Απολογία του: *εγώ θα ήμουν ο Καρμέντας εκείνος ή ο Δαμιγέρων ή ο Ιησούς ή ο Μωυσής ή ο Ιωάννης ή ο Απολόβηξ ή ο ίδιος ο Δάρδανος ή οποιοσδήποτε άλλος φημίστηκε ανάμεσα στους μάγους μετά τον Ζωροάστρη και τον Ωστάνη.*

2. Μια **ραββινική Baraita** (=παράδοση) από το βαβυλωνιακό Ταλμούδ που χρονολογείται στη σχετικά πρώιμη τανναϊτική περίοδο (δηλ. μέχρι το 220 μ.Χ.) σημειώνει τα εξής: 'Την Παραμονή του Πάσχα (*baraeb happraesah*) κρεμάστηκε ο Ιησούς ο Ναζαρηνός. Ένας αγγελιοφόρος για 40 ημέρες πήγαινε μπροστά του και έλεγε: Αυτός εξέρχεται για να λιθοβοληθεί (*li saqel*) διότι μαγεύει (πρβλ. Μκ. 3, 22κ.ε.)⁶⁶, παραπλανά⁶⁷ και οδηγεί τον Ισραήλ σε πτώση από τον Θεό (*sakisses we hesit we hiddih*)⁶⁸. Κάθε ένας ο οποίος γνωρίζει κάποια αξιομισθία του (*zakut*) για την ελάφρυνση της ποινής του ας έρθει και ας το καταθέσει. Αλλά δεν βρέθηκε τίποτα για την ελάφρυνση της ποινής του γι' αυτό και τον κρέμασαν (*tala*) την Παρασκευή του Πάσχα' (Mischna Sanherdin 43a). Ο Ιησούς συνεπώς ως *ψευδοπροφήτης* (Mesith (πλάνος) - Meddiach (αυτός που οδηγεί στην αποστασία πρβλ. Μκ. 3,22), σύμφωνα με τη ραββινική ερμηνεία των χωρίων Δτ.13,9 και Δτ.18,20, θα μπορούσε να δολοφονηθεί σε ημέρα εορτής και μάλιστα με τη χρήση πανουργίας.

⁶⁵ Στην Π.Δ. ο Σατανάς (αντίδικος, κατηγορός) ονομάζεται ο αγγελιοφόρος του Κυρίου, ο οποίος εμποδίζει τον Βαλαάμ (Αρ. 22, 22. 32). Στο Ιώβ 2 ο διάβολος ανήκει στους **υιούς του Θεού**. Ενώ στο Β' Βασ. 24 τον Δαβίδ τιμωρεί η οργή του Κυρίου, στο Α' Παρ. 21, 1 δρσ ο διάβολος (πρβλ. Ζαχ. 3, 1-2 Α' Βασ. 16, 14 - 16, 23). Η αποκορύφωση της δυαλιστικής αντιμετώπισης των πάντων απαντά στο Κουμράν (1QS). Στην ιουδαϊκή γραμματεία ο δαιμονικός ήγέτης ονομάζεται **Μαστεμά** (ἐχθρότητα· Ίωβηλαΐα), **Βελίαρ** (ἀνωφέλεια· Κουμράν, Διαθ. XII Πατρ. Β' Κορ.6,15), **Σατανᾶς** (Διαθ. Δάν. 5, 6). Γνωστός είναι και ο δαίμων **Ἀσμοδαῖος** ἀπὸ τὸν Τωβίτ. Στην Κ.Δ. ονομάζεται **σατανᾶς** (Μκ. 8, 33· Λκ. 19, 18), **πονηρὸς** (Μτ. 6, 13), **δαιμόνιον** (Λκ. 11, 20), **ἀκάθαρτον Πνεῦμα** (Μτ. 12, 43 κ.παρ.), **δύναμις** (Λκ. 10, 9), **σκότος** (Λκ. 22, 53), **γέννα** (Μτ. 23, 15), **διάβολος** (Λκ. 4, 3· 8,12· Α' Ίω.3,8), **ἐχθρὸς** (Μτ. 13, 25· Λκ. 10, 19), ἐνῶ στὸν Ἰωάννη γίνεται λόγος γιὰ τὸν **ἄρχοντα τοῦ κόσμου** (12, 31· 14, 30· 16, 11). Στὸ Ἐφ. 2, 2 γίνεται λόγος γιὰ τὶς **δυνάμεις τοῦ ἀέρα**. Ὁ ὁρος **δαιμόνιον** ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν Ἰώσηπο (Αρχ. 16, 76· Πρβλ. Πόλ.1, 556. 628) δὲν εἶχε πάντα ἀρνητικὴ χροιά (Δτ. 32, 17. Ψ.105 [106], 37). Στη ραββινική γραμματεία σπάνιες αναφορές γίνονται στὸν διάβολο ὡς πρὸξενό τοῦ κακοῦ, ποὺ ἀποδίδεται στὴν κακὴ κλίση τοῦ ἀνθρώπου.

⁶⁶ Πρβλ. Ωριγένη Κατὰ Κέλσου Ι, 28.

⁶⁷ Εννοείται η διάδοση της ειδωλολατρίας. Ο χριστιανισμός εθεωρείτο ως η κατεξοχήν αίρεση (minut) και το Ευαγγέλιο ως αμαρτωλή Γραφή ή Γραφή Συμφοράς (Avon-Gillajon/ Awen- Gillajon).

⁶⁸ Υπαιτιγμός στο κήρυγμα περί μεσσιανικότητας και αναστάσεως (Ιω 7,12). Το Sanherdin 6 εξισώνει μάλιστα τον Ιησού με τον Βαβλαάμ (Αρ.25).

3. Ιουστίνος Διάλογος Τρύφωνα⁶⁹: οὗτος ὁ Χριστός, ὃς καὶ ἐν τῷ γένει ὑμῶν πέφανται, καὶ τοὺς ἐκ γενετῆς καὶ κατὰ τὴν σάρκα πηροὺς καὶ κωφοὺς καὶ χωλοὺς ἰάσατο, τὸν μὲν ἄλλεσθαι, τὸν δὲ καὶ ἀκούειν, τὸν δὲ καὶ ὁρᾶν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ποιήσας· καὶ νεκροὺς δὲ ἀναστήσας καὶ ζῆν ποιήσας, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐδυσώπει τοὺς τότε ὄντας ἀνθρώπους ἐπιγινῶναι αὐτόν. 69.7 **οἱ δὲ καὶ ταῦτα ὁρῶντες γινόμενα φαντασίαν μαγικὴν γίνεσθαι ἔλεγον· καὶ γὰρ μάγον εἶναι αὐτὸν ἐτόλμων λέγειν καὶ λαοπλάνον.** αὐτὸς δὲ καὶ ταῦτα ἐποίει πείθων καὶ τοὺς ἐπ' αὐτὸν πιστεύειν μέλλοντας, ὅτι, κἄν τις, ἐν λώβῃ τινὶ σώματος ὑπάρχων, φύλαξ τῶν παραδεδομένων ὑπ' αὐτοῦ διδαγμάτων ὑπάρξῃ, ὁλόκληρον αὐτὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ μετὰ τοῦ καὶ ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον καὶ ἀλύπητον ποιῆσαι ἀναστήσει.

4. Ωριγένους Κέλσος 5. Τα δὴθεν υπερφυσικά σημεῖα του ἦταν φακιρικά ἀπὸ κείνα που ἔμαθε στην Αἴγυπτο, ὅπου οἱ φακίρηδες (γόητες) ἐναντι λίγων ὀβολῶν σου κάνουν ὅ,τι θέλεις (1,68). 6. Ἐνας που σπάρθηκε σε μοιχεία δεν μπορεῖ να εἶναι Θεός (1,69). 7. Δεν μπορούσε να εἶναι Θεός ἓνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος α) δεν μπόρεσε να κάνει ὅσα υποσχέθηκε, β) ἔπεσε σε σοβαρές γκάφες καὶ γ) στο τέλος εκτελέστηκε με τον πιο ατιμωτικό τρόπο (2,1-50). 8. Καὶ στους ἐθνικοὺς εμφανίστηκαν πολλοὶ φακίρηδες πού ἔκαναν φακιρικά σαν ἐκεῖνα του Ἰησοῦ (Ζάμολξις, Πυθαγόρας, Ταμψίνιτος, Ὀρφεύς, Ἡρακλῆς, Πρωτεσίλαος) (2,55). 9. Το ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀναστήθηκε το εἶδαν μόνο μια υστερική (πάροιστρος) γυναίκα (ἐννοεῖ τὴ Μαγδαληνὴ Μαρία) καὶ μερικοὶ ἄλλοι πού εἶχαν μάθει τὴν ἴδια φακιρικὴ τέχνη (2,55-58).

5. Στον 20^ο αἰ. Ὁ **M.Smith** (Jesus der Magier, 1978) υιοθετώντας τις ἀπόψεις των ἀντιπάλων του Ἰησοῦ, θεωρεῖ ὅτι ὁ αὐτὸς ἔμαθε τὴν Αἴγυπτο τὴν τέχνη, καὶ κατόπιν χρησιμοποίησε τὸν Βεελέβεβουλ καὶ τὸ πνεῦμα του Ἰωάννη του Βαπτιστῆ για να κάνει τα θαύματά του. Αυτοονομάστηκε υἱὸς του Θεοῦ με τὴ χροιά που ἔχει ὁ ὅρος στους μαγικοὺς παπύρους. Αποδίδει ἐπίσης στὴ μαγεία τὴν πρόγνωση καὶ τὸν εξαφανισμό του, τὴ γνώση των δαιμόνων καὶ των πνευμάτων, τὴ μετάδοση τῆς δυνάμεις στους μαθητές, τὴν παράδοση τῆς θείας Ευχαριστίας καὶ τοῦ ἄρτου στον Ἰούδα. Ὁ G.H. Twelftree (1993) D.Trunk (1994) κατατάσσουν τὸν Ἰησοῦ σε ἐκείνους τοὺς ἐξορκιστές που θεράπευαν με τὴν προσωπικότητά τους (πρβλ. Αβραάμ στο Αποκρυφο τῆς Γένεσης 20 Απολλώνιος Τυανεύς) καὶ ὄχι με τις φράσεις καὶ τα τελετουργικά (Πρ. 16, 16-18· υιοί του Σκευᾶ 19,13-16)⁷⁰.

Πῶς προήλθε ὁ Σατανάς; Ὁ Ἰ Ἐνὼχ προσπαθεῖ νὰ αἰτιολογήσει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ διαβόλου ἐπὶ τὴ βάσει τοῦ Γεν. 6,1-4. 200 ἄγγελοι ὑπὸ τὴν ἡγεσία τῶν Σεμειαζὰ καὶ Ἀζαζὲλ (πρβλ. Λευ.16) δελεασμένοι ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν γυναικῶν κατέβηκαν στὴ γῆ καὶ δίδαξαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκτὸς ἀπὸ μαγεία, εἰδωλολατρία, ἀστρολογία, τὴ γραφή, τὴν πολεμικὴ τέχνη καὶ τὴν τέχνη τῆς κατασκευῆς κοσμημάτων. Ἀπὸ τὴν παράνομη ἔνωσή τους προήλθαν οἱ πανύψηλοι γίγαντες. Μετὰ ἀπὸ παρέμβαση τῶν ἀρχαγγέλων οἱ δυὸ πρωταγωνιστὲς αὐτῆς τῆς πτώσης φυλακίστηκαν κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Σύμφωνα μὲ τὰ Ἰωβηλαῖα ὁρισμένοι ἄγγελοι ἔρχονται μὲ καλὸ σκοπὸ ἄλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ἀντισταθοῦν στὸν πειρασμὸ τῶν θυγατέρων. Οἱ γίγαντες καταστρέφονται. Τὰ πνεύματά τους ὅμως περιφέρονται. Μετὰ ἀπὸ παράκληση τοῦ Νῶε καὶ διαπραγμάτευση τοῦ Μαστεμᾶ μὲ τὸ Θεὸ περισφύζεται ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τὸ 1/10. Στὸν Μαστεμᾶ ὀφείλεται ἡ θυσία τοῦ Ἰσαὰκ (17,1-1819) ἢ ἡ ἐπίθεση στὸν Μωυσῆ (48, 2-6 Ἐξ.4,24). Ὁ Μαστεμᾶ πειράζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ τις ἀσθένειες γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς διαμέσου τῶν ἀγγέλων δίνει στὸ Νῶε φυτικές συνταγὲς γιὰ τὶς θεραπείες τῶν ἀνθρώπων. (10, 12-13).

⁶⁹ Heinz-Wolfgang Kühn,, 666-70. Στο Αποκρυφο Ἰωάννη ἐπίσης ἀπαντᾷ ἡ κατηγορία τῆς πλάνης (19,17-20,3).

⁷⁰ E.P.SANDERS, Το ἱστορικὸ Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ (Μετ. Γ.Βλάχος), Αθήνα: Φιλίστωρ 2000, 236-237.

6. Η ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΟΙ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΙ

Η πτωχεία στο Πνεύμα οδηγεί στο πένθος, κι αυτό στην πραότητα και αυτό στη λαχτάρα της δικαιοσύνης και αυτή στην ελεημοσύνη, η οποία οδηγεί στην καθαρότητα της καρδιάς και στη Θέα του Θεού. Στους Μακαρισμούς βασίζεται το νηπτικό σχήμα **κάθαρση-φωτισμός-θέωση**, το οποίο επιτυγχάνεται με τη φυλακή των αισθήσεων, την απαλλαγή από τις έμμονες ιδέες, τους λογισμούς, την επιστροφή του νου από τον εγκέφαλο στην καρδιά μέσω της δυναμικής νοεράς ευχής *Κύριε Ιησού Χριστέ ελέησόν με*, και την τελική θέα του ακτίστου φωτός.

Μτ. 5, 3 Μακάριοι **οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι**, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

5. 4 μακάριοι **οἱ πενθοῦντες**, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

5. 5 μακάριοι **οἱ πραεῖς**, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν.

5. 6 μακάριοι **οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην**, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

5. 7 μακάριοι **οἱ ἐλεήμονες**, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

5. 8 μακάριοι **οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ**, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

5. 9 μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι [αὐτοὶ] υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

5. 10 μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

5. 11 μακάριοι ἔστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν
καὶ εἰπωσιν πᾶν πονηρὸν καθ' ὑμῶν [ψευδόμενοι] ἕνεκεν ἐμοῦ·
χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς·
οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

ΝΟΤΣ: Βλέπω το εσωτερικό του νου σαν μια ευρύχωρη πόλη που δέχεται τους εισερχόμενους σε αυτήν από διάφορες εισόδους. Δεν συνέρχονται ὅλοι μαζί σε ένα μέρος της πόλης, ἄλλοι πηγαίνουν στην αγορά, ἄλλοι στα σπίτια τους.. Ἐτσι βλέπω & την πόλη του νου που είναι συγκροτημένη μέσα μας. Την γεμίζουν οι διάφορες εισόδους δια των αισθήσεων, ο νους ὅμως ξεχωρίζοντας..τα τοποθετεῖ στους κατάλληλους τόπους της γνώσεως.. Πολλές φορές από διάφορα αισθητήρια συνάγεται σε εμάς μία γνώσις, διότι το ίδιο πράγμα μοιράζεται στις αισθήσεις με ποικίλους τρόπους..Αντιστρόφως από μια αίσθηση να μάθουμε πολλά & ποικίλα.. **Ο νους οὔτε στην καρδιά (επειδὴ εἶναι στη μέση), οὔτε στον εγκέφαλο (την ακρόπολη του σώματος) ἀλλὰ εφάπτεται ομοτίμως το καθένα ἀπὸ τα μόρια του σώματος.** Σαν σε ὄργανο μουσικό, ο νους ἐκεῖνα τα ὄργανα που λειτουργοῦν φυσιολογικά ενεργεῖ τα αρμόδια, σε ἐκεῖνα ὅμως που ἀδυνατοῦν να δεχθοῦν την τεχνική του κίνηση μένει ἀπρακτος κι ἀνενέργητος,. Ο ν. καθιστώντας την ιδέα των αγαθῶν σαν καθρέφτη ἀπὸ πίσω του, ἐκβάλλει μεν τις ἐμφάσεις της ἐκλάμψεως του αγαθοῦ, ἀλλὰ ἐξαφανίζει μέσα του την ἀμορφία της ὕλης.. (Κατασκ. 105 κ.ε.)

Πρέπει να προσπαθούμε να κρατούμε το νου μας σε κατάσταση ηρεμίας. **Γιατί αὐτός σαν μάτι ἄλλοτε περιφερόμενο πρὸς τα πλάγια, ἄλλοτε στρεφόμενο ἄνω-κάτω, δεν μπορεῖ να δει καθαρά, ὅ, τι βρίσκεται μπροστά του. Το βλέμμα του πρέπει να στηριχθεῖ σταθερὰ στο**

βλεπόμενο αντικείμενο, αν θέλει να καταστήσει καθαρή τη θέα του. Έτσι κι ο νους του ά., όταν περισπάται από μύριες κοσμικές φροντίδες, είναι ανίκανος να ατενίσει την αλήθεια. Εκείνον, που δεν έχει περιβληθεί τα δεσμά του γάμου τον συνταράσσουν λυσσώδεις επιθυμίες κι ακατασίγαστες ορμές κι απελπιστικοί έρωτες.. Κάθε μέρα, που έρχεται, φέρνει μαζί της την δικιά της επισκόπηση της ψυχής. Κι οι νύχτες παραλαμβάνουσες τις φροντίδες της μέρας πλανεύουν το νου.. Αναχώρηση από τον κόσμο δεν σημαίνει απλώς σωματική μετακίνηση από αυτό, αλλά απόσπαση της ψυχής από την συμπάθεια προς το σώμα, τόσο ώστε να γίνει κανείς άπολις, άοικος, άφιλος, ακτήμων, αμαθής κατά τα ανθρώπινα διδάγματα, έτοιμος να δεχθεί στην καρδιά εντυπώσεις, που γεννιούνται από την θεία διδασκαλία.. **Γιατί ούτε στην κηρόπλακα είναι δυνατό να γράψει κανείς, αν δεν ισοπεδώσει πρώτα τα γράμματα, που είναι γραμμένα από πριν, ούτε στην ψυχή να εφοδιάσει με θεία δόγματα, αν δεν βγάλει τις από τις συνήθειες προκαταλήψεις της.** Προς αυτό το σκοπό η ερημιά μας παρέχει μέγιστο όφελος, κατευνάζουσα τα πάθη μας και δίδουσα άνεση στο λογικό να τα ξεριζώσει τελείως από την ψυχή. Γιατί, όπως τα θηρία είναι ευκατάβλητα να ημερωθούν, έτσι κι οι επιθυμίες, οι οργές κι οι λύπες, τα ιοβόλα κακά της ψυχής, όταν κατευνασθούν και παύσουν να εξαγριώνονται με τον συνεχή ερεθισμό, γίνονται ευκαταγόνιστα δια της δυνάμεως της λογικής.. Η δε άσκηση της ευσέβειας τρέφει την ψυχή με θεία διανοήματα. Τί είναι λοιπόν μακαριότερο από τα να μιμείται κανείς πάνω στη γη τη χορεία των αγγέλων.. Την ψυχική κατάσταση στην οποία επικρατεί χαρά κι όχι λύπη χαρίζουν οι παρηγοριές των ύμνων..Και στο φαγητό να μην είναι αργός ο νους στη σκέψη περί του Θ., αλλά να λαμβάνει φορμή σε δοξολογία από τη φύση των τροφών και την κατασκευή του σώματος, που τα υποδέχεται (Προς τον Φίλο Γρηγ.2)⁷¹

Καλός είναι ο ν., και σε αυτόν έχουμε το κατ'είκόνα του κτίσαντος. Καλή επίσης είναι η ενέργεια του ν. Και ότι αυτός αφού είναι αεικίνητος, σχηματίζει πολλάκις φανταστικές εικόνες περί ανύπαρκτων ως υπαρκτών, πολλάκις φέρεται κατ'ευθείαν προς την αλήθεια. Σε αυτόν είναι παρούσες δυο δυνάμεις..η μία πονηρή και δαιμονική, που μας ελκύει προς την αποστασία της, η δε άλλη θειότερα κι αγαθή, που μας αναβιβάζει προς την ομοίωση προς τον Θ. Όταν ο ν. μένει στον εαυτό του, αντιλαμβάνεται πράγματα μικρά και σύμμετρα προς τον εαυτό του, ενώ όταν παραδοθεί στους απατώντας, αφανίζων το δικό του κριτήριο, μπλέκεται σε αλλόκοτες φαντασίες. Τότε θεωρεί το ξύλο Θ. και το

ΨΥΧΗ: Όπως οι χορδές της λύρας η κάθε μια έχει το δικό της ήχο, άλλη βαρύ, άλλη οξύ, όμως χωρίς το λυράρη δεν είναι δυνατή η διάκριση της αρμονίας και της συνθέσεως των ήχων, αφού αυτός πλήττει και αγγίζει κατάλληλα τις χορδές έτσι κι οι αισθήσεις είναι αρμονικά συνδεδεμένες με το σώμα, όπως οι χορδές στην λύρα. Όταν τις κατευθύνει ο επιστήμων νους,

⁷¹ Ψυχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῇ ψυχῇ, μήτε γλώσσης λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ὀφθαλμῶν εὐχροίας σωμαίων καὶ συμμετρίας περισκοπούντων, μήτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκκλινούσης ἐν ἀκροάμασι μελῶν πρὸς ἡδονὴν πεποιημένων, μήτε ἐν ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνθρώπων, ὃ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκε. νοῦς μὲν γὰρ μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω μὴδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν, δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἀναβαίνειν κάκεινῳ τῷ κάλλει περιλαμβόμενός τε καὶ ἐλλαμπόμενος καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνειν μήτε πρὸς τροφῆς φροντίδα μήτε πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελκόμενος, ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γηίνων φροντίδων ἄγων, τὴν πᾶσαν ἑαυτοῦ σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτήσιν τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν μετατίθῃ· πῶς μὲν κατορθωθῇ αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρία· πῶς δὲ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί, ὅσαι ταῖς γενικαῖς ταύταις ὑποδιαίρουμναι καθηκόντως ἕκαστον ἐπιτελεῖν τῶν κατὰ τὸν βίον ὑποβάλλουσι τῷ σπουδαίῳ. Μεγίστη δὲ ὁδὸς πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος εὕρεσιν ἡ μελέτη τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν. ἐν ταύταις γὰρ καὶ αἱ τῶν πράξεων ὑποθήκαι εὕρισκονται καὶ οἱ βίοι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνάγραπτοι παραδεδομένοι, οἷον εἰκόνες τινὲς ἔμψυχοι τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, τῷ μιμήματι τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρόκεινται. καὶ τοῖνυν περὶ ὅπερ ἂν ἕκαστος ἐνδεῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ αἰσθάνηται, ἐκεῖνῳ προσδιατρίβων, οἷον ἀπὸ τινος κοινοῦ ἰατροῦ, τὸ πρόσφορον εὕρισκε τῷ ἀρρωστήματι φάρμακον.

τότε η ψυχή διακρίνει και γνωρίζει αυτό που κάνει και ενεργεί. Τούτο είναι ίδιο μόνο των ανθρώπων (α.) και τούτο είναι το λογικό της ψυχής των α. Πολλάκις ενώ το σώμα είναι ξαπλωμένο επί της γης, ο ά. φαντάζεται και σκέφτεται τα επουράνια.. Αφού το σώμα είναι θνητό εκ φύσεως, πώς ο ά. σκέφτεται τα περί αθανασίας και πολλάκις προτιμά τον θάνατο αντί της αρετής; Αφού το σώμα είναι πρόσκαιρο, πώς ο ά. διαλογίζεται τα αιώνια, ώστε να περιφρονεί αυτά, που είναι στα πόδια του και να ποθεί εκείνα;.. Τί άλλο λοιπόν θα ήταν αυτό παρά ψυχή λογική κι αθάνατη; Διότι αυτή εμπνέει τα καλύτερα στο σώμα από μέσα κι όχι από έξω, όπως ο μουσικός στην λύρα.. Ποιος εμποδίζει το μάτι να βλέπει ή ποιος εμποδίζει το αυτί να ακούει, αφού η ακουστική τους είναι φυσική;.. Ή πώς το σώμα αποστρέφεται την φύση του και στρέφεται προς τα συμβουλές άλλου και κυβερνάται από το νεύμα εκείνου; **Όλα τα παραδείγματα δεν αποδεικνύουν τίποτε άλλο, παρά την λογική ψυχή που κυβερνά το σώμα.** Γιατί το σώμα δεν πλάσθηκε για να κατευθύνει τον εαυτό του, αλλά να οδηγείται από άλλον, όπως ούτε ο ίππος ζεύει τον εαυτό του, αλλά οδηγείται από τον ιππέα. Για τούτο υπάρχουν οι νόμοι στους α,, για να πράττουν τα καλά και να αποστρέφονται τα κακά. Αντίθετα στα άλογα μένουν ακαταλόγιστα και άκριτα τα κακά, επειδή δεν έχουν λογική σκέψη.. Αφού η ψ. κινεί το σώμα είναι επόμενο η ψυχή να κινείται από μόνη της κι αφού αποθέσει στην γη το σώμα, εξακολουθεί να κινείται μόνη της.. Εφόσον όταν βρίσκεται μέσα στο σώμα, ακόμα και όταν το δεύτερο κοιμάται αυτή αγρυπνεί και πολλές φορές συναντά αγίους κι αγγέλους, όταν απολυθεί από το σώμα, όταν θα θελήσει ο Θ. που την συνέδεσε με αυτό, δεν θα έχει πολύ μεγαλύτερη και πολύ καθαρότερη γνώση αθανασίας; Αφού και με το σώμα ζούσε την εκτός του σώματος ζωή, θα ζήσει πολύ περισσότερο και μετά τον θάνατο διότι έτσι την έπλασε ο Θ. δια του Λόγου του, του Κυρίου μας Ι. Χριστού.. Γιατί όπως το σώμα όντας θνητό, θνητά βλέπουν κι οι αισθήσεις του, έτσι κι η ψυχή, επειδή σκέφτεται κι εξετάζει τα αθάνατα, κατ'ανάγκη είναι αυτή αθάνατη και ζει πάντα.. Οι θεωρίες περί αθανασίας γίνονται σαν σημάδια εγκαύματος σε αυτή, για να της εξασφαλίσουν την αθανασία. Για τούτο σκέφτεται και την θεωρία του Θ. κι η ίδια γίνεται για τον εαυτό της δρόμος και λαμβάνει την περί Θ. γνώση και κατανόηση όχι από έξω αλλά από τον εαυτό της..

Ως άψυχοι ορισμένοι λατρεύουν άψυχα... Ενώ έχουν αθάνατη ψυχή, την οποία δεν βλέπουν, εικονίζουν τον Θ. σε ορατά και θνητά.. Μπορούν όμως να επιστρέψουν, αν αποβάλλουν την ακαθαρσία κάθε επιθυμίας που «φόρεσαν» και ξεπλυνθούν τόσο πολύ, μέχρι να αφανίσουν κάθε ξένο που εγκαταστάθηκε στην ψυχή και να εμφανίσουν αυτή μόνη καθώς δημιουργήθηκε κατ' εικόνα του Θ. και πλάσθηκε κατ' ομοίωση.. Όταν τελειώς καθαρισθεί, βλέπει σε καθρέφτη την εικόνα του Πατρός, τον Λόγο και μέσα του σκέφτεται τον Πατέρα του οποίου ο Σωτήρας είναι εικόνα. Ή αν δεν είναι αυτόρκης η διδασκαλία από την ίδια την ψυχή, γιατί εξωτερικά αίτια επιθολώνουν το νου της και δεν βλέπει το καλύτερο, είναι δυνατό τότε να κατανοήσουμε την περί Θεού γνώση από όσα βλέπουμε, γιατί η κτίση με την τάξη και την αρμονία της σαν να είναι γράμματα υποδεικνύει και διακηρύσσει τον Δημιουργό της (Ρωμ.1, 20. Πρ.14, 15-17) (Κατά Ειδ. 177κ.ε.).

Η ψ. συνδέθηκε με το σώμα αφενός για να κληρονομήσει την ουράνια δόξα με αγώνα και πάλι προς τα επίγεια, αφού δοκιμασθεί από τα επίγεια, όπως το χρυσάφι από τη φωτιά. Και αυτό είναι δείγμα της άκρας αγαθότητας του Θ. , το ότι έκανε το αγαθό να εξαρτάται και από μας και να μην σπείρεται μόνο στη φύση. Αφετέρου για να σύρει και το κατώτερο μαζί της και να το τοποθετήσει στον ουρανό. Για να γίνει η ψ, για το σώμα ότι είναι ο Θ. για την ψ (Λόγ.2, 95-7). Η οργανική κατασκευή του σώματος διατηρείται οπωσδήποτε & επί των νεκρωθέντων δια του θανάτου αλλά μένει ακίνητη κι ανενέργητη, επειδή δεν υπάρχει ψυχική δύναμη. Κινείται όταν αφ'ενός υπάρχει η αίσθηση μέσα στα σωματικά όργανα & αφ'ετέρου όταν η νοητική δύναμη

διαπερνά την αίσθηση. **Η ψυχή είναι κτιστή ουσία ζώσα, νοερά, μεταδίδουσα αφ' εαυτής στο οργανικό κι αισθητικό σώμα δύναμη ζωτική & αντιληπτική των αισθητών.** Πως ο γιατρός αγγίζων την αρτηρία με τα δάχτυλα του, ακούει δια της αφής την φύση να του φωνάζει & να του διηγείται τα πάθη της; ..Το αληθέστερον είναι εκείνο που κάποιος εκτός Χριστού στοχαστής (Μένανδρος) είπε ότι ο 'νους βλέπει κι ακούει'... Πώς όμως το μουσικό όργανο κινείται & παράγει φθόγγο, χωρίς να υπάρχει νοητική δύναμη; Αποδεικνύεται δια των φαινομένων τούτων, ότι υπάρχει κάποιος νους στον άνθρωπο, διάφορος από τα ορατά, ο οποίος δια της αοράτου & νοερής φύσεως του προκατασκευάζει αυτά στη σκέψη του, & κατόπι με την υπηρεσία της ύλης παρουσιάζει προς τα έξω εκείνα τα οποία μέσα του σχεδίασε.. Της ψυχής τα μάτια είναι ισάριθμα με τα μαλλιά της κεφαλής, & βλέπουν παντού με οξύτητα & σταθερότητα, ώστε κι από μακριά να προβλέψουν κάτι κι από κοντά να μην τους διαφύγει τίποτα..Το ένα το βλέπουν με τα μάτια της ελπίδος, το άλλο εξετάζουν στο φως της μνήμης, το τρίτο το παρατηρούν στα πλαίσια του παρόντος. Το **επιθυμητικό & το θυμητικό** έχουν σχέση με την ψυχή & δεν είναι ψυχή αλλά ως μυρμηγκιές που φυτρώνουν από το διανοητικό μέρος της ψυχής & θεωρούνται μέρη της ψυχής επειδή είναι σύμφυτα με αυτή, πλην όμως δεν είναι αυτό το οποίο είναι στην ουσία της η ψυχή...Κι όμως βλέπουμε ότι η συμβολή τους δεν είναι μικρή στον καταρτισμό των ενάρετων. Η επιθυμία του Δανιήλ έγινε έπαινος στον Δανιήλ & με το θυμό του ο Φινεές εξιλέωσε τον Θεό. Κι ο φόβος του Θεού είναι η αρχή της σοφίας &..το τέλος της κατά Θεόν λύτης είναι η σωτηρία (Β'Κορ.7:10)..Από τα όντα άλλα είναι σωματικά κι άλλα νοητά. Από τα σωματικά άλλα έμψυχα κι άλλα άψυχα. Από τα έμψυχα άλλα είναι αισθητικά άλλα χωρίς αίσθηση. Από τα αισθητικά άλλα λογικά κι άλλα άλογα. Ο άνθρωπος περιλαμβάνει όλη τη ζωτική κλίμακα, που παρατηρείται στα φυτά & τα άλογα. Την θρεπτική κι αυξητική δύναμη την έχει από τη φυσική ζωή..τη αισθητική από την άλογη. Το διανοητικό & το λογικό είναι ιδιάζον χαρακτηριστικό της φύσης μας. Τα χαρακτηριστικά της άλογης (θυμός-επιθυμία) αναμίχθηκαν με το νοερό μέρος της ψυχής..Αυτά τα χαρακτηριστικά γίνονται όργανα της αρετής ή της κακίας αναλόγως της χρήσης της ελευθερίας μας, όπως ο σίδηρος γίνεται ή ξίφος ή γεωργικό εργαλείο..Αν η λογική χάσει τα ηνία της κυριαρχίας..τότε οι ορμές καταντούν πάθος, πράγμα, που βλέπουμε στα άλογα ζώα...Ο οικοδεσπότης έσπειρε τον καλό σπόρο, ο δε εχθρός έσπειρε στο φαγώσιμο & το άχρηστο..Η παραβολή υπονοεί τις ορμές της ψυχής, εκάστη των οποίων αν καλλιεργείτο μόνον προς το καλό θα απέφερε καρπό αρετής..Παραπλεύρως σε αυτά σπάρθηκε η σύγχυση στην διάκριση του καλού..Η δύναμη της αγάπης απομακρύνθηκε από τα νοητά & επιδόθηκε με άμετρη μανία στην απόλαυση των αισθητών. Γι'αυτό ο σοφός γεωργός αφήνει τους παραβλαστούς, οι οποίοι συνεφύησαν με το καλό σπέρμα από πρόνοια μη ξεριζωθεί ολοκληρωτικά η επιθυμία & μείνουμε γυμνοί κι από τα καλά σπέρματα... Αν αφαιρείτο η αγάπη με ποιο τρόπο θα συνδεόμασταν με τον Θεό; Αν ξεθύμαινε ο θυμός ποιο όπλο θα είχαμε εναντίον εκείνου που μας πολεμά; Όπως ο **ζωγράφος** δεν λησμονεί τη βαφή του χρώματος αλλά αναγνωρίζει ακριβώς & το κόκκινο & το μαύρο κι οποιοδήποτε άλλο χρώμα ανέμιξε έτσι κι η ψυχή γνωρίζει την φυσική ιδιότητα των στοιχείων του σώματος & μετά την διάλυση τους. & έστω κι αν η φύση τα τοποθετεί μακριά το ένα από το άλλο..η ψυχή παραμένει σε κάθε ένα από αυτά & με την γνωστική της δύναμη πλησιάζει αυτά, που είναι δικά της, μέχρις ότου ενωθούν...Όταν δοθεί το σύνθημα..όπως ακριβώς τα σχοινιά, που εξαρτώνται από το ίδιο σημείο, με την δύναμη, που τα έλκει ενώνονται μαζί, έτσι θα συγκροτηθεί το σώμα. Το ίδιο συμβαίνει & με την διάλυση ενός πηλινου σκεύους.

Ταυτόχρονη είναι η αρχή σύστασης ψυχής & σώματος, όπως η γη δεχθείσα το μόσχευμα από την ρίζα, έτσι & το σπέρμα του ανθρώπου είναι ζώο έμψυχο, που τρέφεται από το τρεφόμενο σώμα. Όπως στα φυόμενα σπέρματα η αύξηση προχωρά σιγά-σιγά εστί & η δύναμη της ψυχής, ενεργεί

πρώτα δια του θρεπτικού κι αυξητικού, μετά με την αισθητική χάρη & μετά την λογική δύναμη κι αυτή βαθμιαία.

Εξαγαγέτω η γη ψυχὴν ζώσαν'. Ενώ στα υδρόβια η σαρκική ζωή κατευθύνει τα ψυχικά κινήματα, στα χερσαία 'ερπετά ψυχών ζώσων'-σώματα εμψυχωμένα), επειδή η ζωή τους είναι τελειότερη η ψυχή έχει όλη την ηγεμονία. Γιατί οι αισθήσεις είναι σαφέστερες. Αλογα είναι & τα χερσαία αλλά το καθένα με τη φωνή που του χάρισε η φύση εκδηλώνει τις ψυχικές του μεταπτώσεις "Εγνώ βούς τον κτησάμενον & όνος την φάτνην του κυρίου αυτού" (Ησ.1, 3), ενώ το ψάρι ποτέ (Εξαήμ. Η,299κ.ε.).

ΨΥΧΗ: Η λογική κι ενάρετη ψ. αναγνωρίζεται από το βλέμμα, το βάδισμα, τη φωνή, το γέλιο, από το που συχνάζει και με ποιους συναναστρέφεται...Γιατί ο νους που αγαπά τον Θ. σαν προσεκτικός θυρωρός απαγορεύει την είσοδο στις κακές κι αισχρές ενθυμήσεις...Όταν η ψ. γνωρίσει την κακία τη μισεί σαν βρωμερότατο θηρίο. Αλλά όταν κανείς δεν την γνωρίζει την αγαπά. Κι αυτή τον παίρνει αιχμάλωτο και μεταχειρίζεται τον εραστή της σαν σκλάβο. Κι ο δυστυχής ά. ούτε το συμφέρον του βλέπει αλλά νομίζει για στόλισμα του την κακία και χαίρεται γι' αυτό (σελ.35)

Η φυσική αίσθηση της ψυχής είναι μία ενώ οι αισθήσεις του σώματος 5. Αλλά η **μια ψυχική αίσθηση** διαιρείται ανάλογα με τις κινήσεις της ψυχής είτε προς το εμπάθεές μέρος της αίσθησης και τότε αισθανόμαστε ευχαρίστηση για τα καλά της ζωής είτε από τη λογική και νοερά της διάθεση, με τη βοήθεια του αγ. Πνεύματος μέσα μας. Αίσθηση του νου είναι να διακρίνει με ακρίβεια όσα εξετάζει.. Όπως η θάλασσα γαληνεύει άμα χύσουμε λάδι έτσι κι η ψυχή μας όταν λιπαίνεται από την αγαθότητα του αγ. Πνεύματος, αισθάνεται μια γλυκιά γαλήνη και δέχεται με χαρά την ήττα της από την απαθή εκείνη κι ανέκφραστη αγαθότητα του αγ. Πνεύματος που την επισκιάζει. Οσοδήποτε πειρασμοί κι αν σηκωθούν από τους πονηρούς δαίμονες εναντίον της ψυχής, αυτή μένει χωρίς οργή και γεμάτη χαρά.. Στους αγωνιζόμενους για τη σωτηρία ο φόβος του Κ.Ι. φέρνει ένα είδος αγνισμού (Διάδοχ. 293).

Αν η ψ. είναι ελεύθερη από τα πάθη ακόμη κι αν λίγο λησμονήσει το ποθούμενο όνομα αμέσως ο νους μεταχειρίζεται την ενεργητικότητα του και το ξαναπιάνει γερά **..Γιατί τότε η ψ. έχει την ίδια θεία χάρη που μελετά και κράζει μαζί της το 'Κύριε Ιησού', όπως μια μάνα διδάσκει το βρέφος της το όνομα 'πατέρα' και το επαναλαμβάνει μέχρι να το συνηθίσει ακόμη κι όταν κοιμάται** (Ρωμ.8:26) Επειδή είμαστε νήπια απέναντι στην τελειότητα της προσευχητικής αρετής, έχουμε ανάγκη από την βοήθεια του Π., το οποίο με την ανέκφραστη γλυκύτητα του συγκεντρώνει και γλυκαίνει όλους τους λογισμούς και μας κάνει να κινηθούμε με ολόκληρη την διάθεση μας στη μνήμη και την αγάπη του Θ. και Πατέρα μας.. Όταν ανοίγονται συνεχώς οι θύρες των λουτρών βγαίνει γρήγορα η θερμότητα. Έτσι κι η ψ. που θέλει να λέει πολλά, ακόμη και καλά διασκορπίζει με τη φωνή της τη μνήμη του Θ...Το αγ. Π. αποφεύγει την πολυλογία, επειδή είναι ξένο από κάθε ταραχή και φαντασία. Καλή η σιωπή τον κατάλληλο καιρό γιατί είναι η μητέρα πολύ σοφών εννοιών (Διάδ. 307-8) Πρέπει αφού κατανοήσουμε τη θέρμη της ψυχής μας για την αγάπη του Θ. (που είναι αποτέλεσμα της καλής γνωριμίας του εαυτού μας), να φτάσουμε στη θέρμη του αγ. Π. είναι ειρηνική, συνεχής και προσκαλεί όλα τα μέρη της ψ. στον πόθο του Θ. (Διάδ. 309)..

Η ψ. όταν δέχεται το βοριά, τη χάρη του α.Π. που είδε ο Ιεζεκιήλ με το φως της γνώσεως, βρίσκεται έξω από την δαιμονική ομίχλη και μπορούμε να ασχοληθούμε χωρίς κίνδυνο πλάνης με τις θείες θεωρίες, βλέποντας τα σχετικά με το θείο φως μέσα σε ένα φωτεινό αέρα. Με το

νοτιά, το σφοδρό φύσημα του π. της πλάνης σκεπάζεται ολόκληρη από τα σύννεφα της αμαρτίας. (Διάδ. 309)...**Το μικρό παιδί, όταν βλέπει που κάνει θεατρικά τεχνάσματα, ευχαριστείται και τον ακολουθεί από ακακία. Έτσι κι η ψυχή μας, επειδή είναι απλή κι αγαθή, γιατί έτσι πλάστηκε από τον αγαθό Κ. ευχαριστείται από τις προσβολές του διαβόλου, που παριστάνει ψευδείς φαντασίες και τρέχει πίσω από το κακό σαν να ήταν καλό, όπως η περισσότερα τρέχει πίσω από τον εχθρό των παιδιών της (Ησύχ.188)..** Με το ηγεμονικό ζητούν τον Θ., με την επιθυμία τον ποθούν και με το θυμικό αγωνίζονται γι' αυτόν. Έτσι δέχονται άφθονη την τροφή που χορταίνει το νου με την γνώση των δημιουργημάτων.. (Δ Θαλ.25) Από την λογική δύναμη γεννιέται η πίστη με γνώση ότι ο Θ. είναι πάντα παρών κι ανανεώνεται μέσω της ελπίδος τα μέλλοντα σαν παρόντα, από την β' δύναμη συγκροτείται η θεία αγάπη κι η ακατάπαυστη επιθυμία του ποθούμενου, με την τρίτη κρατά αχώριστα την θεία ειρήνη και διεγείρει προς τον θείο έρωτα την κίνηση της επιθυμίας.. Ο νους με την φαντασία μένει στην εξωτερική όψη των ορατών εξαιτίας της αισθήσεως, γίνεται δημιουργός ακάθαρτων παθών.. Μπορεί ο δ. που θολώνει και ανατρέπει την ψ. να τον απατήσει από δεξιά ..και με αυτά που θεωρούνται καλά να παρασύρει προς τα χειρότερα την διάνοια που ζητεί τα καλά.. Οι πηγές έξω από την πόλη, που φράζει ο Εζεκίας είναι όλα τα αισθητά και νερά τους, τα νοήματα των αισθητών. Ποταμός από το μέσον της πόλης η γνώση που συνάγεται με την φυσική θεωρία από τα νοήματα των αισθητών, που είναι μεθόριος (Δ Θαλ.73-81)..**Ο δ. ερεθίζει πρώτα την επιθυμία να ορέγεται το παρά φύσιν, διεγείρει έπειτα τον θυμό να αγωνίζεται να κατακτήσει το αισθητό και τέλος διδάσκει στο λογικό τρόπους απολαύσεως των ηδονών (Δ Θαλ.95)** Όπως η λυχνία, κι αν ακόμη είναι γεμάτη από λάδι κι αν ακόμη έχει στουπί ή άλλη ευκολοάναπτη ύλη, προτού έλθει σε επαφή με την φωτιά είναι σκοτισμένη έτσι κι η ψ. κι αν ακόμη κοσμεύεται με όλες τις αρετές προτού έλθει σε επαφή με την θεία ουσία και φως, παραμένει ακόμη σβησμένη και σκοτισμένη. Εκείνος που έχει την ψ. έτσι χρειάζεται οδηγό, γιατί δεν είναι δυνατόν να μην σκοντάψει, να μην αμαρτήσει εκείνος που δεν βλέπει το θείο φως.. ούτε τις πράξεις του μπορεί να δει καλώς, ούτε έχει τέλεια βεβαιότητα άμα αρέσουν στον Χ...αλλά τι μπορώ να πω σε κείνους που αγαπούν να είναι ονομαστοί και να καθίστανται ιερείς κι αρχιερείς κι ότι είναι άξιοι να δένουν και να λύνουν;.. τοποθετείστε στην οικοδομή θεμέλιο την ταπείνωση και να ανεγείρετε τον οίκο της γνώσεως των μυστηρίων του Θ. με ευσεβείς αγώνες και να μυσταγωγηθείτε στα τελειότερα μυστήρια της βασιλείας των ουρανών (Κατηχ. ΛΓ, 465).. **ένα άψυχο ξύλο το τιμούν επειδή έχει την εικόνα ενός θνητού βασιλιά, πόσο περισσότερο θα τιμηθεί η ψ. που έχει μέσα της τον Θ. στην παρούσα ζωή και μέλλουσα, πρόσεξε η επιθυμία είναι νεκρή, ενώ το σώμα σου ζωντανό, αν προσφέρεις ζωή σε αυτόν τον νεκρό θα σε φρονέψει..** η νεκρή ορμή της επιθυμίας όταν αγγίζει το σώμα τότε ζωντανεύει κι ο νους στρέφει την προσοχή του στη γλυκύτητα της επιθυμίας κι ανακαλύπτεται ότι το νεκρό σώμα πεθαίνει μέσα στη νέκρα της επιθυμίας, όταν ανάβει η επιθυμία θυμήσου την άσβεστη φωτιά και το αιώνιο σκουλήκι (Εφραίμ Α, 410).. για να δείξει ο μακάριος Μωυσής ότι η ψ. δεν πρέπει να ακολουθεί 2 γνώμες δηλ. το καλό και το κακό, αλλά μόνο το καλό, ούτε να καλλιεργεί 2 είδη καρπών, δηλ. ωφέλιμους και βλαβερούς αλλά μόνον ωφέλιμους λέει 'στο αλώνι σου δεν θα ζέψεις ζώα διαφορετικού γένους', στο αλώνι της καρδιάς σου να αλωνίζει μόνον η αρετή, να γεννιούνται αποκλειστικά οι γόννοι της αρετής.. ούτε να μετέχει η ψ. σε 2 πνεύματα, του Θ. και του κόσμου 'μίσησα καθετί που οδηγεί στην κακία' (Ψ: 118:28).(Μακάριος 249)..**όπως όταν καλλιεργείται το αμπέλι όλη η επιμέλεια κι ο κόπος γίνονται με την ελπίδα των καρπών, κι αν δεν παραχθούν οι καρποί αποδεικνύεται μάταιη όλη η εργασία, έτσι αν με την ενέργεια του Πνεύματος δεν δούμε μέσα μας καρπούς αγάπης, ειρήνης, χαράς κι αν αυτό δεν το ομολογούμε με κάθε εσωτερική βεβαιότητα και πνευματική αίσθηση τότε αποδεικνύεται περιττός ο κόπος της παρθενίας, της προσευχής, της ψαλμωδίας, της νηστείας..** η καρποφορία των αρετών είναι απόλαυση πνευματική με άφθαρτη ηδονή που ενεργείται από το Π. με τρόπο

ανέκφραστο σε πιστές και τα πείνες καρδιές (Μακάριος, 256) όπως το νεογέννητο βρέφος είναι εικόνα του τέλειου άντρα, έτσι κι η ψ. είναι εικόνα του Θ. που την έπλασε, όπως το παιδί όσο μεγαλώνει, τόσο γνωρίζει τον πατέρα του κι όταν φτάσει σε ηλικία τότε φαίνονται καθαρά τα χαρακτηριστικά του πατέρα στον γιο και του γιου στον πατέρα, και του φανερώνεται η πατρική παρουσία, έτσι κι η ψ. πριν την παρακοή, έμελλε να προσδεύσει και να φτάσει σε τέλειο άντρα, εξαιτίας όμως της παρακοής βυθίσθηκε σε πέλαγος λησμοσύνης και βυθό πλάνης και κατοίκησε στις πύλες του άδη. κι από αυτή την απόσταση δεν μπορούσε πια να πλησιάσει και να γνωρίσει ορθά τον Πλάστη παρόλο που Εκείνος την καλούσε να επιστρέψει κοντά Του.. αν θες να επιστρέψεις στον εαυτό σου ά. όπως παραμέλησες τις εντολές του Θ. και πρόσεξες τις συνταγές του εχθρού.. με πολύ κόπο και ιδρώτα του προσώπου σου θα πάρεις πίσω τον πλούτο σου γιατί παίρνοντας στην αρχή χωρίς κόπο και ιδρώτα το αγαθό έχασες ότι πήρες και παρέδωσες στον εχθρό την κληρονομιά σου.. το γένος του Αδάμ μετά την παράβαση της εντολής είναι εικόνα του ανθρωποκτόνου Κάιν, έγινε ένοχο αμαρτιών κι είναι γεμάτο φόβο, δειλία και ταραχή καθώς ο σατανάς με ποικίλες επιθυμίες και ηδονές κλυδωνίζει κάθε ψ. που δεν έχει γεννηθεί από τον Θ. και την περιστρέφει σαν το στάρι στο κόσκινο (Μακάριος, 269) Το ρούχο του γάμου είναι η χάρη του αγ.Π. κι εκείνος που δεν έγινε άξιος να το περιβληθεί δεν θα μετάσχει στον επουράνιο γάμο και στο πνευματικό δείπνο.. αν δεν ευχαριστείται η ψ. στα τραύματα και τους μώλωπες της, ούτε δικαιολογεί τα σφάλματά της ο Κ. δεν της καταλογίζει την αιτία της αρρώστιας της αλλά έρχεται και την γιατρεύει και της αποκαθιστά ένα απαθές κι